

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R11:1975

TEKNISKA HOGSKOLAN I LUND
SEKTIONEN FOR VAG- OCH VATTEN
BIBLIOTEKET

**Skollokaler integrerade
i kommunala service-
anläggningar**

Sven-Erik Martinsson

Anders Hamrin

Byggforskningen

Skollokalerna integrerade i kommunala serviceanläggningar

Sven-Erik Martinsson & Anders Hamrin

Skollokalerna har sedan länge dubbelutnyttjats för andra ändamål. Efter hand har man alltmer strävat efter en samplanering av skola och andra kommunala serviceområden, i första hand inom sektorerna fritid, kultur och vård. I denna rapport ges en samlad redovisning av de funktionskrav som bör beaktas vid en sådan samplanering.

Dess första del behandlar de önskemål på lokaler och lokalsamband som kan ställas av de verksamhetsområden som, tillsammans med skolan, brukar ingå i integrerade serviceanläggningar. Andra delen ger synpunkter på möjligheterna att använda skolans lokaler för andra ändamål och på de förändringar av lokalerna som kan erfordras för att säkerställa en god funktion. I den tredje delen redovisas exempel på planerade och byggda anläggningar.

Under 1960-talet har en rad statliga utredningar genomförts för att belysa behovet av förändrat och utökat utbud av boendeservice, kultur- och fritidsaktiviteter. I samtliga dessa utredningar betonas — liksom i Läroplan för grundskolan 69 — värdet av de sociala kontakter som kan uppnås vid en integration av olika verksamheter. Synpunkter framförda i dessa betänkanden har beaktats i denna utrednings första del där behov av, och förutsättningar för, samordning diskuteras.

Under rubriken kulturella verksamheter behandlas bibliotek, utställningar, musik, teater, dans, film och studieverksamhet.

Bibliotekens verksamhetsområde har under de senaste decennierna vidgats avsevärt och kännetecknas nu av en omfattande informationsverksamhet och ett starkt engagemang på det allmänkulturella området. Folkbibliotekens resurser och arbetsmöjligheter varierar emellertid starkt inom landet och för att de kulturpolitiska målen skall kunna nås krävs en kraftig utbyggnad med biblioteksfilialer i bostädernas närmiljö. Fördelarna med samlokalisering och samordning av folkbibliotek-skola är många. Bibliotekens speciella önskemål om läge inom bostadsområdet och inom den gemensamma byggnaden krä-

ver dock att beslut om programsamordning måste fattas i ett tidigt skede.

I de målsättningar som satts upp för museiverksamheten och som redovisas i betänkandet "Museerna" nämns en ökad resursinriktning på spridning av museernas informativa insatser t ex genom vandringsutställningar. Det är för undervisningen värdefullt om en del av dessa utställningspaket kan tillföras skolan. De lokalmässiga förutsättningarna för detta är betydligt bättre i högstadieskolorna än i LM-skolorna. En samlokalisering folkbibliotek-skola ger automatiskt goda förutsättningar för utställningsverksamhet.

I Kulturrådets betänkande föreslås en jämnare spridning av musikinstitutionernas yrkesmässiga verksamhet. Dessutom föreslås en större satsning på små grupper och skilda musikformer samt ökat samarbete mellan institutionerna och det fria musiklivet. Tillgången på lokaler lämpade för konsertverksamhet är begränsade och ett önskemål är att en utbyggnad sker så att i varje kommun minst en lämplig lokal erhålles. Ett stort antal människor är musikutövare på fritid, ofta genom deltagande i bildningsförbundens eller ungdomsorganisationernas verksamhet. För dessa utövare och för skolkonsertverksamheten vore det av stort värde om mindre samlingslokaler lämpade för kammarkonserter kunde placeras i eller i anslutning till skolbyggnader.

Den institutionella skolteaterverksamheten har på senare år fått ett värdefullt komplement i den uppsökande teatern. För denna verksamhet användes en begränsad rekvisita och föreställningarna framföres ofta som arenateater. Lokalkraven motsvarar därför ungefär de för kammarkonsert, dvs en flexibel samlingslokal för 100–150 personer. För att samma lokal skall kunna nyttjas för musik och teater krävs emellertid variabel akustik.

Amatörteaterverksamheten är omfattande såväl inom som utanför skolan. Önskemålet om lokaler för framträdande inför en mindre publik är därför stort.

1968 års filmutredning framhåller att intresset för kulturella aktiviteter över huvud taget bör kunna ökas genom fil-

Bygghänsyn Sammanfattningar

R11:1975

Nyckelord:

skollokal, integrering, fritidsaktivitet, serviceanläggning

Rapport R11:1975 hänför sig till forskningsanslag B 994 från Statens råd för byggnadsforskning till Arkitektgruppen Gejer Hamrin Martinsson AB, Stockholm.

UDK 727.1

379.8

SfB (97)

ISBN 91-540-2414-5

Sammanfattning av:

Martinsson, S-E & Hamrin, A, 1975, *Skollokalerna integrerade i kommunala serviceanläggningar*. (Statens råd för byggnadsforskning) Stockholm. Rapport R11:1975, 91 s., ill. 20 kr+moms.

Rapporten är skriven på svenska med svensk och engelsk sammanfattning.

Distribution:

Svensk Byggtjänst
Box 1403, 111 84 Stockholm
Telefon 08-24 28 60

Grupp: samhällsplanering

men. Man föreslår därför att spridning av kvalitetsfilm skall främjas samt att statligt stöd skall ges för ökat byggande av lokaler lämpliga för filmvisning. Man föreslår lokalstorlek med ca 100 platser. Genom ökad användning av 16 mm formatet och möjligheter att överföra film till elektronisk bild torde också de tekniska kraven på lokalerna minska.

Den övervägande delen av studieverksamhet på fritid bedrivs i form av studiecirkel i bildningsförbundens regi. För studiecirkelverksamheten utnyttjas i stor utsträckning samhällsägda lokaler, t ex i skolor och fritidsgårdar. Möjligheten att utnyttja skollokaler begränsas ofta på grund av brist på förvaringsutrymmen, svårigheter att sambruka utrustning och att samordna städning och vaktmästarsysslor. Vid planering bör dessa frågor ägnas särskild omsorg. En del av studiecirkelverksamheten bedrivs på dagtid, t ex för skiftarbetare och pensionärer. För detta erfordras lokaler — gärna i form av studiecentrum — som med fördel kan samordnas med lokaler för skola.

I avsnittet om fritidsverksamhet behandlas idrott och motion, fritidsgårdar samt föreningsverksamhet.

Möjligheterna till fritidsaktiviteter utanför bostaden varierar kraftigt mellan kommunerna. Variationerna i utbudet är också stora mellan olika åldersgrupper. Samordning av lokaler för skola och fritid är vanlig. I många kommuner har också verksamheterna till en del samordnats, t ex genom att personal på fritidsgård belägen i eller intill en skolanläggning engageras för elevernas fritidsaktiviteter under skoltid.

I de flesta kommuner satsar man numera vid byggande av skolanläggningar på en utökning av gymnastiklokaler och skolidrottsplats för att öka möjligheterna till fritidsanvändning. Vid utökning av gymnastiksalarna bör måtten anpassas till kraven för olika bollsporter. I de fall anpassning sker till lagsporter kan utökning av omklädningsavdelningarna vara nödvändig för att ge anläggningen god effektivitet.

Den vanligaste kommunala satsningen på öppen fritidsverksamhet är anordnande av fritidsgårdar. En av fritidsgårdens huvuduppgifter är att engagera föreningslös ungdom. Andra uppgifter är hobbyverksamhet, småbarnsverksamhet och fritidsaktiviteter för skolungdom under skoldagar. Normer eller anvisningar för lokalstorlekar och utformning saknas. I avsnittet redovisas emellertid exempel på lokalprogram och de verksamheter som bedrivs. Samordning av fritidsgård och skola ger stora fördelar. Verksamheterna kan samord-

nas och lokalbeståndet dubbelutnyttjas på ett effektivt sätt.

Under rubriken Vård behandlas frågor som berör barnstugor, undervisning av handikappade barn samt hälsovård.

I Barnstugeutredningen framförs starka krav på nära samband mellan barnstugor och grundskolans lågstadium. Utredningen påpekar att förutsättningar för samarbete mellan förskola och lågstadium är mycket olika i kommunerna inför den obligatoriska förskolan. Det torde vara angeläget att en gemensam planering införes vid nybyggnad av lokaler för förskola och lågstadium. En direkt samordning av verksamheterna blir då möjlig. Skolgården kan utnyttjas gemensamt likaså lokaler för fysiska och skapande aktiviteter.

Under senare år har formats en klar målsättning att åstadkomma nära kontakt mellan barn med olika former av handikapp och samhället i övrigt. Framför allt genom att integrera deras skolgång i den vanliga grundskolan.

För barn med psykiska utvecklingsstörningar sker undervisningen i särskola. Landstingen ansvarar för driften av dessa och hyr som regel lokaler inom de kommunala skolanläggningarna. Man har god erfarenhet av integrationen och strävar efter att genomföra den helt. Undervisningsskyldigheten för barn med rörelsehinder åvilar kommunerna och landstingen ansvarar för deras medicinska vård och behandling. Eleverna bör så långt möjligt integreras i vanliga grundskoleklasser. Statsbidrag utgår till de anpassningar av byggnader och lokaler som erfordras för att integrera undervisning av handikappade elever i vanliga skolor. Synpunkter på lokalpassning ges i avsnittet.

Samlokalisering av skola och butiker har i många fall lett till störningar för bägge verksamheterna. Skilda krav beträffande parkeringsytor, tillgänglighet, expansionsmöjligheter och byggnadsteknisk utformning kan också vara svåra att tillgodose i en gemensam anläggning. Om man ändå anser sig ha skäl till en samlokalisering bör stor omsorg ägnas frågor som entréförhållanden, sektionering och övervakning.

För att sambruk av skolans lokaler för fritidsverksamheter skall kunna genomföras och fungera väl krävs att frågor om administration, ansvars- och resursfördelning samt tekniska åtgärder noga studeras.

Skolans planlösning och lokalutformning inverkar på möjligheterna till sambruk. För att möjliggöra en funktionell utformning av lokaler och inredning bör man därför i programskedet försöka fastlägga graden av sambruk.

Lokalinnehållet i skolanläggningarna och därmed också möjligheterna till sambruk för fritidsaktiviteter, varierar starkt beroende på skolstadium och antal elever.

Lågstadiet har ett lokalsortiment begränsat till klassrum, gymnastikrum, matsal samt erforderliga biutrymmen. Mellanstadiet har samma sortiment, utökat med slöjdlokaler.

Möblerna i låg- och mellanstadieskolornas basutrymmen har, med undantag för en del av årskurs 6, för små mått för att kunna användas av vuxna. Lokaler kan visserligen användas för fritidsverksamheter för barn men för att möjliggöra en allsidigare användning krävs komplettering med möbelförråd och personalinsatser för ommöblering.

Högstadieskolorna har ett stort sortiment av lokaler som alla har inredning avpassad för vuxen användning. Undervisningsytorna är uppdelade i institutioner vilket innebär att en del rum har specialutrustning för en ämnesgrupp, t ex NO-ämnen, medan andra rum, t ex för språk och matematik, har en allmängiltig karaktär. De flesta av högsta-diets undervisningslokaler har en utformning och utrustning som gör dem attraktiva för de organisationer och föreningar som bedriver fritidsaktiviteter. De allmängiltiga lokalerna kan också utan svårighet användas för t ex studiecirkel, kursverksamheter, möten etc.

I lokaler med speciell utrustning t ex NO-institution, maskinskrivningssal och teknikverkstad samt i lokaler med öppen läromedelsförvaring t ex bibliotek och studiehallar krävs dels komplettering med läsbara förvaringsenheter, dels välplanerad ansvars- och resursfördelning mellan brukarna. Samma förhållande gäller också beträffande lokaler för praktiska och estetiska ämnen. De verksamheter som bedrivs i dessa lokaler ställer också krav på förvaringsmöjligheter för material och pågående arbeten. För att säkerställa funktionen för de skilda verksamheterna kan också en komplettering av utrustningen vara nödvändig.

Möjligheten till sambruk av skolans lokaler för andra verksamheter varierar beroende på skolstadium. Därmed varierar också de praktiska fördelarna med en integration av skollokaler i kommunala serviceanläggningar beroende på skolstadierna.

I exempel på lokalprogram för de olika stadierna belyses möjligheterna att sambruka lokalerna för andra verksamheter. I planexempel redovisas kompletteringar för fritidsanvändning av skolans lokaler för estetisk-praktisk verksamhet.

School premises integrated in municipal service installations

Sven-Erik Martinsson & Anders Hamrin

School premises have for a long time been made use of to provide facilities for non-school activities. There has been a gradual increase in the efforts to coordinate the planning of schools and other municipal service areas, primarily in the sectors of recreation, cultural activities and welfare. This report gives an overall account of the functional requirements which should be taken into consideration in conjunction with such coordinated planning.

The first part of the report deals with the wishes concerning premises and the relationships between these premises which may arise in the fields of activity which, together with the school, usually form part of integrated service installations. The second part gives views on the possibilities of using school premises for other purposes, and on the alterations to the premises which may be necessary in order to ensure satisfactory function. The third part gives examples of planned and already constructed facilities.

During the 1960s, a number of State Commissions of Enquiry were instituted in order to elucidate the need for changes in, and expansion of, the provision of housing service and cultural and recreational activities. All these Enquiries – in the same way as the Enquiry of 1969 into the curriculum for the compulsory comprehensive school – stress the importance of social contacts which become possible when different activities are integrated. The views put forward in these reports have been taken into account in the first part of this report where the needs for coordination, and the conditions applicable to this, are discussed.

The section entitled cultural activities deals with libraries, exhibitions, music, theatre, dancing, film and study activities.

The field of activity of the libraries has undergone considerable expansion over the past few decades, and is now characterised by comprehensive information activity and deep involvement in the field of general culture. However, the resources and working facilities of the public libraries vary greatly in different parts of the country, and the establishment of branch libraries in the immediate surroundings of residential areas is necessary in order that the objectives of cultural policy may be

achieved. There are many advantages in coordinating the activities and the location of the school and the public library. However, in view of the special requirements of the libraries for location in the residential areas and special facilities in the shared building, it is necessary that decisions concerning coordination of the programme be made at an early stage.

In the objectives laid down for museum activity, as described in the report "Museums", mention is made of an increased allocation of resources for the information activity carried out by museums, e.g. by means of itinerant exhibitions. From the point of view of education it is of great value if some of these exhibitions can be held at schools. Accommodation facilities for this are considerably better in the senior level schools than in the junior and intermediate level schools. Joint location of the public library and the school automatically provides favourable conditions for exhibition activity.

The report of the National Cultural Council proposes a more even spread of the work done by the music institutions on a professional basis. It is also proposed that greater efforts be devoted to small groups and different forms of music, and increased collaboration between the institutions and musicians outside. There is a limited supply of premises suitable for concerts, and it is desirable that a construction programme be put in hand so that there is at least one suitable hall in each municipality. A great number of people practice music in their leisure time, often by taking part in the work of the various educational associations or youth organisations. From the point of view of these musicians and school concert activity, it would be of great value if small assembly halls suitable for chamber music concerts were to be placed in, or adjacent to, school buildings.

In recent years, the institutional school theatre activity has received valuable aid in the form of the visiting theatre. The props used for this work are limited in scope, and performances are often given in the form of an arena theatre. The premises requirement is therefore about the same as that for concerts, i.e. a flexible assembly hall seating 100–150 people. However, in order that the same premises may be used for both music

Swedish Building Research Summaries

R11:1975

Key words:

school premises, integration, recreational activity, service installation

Report R11:1975 refers to Research Grant B 994 from the Swedish Council for Building Research to the Arkitektgruppen Gejer Hamrin Martinsson AB, Stockholm.

UDC 727.1
379.8
SfB (97)
ISBN 91-540-2414-5

Summary of:

Martinsson, S-E & Hamrin, A, 1975, *Skollokaler integrerade i kommunala serviceanläggningar*. School premises integrated in municipal service installations. (Statens råd för byggnadsforskning) Stockholm. Report R11:1975, 91 p., ill. 20 Sw. Cr.

The report is in Swedish with Swedish and English summaries.

Distribution:

Svensk Byggtjänst
Box 1403, S-111 84 Stockholm
Sweden

and theatre, the acoustics must be capable of variation.

There is extensive amateur theatre activity both inside and outside the school. There is therefore great need of premises where shows can be put on for small audiences.

The Enquiry of 1968 on the film industry claims that the interest in all kinds of cultural activities can be enhanced by means of films. It is therefore proposed that distribution of quality films should be promoted and that State aid should be given for increased construction of premises suitable for film shows. It is proposed that these premises should seat about 100. It is also likely that the technical requirements to be satisfied by these premises can be reduced by increased use of the 16 mm format and facilities for transforming film into electronic images.

By far the greatest proportion of study activity in people's free time takes place in the form of study circles run by educational associations. Publicly owned premises, such as schools and recreational centres, are largely used for the study circle activity. The chances of using school premises are often limited by a lack of storage space, the difficulties encountered in arranging joint use of equipment, and in coordinating cleaning and caretaker's duties. These matters should be given special attention in the course of planning. Some study circle activity is carried out in the daytime, for instance for people on shift work and for retired people. Premises which can be coordinated with those for the school — preferably in the form of study centres — are required for this purpose.

The section on leisure time activities deals with athletics and exercise, recreational centres and societies of various kinds.

The facilities for leisure time activities which are provided outside the dwelling vary greatly from municipality to municipality. There are also large variations in the facilities provided for different age groups. The coordination of premises for school and leisure time is usual. The activities have also to some extent been coordinated in many municipalities, e.g. by the staff of recreational centres situated in, or adjacent to, a school facilities being employed to supervise the pupils' recreational activities during school hours.

The most usual form of municipal investment in the field of public leisure time activity is the provision of recreational centres. One of the principal duties of a recreational centre is to attract young people who do not belong to some kind of society. Other duties include the provision of hobby activity, games for young children and recreational activities for school children during school days. There are no codes or recommendations concerning the sizes and layouts of these premises, but the section gives examples of layouts for such premises

and the activities carried on in these. There are great advantages to be gained from coordinating the recreational centre and the school. The activities can be coordinated and the premises utilised for both forms of activity in an efficient manner.

The section on welfare deals with matters concerning child centres, the education of handicapped children, and public health.

The Child Centre Enquiry puts forward strong demands concerning close cooperation between child centres and the junior level of the comprehensive school. The Enquiry points out that, on the eve of the introduction of the compulsory nursery school, the facilities for cooperation between the nursery school and the junior level school are very different in different municipalities. It is important that the planning of new buildings for nursery schools and junior level schools should be coordinated, since in this way direct coordination of the activities will be possible. The school yard can be used jointly, as well as the premises for physical and creative activities.

It has become a clearly defined objective in recent years that close contact must be established between children with different forms of handicap and the rest of society. The principal way of achieving this is integration of their schooling in the ordinary comprehensive school.

As far as this is possible, the pupils should be integrated in ordinary comprehensive school classes. State grants are payable in respect of alterations to buildings and premises which are necessary in order that the education of handicapped pupils may be integrated in ordinary schools. The section gives views concerning alteration of premises.

Joint location of school and shops has in many cases resulted in disturbance for both these activities. It may also be difficult to satisfy in a joint facilities the different requirements concerning parking spaces, access, expansion facilities and structural design. If it is nevertheless considered that a school and shops should be located in the same building, then great care should be taken in designing entrances, division into sections and supervision.

In order that joint use of school premises for recreational activities may be brought about and function satisfactorily, it is necessary for matters concerning administration, the division of responsibility and resources, and technical measures, to be given thorough study.

The layout of the school and the design of the premises influence the chances of joint utilisation. The degree of joint utilisation must therefore, as far as possible, be decided when the programme is drawn up in order to make possible functional design of the premises and furnishings and fittings.

The type of premises in school build-

ings and therefore the chances of joint utilisation by recreational activities, varies considerably depending on the age group for which the school caters and on the number of pupils.

In the junior level school the range of premises is restricted to classrooms, gymnasium, dining room and the necessary ancillary accommodation. The intermediate school has the same range, augmented by handicraft rooms.

With the exception of some furniture in class 6, the dimensions of the furniture in the basic spaces in the junior and intermediate schools are too small for them to be suitable for adults. Although the premises can be used for recreational activities for children, the addition of a furniture store and assistance with moving the furniture are necessary if more general use is to be possible.

The senior level schools have a large range of premises, all of which have furniture that can be used by adults. The accommodation for educational purposes is divided into departments, which means that some rooms have special equipment for a certain group of subjects such as the natural sciences, while other rooms, e.g. those for languages and mathematics, have a more universal character. The layout and equipment of most of the educational premises of the senior level school are such as to make them attractive for the organisations and associations which carry on recreational activities.

In premises which have special equipment such as the natural sciences department, the room for typing instruction and technical workshop, and also in premises where educational material is stored on open shelves, e.g. in the library and study rooms, lockers must be provided and the division of responsibility and resources between the users must be properly planned. The situation is the same with regard to premises for practical and aesthetic subjects. The activities carried on in these premises also necessitate the provision of facilities for the storage of materials and work in progress. In order to ensure that the different activities will function properly, it may also be necessary to supply additional equipment.

The chances of jointly using school premises with other activities vary depending on the level of the school. As a consequence, the practical advantages of integrating school premises in municipal service installations also vary depending on the level of the school in question.

The possibility of using school premises jointly with other activities is illustrated by examples of programmes for premises for the different levels of the comprehensive school. The additions necessary in school premises for aesthetic and practical activities, so as to make them suitable for recreational use, are described in examples of layouts.

Rapport R11:1975

Skollokaler integrerade i kommunala
serviceanläggningar

av Sven-Erik Martinsson & Anders Hamrin

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag B 994
från Statens råd för byggnadsforskning till Arkitekt-
gruppen Gejer Hamrin Martinsson AB, Stockholm.

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm
ISBN 91-540-2414-5

LiberTryck Stockholm 1975

FÖRORD

Långtidsplanering, översiktlig investerings- och verksamhetsplanering är aktuella begrepp i varje kommun. I detta arbete överväges och bestäms mål för kommunernas utveckling i stort. Samma mål omfattas också av varje enskild kommunal förvaltning. Ett viktigt led i detta arbete, där sociala, ekonomiska och tekniska synpunkter väges samman är boendesektorn.

Under senare år har bostadskomplement, samhälls- och kommersiell service ingått i planeringen för varje bostadsområde. Innehåll och utformning av sådan service blir styrande för möjlighet att uppnå önskvärda kvalitéter i boendemiljön. Tillgänglig service torde bl.a. ha direkt samband med åldersfördelning och hushållssammansättning. Medinflytande, möjlighet att utnyttja och påverka servicefunktioner i närmiljö, är för de boende en viktig del av trygghet och trivsel. Till den del som avser kommunala serviceanläggningar kan sådana möjligheter till påverkan underlättas av en i detta avseende genomtänkt planering.

Boendeutredningar, socialutredningen och SIA (Utredningen om skolans inre arbete) betonar ur olika synpunkter vikten av att i samband med boendet tillgodose behovet av trygghet, aktivitet, stimulans och gemenskap för alla åldrar och hushållstyper. Samhällsekonomiska aspekter gör det också angeläget, att ingående undersöka hur samhällets sammantagna serviceutbud skall kunna utformas så, att bästa möjliga kvalitét erhålles mot bakgrund av bestämda sociala mål.

I traditionell utformning ger skola, bibliotek, barnstuga och föreningsgård ofta en god service för speciella målgrupper. Vissa av lokalerna är planerade för likartade funktioner. Här kan nämnas samlings-salar, motions- och gymnastikhallar, hobbylokaler och slöjdutrymmen samt matsalar och kaféer som med hänsyn till huvudmannaskap är riktade till avgränsade målgrupper. Behovet av motsvarande service och bostadskomplement omfattas i dag av ett bredare underlag än dem som i första hand erbjuds denna sektors- och gruppavgränsade service.

Det hittills riktade serviceutbudet har ofta goda egenskaper, som med en översiktligt genomtänkt planering väsentligt skulle höja ett bostadsområdes sociala kvalitét. Bättre förutsättningar för trygghet i boendet, aktivitet, rekreation och gemenskap skulle kunna erbjudas för olika hushållstyper, för skiftande åldrar och intressen. Ett dubbelutnyttjande av lokalerna borde också ha en direkt ekonomisk effekt.

Varje enskild serviceenhet har ett direkt samband med helheten för ett bostadsområde. Primärt bör varje servicefunktion som hittills tillgodose behovet för "sin" speciella grupp, men i övrigt så långt möjligt erbjudas övriga boende i området. Ur social och ekono-

misk synpunkt kan knappast någon servicefunktion längre uteslutande betraktas som en för sig sluten enhet. Ett rationellare utnyttjande av hittills, till vissa grupper riktad service förutsätter en gemensam målsättning och samplanering omfattande såväl lokaler och verksamhet som personal.

De önskvärda funktionerna måste bestämmas gemensamt. Huvudmannaskap för lokaler och verksamhet kan komma att kräva en annan lösning än den hittills traditionella men kan säkert anpassas till lokala förutsättningar.

Möjligheterna att utforma ett bättre serviceutbud för fler människor beror inte enbart på storleken av anläggningen. Varje enhet, stor som liten kan prövas för möjlighet att erbjuda servicefunktioner till närboende. Skolans låg- och mellanstadium, samplanerade med andra serviceenheter kan erbjuda goda former av närhetsservice, vilket också framgår av denna rapport. Givetvis underlättas möjligheterna vid flerparallelliga skolenheter. Men med större skolenheter följer inte alltid automatiskt starkare sociala kvalitéer.

Integration, dubbelutnyttjande och samutnyttjande får aldrig bli ett självändamål utan måste prövas som medel att nå de sociala, ekonomiska och tekniska mål som fastställts för kommunens totala verksamhet.

I "Skollokaler integrerade i kommunala serviceanläggningar" ges en intressant belysning av fastställda och pågående målanalyser för verksamheter inom olika delar av den allmänna servicesektorn. Mot denna bakgrund analyseras traditionella skollokalers möjlighet till flexibel användning.

Skolan är med säkerhet kärnpunkten i förutsättningarna att genom lokal- och verksamhetsintegration höja de bostadssociala kvalitéerna och uppnå funktionell rationalitet. I utredningen redovisas planerade och redan uppförda integrerade serviceanläggningar. Funktionskrav för olika former av service och dess samband med lokalutformning och möjligheter att använda skolans lokaler för sådana servicefunktioner genomlyses.

Denna första etapp av arbetet ger kommunerna en god överblick av planeringsförutsättningarna för integrerade skolanläggningar. Nästa etapp av arbetet omfattande redovisning av ytförändringar, anläggnings- och driftkostnader i integrerade skolanläggningar avvaktas också med stort intresse.

I en förlängning av studiet av integrerade serviceanläggningar borde det vara angeläget med en samhälls-ekonomisk kostnads- och intäktskalkyl i relation till anläggningarnas möjlighet att uppfylla för projekten antagna sociala mål och beräknade nyttoeffekter.

Örebro den 28 februari 1975

Karin Kallin

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	INLEDNING	6
1.1	Bakgrund	6
1.2	Syfte	6
1.3	Tillvägagångssätt	7
1.4	Begrepp	7
2.	SAMBRUK OCH SAMLOKALISERING AV LOKALER FÖR SERVICEFUNKTIONER OCH SKOLA	10
2.1	Kulturella verksamheter	10
2.11	Bibliotek	11
2.12	Utställningar	14
2.13	Musik	15
2.14	Teater	17
2.15	Dans	18
2.16	Film	19
2.17	Studieverksamhet	20
2.2	Vuxenutbildning	23
2.3	Fritidsverksamhet	23
2.31	Idrott och motion	25
2.32	Fritidsgårdar	26
2.33	Föreningsverksamhet	28
2.4	Vård	29
2.41	Barnstugor	29
2.42	Undervisning av handikappade barn	30
2.43	Hälsovård	32
2.5	Kommersiell verksamhet	33
3.	SKOLLOKALERS ANPASSNING TILL ANDRA VERKSAMHETER	35
3.1	Program	35
3.2	Fördelning av ansvar och resurser	36
3.3	Tekniska åtgärder	37
3.4	Lågstadiet	38
3.41	Exempel på lokalprogram för lågstadiet, 3 paralleller	39

3.5	Mellanstadiet	40
3.51	Bas- och komplementutrymmen	40
3.52	Slöjdlokaler	41
3.53	Gymnastiklokaler	41
3.54	Skolmåltidslokaler	44
3.55	Exempel på program för mellanstadiet, 3 paralleller	42
3.6	Högstadiet	44
3.61	Bas- och komplementutrymmen	44
3.62	Institution för naturorienterande ämnen	45
3.63	Lokaler för musik, teckning och konst	46
3.64	Hemkunskapslokaler	47
3.65	Lokaler för slöjd och teknik	47
3.66	Gymnastiklokaler	48
3.67	Skolmåltidslokaler	49
3.68	Exempel på lokalprogram för högstadiet, 4 paralleller	50
3.7	Administrationslokaler, uppehållsrum för elever, övriga utrymmen	49
3.71	Expeditionsavdelning	49
3.72	Läroavdelning	53
3.73	Elevvårdsavdelning	53
3.74	Upphållsutrymmen för elever, övriga utrymmen	54
3.8	Exempel på komplettering för fritidsverksamhet i skollokaler för praktisk estetisk verksamhet	55
3.81	Trä- och metallslöjdsal	M1 56
3.82	" " "	M2 57
3.83	" " "	H 58
3.84	Textilslöjdsal	III 59
3.85	Teknikverkstad	60
3.86	Musiksal	61
3.87	Teckning och konst	62
3.9	Sammanfattning	63
4.	ANLÄGGNINGAR	65
4.1	Förteckning över vissa nyplanerade anläggningar	65
4.11	Verksamheter som samplanerats med skolor i serviceanläggningar	68
4.2	Munkhagsskolan, Johannelund, Linköping	69
4.3	Jordbromalms centrum, Haninge	73
4.4	Björndammens centrum, Partille	76
4.5	Rannebergens centrum, Göteborg	81
4.6	Ljustadalens centrum, Sundsvall	84

5.	FÖRSLAG TILL FORTSATTA UNDERSÖKNINGAR	87
5.1	Mål	87
5.2	Genomförande av etapp 2	87
5.21	Planekonomi	87
5.22	Anläggningarnas storlek	88
5.23	Kostnader för anläggning, drift och underhåll	88
5.3	Studier av lokalbehov och samordning av krav på lokaler	88
6.	LITTERATURFÖRTECKNING	89

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Skollokaler har sedan länge dubbelutnyttjats för andra ändamål. Efterhand har man i kommuner alltmer strävat efter en samplanering av skola och andra kommunala serviceområden, i första hand idrott-motion, kursverksamhet, bibliotek, teater, musik och lekskola. Anläggningar med olika grad av programsamordning har uppförts under 1950- och 1960-talet. För dessa har det kommunala målet huvudsakligen varit att hålla nere kostnaderna för uppförande och drift av byggnader.

Skolöverstyrelsen utgav 1969 en ny läroplan för grundskolan som också behandlar skolans samverkan med samhället i övrigt.

I Lgr 69 under rubriken Mål och riktlinjer uttrycks denna målsättning:

"Skolan utgör en del av samhället. Skall den lyckas främja elevernas utveckling till goda samhällsmedlemmar, måste den ge dem kunskap om samhället och stärka deras samhörighet med det. Genom ömsesidiga kontakter mellan skolan och närsamhället, dess människor och funktioner, bör eleverna få tillfälle att växa in i denna gemenskap samtidigt som skolan blir en levande angelägenhet för medborgarna."

Under 1960-talet har en rad statliga utredningar genomförts för att belysa behovet av förändrat och utökat utbud av boendeservice, kultur- och fritidsaktiviteter.

I samtliga dessa utredningar betonas liksom i Lgr 69 värdet av de sociala kontakter som kan uppnås vid en integration av olika verksamheter.

De utredningar som närmast berör denna integration har bostadsområdet med dess totala servicebehov som utgångspunkt, och har resulterat i formuleringar av en övergripande målsättning.

Bestämmelserna beträffande bostadslånggivning har också ändrats (Kungörelse 1972:303) för att underlätta genomförandet av integrerade serviceanläggningar där också skollokaler ingår.

1.2 Syfte

I Statens offentliga utredningar "Boendeservice 1-7" formuleras målsättningar och redovisas exempel på integrerade serviceanläggningar. I planeringsexempel "Skolan i en integrerad stadsdel" (Skolhus 1/1973) redovisas hur planeringsarbetet kan genomföras.

Syftet med denna utredning är närmast att försöka ge förtroendemän, planerare och projektörer en samlad redovisning av de funktionskrav som bör beaktas vid planering av integrerade skollokaler ingående i kommunala serviceanläggningar.

Dess första del behandlar de önskemål på lokaler och lokalsamband som kan ställas av de verksamhetsområden som, tillsammans med skolan, brukar ingå i integrerade serviceanläggningar. Andra delen ger synpunkter på möjligheterna att använda skolans lokaler för andra ändamål och på de förändringar av lokalerna som kan erfordras för att säkerställa en god funktion. I den tredje delen redovisas exempel på planerade och byggda anläggningar.

1.3 Tillvägagångssätt

Utredningar och litteratur som berör ämnesområdet har studerats. Litteraturstudien har endast berört svensk litteratur utgiven efter 1965.

Intervjuer har gjorts med personer verksamma inom kommunala förvaltningar, Skolöverstyrelsen, Socialstyrelsen, Kommunförbundet, bildnings- och fritidsorganisationer och med personer praktiskt verksamma i integrerade anläggningar.

Studiebesök har gjorts vid ett antal i drift varande anläggningar.

1.4 Begrepp

Ordet integration används allt oftare och i allt fler sammanhang. Integration kan t ex avse samordning av flera verksamheter till en, eller samlande av människor ur skilda ålders- och socialgrupper inom ett bostadsområde eller till en gemensam verksamhet.

I Boendeservice 7 (SOU 1973:24) bilaga 7 som behandlar integration av lokaler för service i bostadsområden ges följande begreppsförklaringar:

"integration

Med integration avses sådan sammanläggning av delar till helhet där samordningen är väsentlig för produktens helhet

funktion/verksamhet

Med funktion/verksamhet avses en eller flera aktiviteter vilka tillsammans är ägnade att tillfredsställa individens sociala, fysiologiska eller kulturella behov

integrerad planering

Med integrerad planering avses sådan planering där funktioner samordnas till helheter och där

den samordnade planeringen är väsentlig för den slutliga produktens utformning och användning

integrerad anläggning

Med integrerad anläggning avses byggnad vilken tillkommit genom integrerad planering och i vilken funktioner samordnats till helheter enligt speciella kriterier. Ytterligare några begrepp kräver en närmare precisering:

integrationsnivå

Med integrationsnivå avses den nivå i plan-systemet som blir föremål för integration

integrationsgrad

Med integrationsgrad avses andel av den samlade mängden verksamheter eller lokaler som berörs vid integrerad lösning

vertikal integration

Med vertikal integration avses samordning mellan verksamheter på skilda nivåer i ett visst förlopp

horisontell integration

Med horisontell integration avses samordning mellan verksamheter på samma nivå i ett visst förlopp."

I bilagan redovisas också:

Indikatorer på integration av lokaler/verksamheter

	Typ	Benämning	Med avseende på tid	Med avseende på rum eller innehåll
innehåll	integrerad verksamhet	samutnyttjande	innebär att lika verksamheter bedrivs <u>samtidigt</u> i samma lokal kriterium 1	innebär att olika verksamheter bedrivs <u>samtidigt</u> i samma lokal kriterium 2
		dubbelutnyttjande	innebär att lika verksamheter bedrivs vid <u>skilda</u> tidpunkter i samma lokal kriterium 3	innebär att olika verksamheter bedrivs vid <u>skilda</u> tidpunkter i samma lokal kriterium 4

	Typ	Benämning	Med avseende på tid	Med avseende på rum eller innehåll
process	integrerad process	samplanering	innebär att planering sker <u>samtidigt</u> och med avseende på gemensam målpunkt i tiden samt utförs på sätt som är väsentligt för slutproduktens helhet kriterium 5	innebär att planering sker i <u>samverkan</u> mellan berörda och på ett sätt som är väsentligt för slutproduktens helhet kriterium 6
produkt	integrerad produkt	samlokalisering	innebär att <u>en lokal</u> eller <u>anläggning</u> med avseende på tiden kan <u>omvandlas</u> och <u>utnyttjas</u> för annan verksamhet än den ursprungliga kriterium 7	innebär att två eller flera lokaler eller anläggningar med samma funktion <u>sammansätts</u> till <u>en lokal</u> resp en anläggning för denna funktion kriterium 8

Integration enligt kriterium 1 och 2 i skolans lokaler är vanlig för skolans interna verksamhet - dess ämnesområden. En sådan integration skola - andra verksamheter förekommer endast i mycket begränsad omfattning och är helt beroende av lokala förutsättningar och intressen.

I denna utredning görs ingen utvärdering av dessa möjligheter utan kriterium 1-4 samlas i stället under benämningen sambruk.

2 SAMBRUK OCH SAMLOKALISERING AV LOKALER FÖR SERVICEFUNKTIONER OCH SKOLA

De grundläggande förutsättningarna för en god boendeservice i nya bostadsområden formas redan i general- och stadsplaneskedet.

Kommunikationssystem och placering av trafikleder och grönområden påverkar bebyggelseområdenas storlek och därmed också graden av närservice.

I Boendeservice nr 1 kap 1 påpekas vikten av tidiga ställningstaganden i servicefrågorna.

"Generellt gäller att de för planeringen ansvariga på varje planeringsnivå måste behandla servicefrågorna. Som underlag för det konkreta planeringsarbetet i kommunerna måste finnas en av kommunens fullmäktige fastställd målsättning för hur servicen skall vara utformad i kommunen och en tidplan för utbyggnaden. Den vidare planeringen måste bygga på kunskaper om alternativa sätt att organisera service samt på prognoser för servicebehovet, som gör det möjligt att anpassa utbudet till den förväntade efterfrågan."

Vid detaljplanering av integrerade serviceanläggningar måste också noggranna överväganden göras om vilka servicefunktioner som till rimliga kostnader och utan konflikter kan samlas i samma anläggning.

Funktionerna bör också kunna "växa in i varandra" på ett sådant sätt att möjligheterna till sociala kontakter mellan innevånarna främjas samtidigt som ett effektivt resursutnyttjande eftersträvas.

2.1 Kulturella verksamheter

Utredningen "Ny kulturpolitik" SOU 1972:66 ställer krav på ett vidgat kulturbegrepp och på att ett övergripande mål för kulturpolitiken bör vara att den skall medverka till att skapa en bättre samhällsmiljö.

"De kulturpolitiska åtgärderna skall utformas så att de kan förbättra kommunikationerna mellan olika grupper i samhället och ge fler människor möjlighet till kulturell verksamhet." Man säger vidare att "den icke yrkesmässiga skapande verksamheten bör få förstärkta och ändamålsenliga bidrag" och "den kulturella verksamheten bör i ökad utsträckning förankras i närmiljön genom bl a en ökad uppsökande verksamhet samt bättre möjligheter till kollektivt skapande i bostadsområdena".

Kulturområdet vidgas avsevärt och gränserna blir svårbestämbara. Till området föres t ex bildningsförbundens verksamhet.

De institutionella kulturverksamheterna på kommunal nivå har traditionellt de kommunala kulturnämnderna som huvudmän. Enligt "Ny kulturpolitik" bör kulturnämnderna även ansvara för de tillkommande verksamheterna.

För att det kulturpolitiska målet skall kunna nås krävs bl a en långt gående samordning med andra verksamheter, framför allt beträffande erforderliga lokaler.

"Stora praktiska och ekonomiska vinster kan särskilt göras om skolan i större utsträckning utnyttjas för fritidsverksamhet och kulturaktiviteter. Mycket få skolor har dock medvetet planerats för detta. Det är viktigt att kommunerna i framtiden gör en sådan planering. Statsbidraget till skollokaler bör ändras så att det stimulerar ett dubbelutnyttjande."

2.11 Bibliotek

Generellt kan biblioteken indelas i fyra grupper:

- forskningsbibliotek
- företagsbibliotek
- folkbibliotek
- skolbibliotek

Forskningsbibliotek och företagsbibliotek är specialinriktade. De ger i regel ej service till allmänheten och erhåller ej finansiellt stöd av kommunerna. Dessa verksamheter behandlas därför inte i denna utredning.

Samarbete förekommer ofta mellan dessa typer av bibliotek och folkbibliotek som ofta träder in som förmedlare av forskningslitteratur och dessutom kan ge service till företag.

Folkbibliotekens integration med skolor-skolbibliotek är en angelägen fråga. Man är medveten om fördelarna men också om att många samordningsproblem måste lösas.

I takt med att kulturbegreppet har vidgats har också bibliotekens verksamhet förändrats. Från förvaringsplats för böcker till ett aktivt och mångsidigt kulturcentrum.

Folkbibliotekens funktion vid starten under 1800-talets första hälft var att ge de grupper som saknade möjlighet till utbildning, tillgång till böcker. Biblioteket hade en klar pedagogisk funktion.

Att förvara och utlåna böcker, som långt in i detta århundrade var bibliotekets enda funktion, är numera endast en avgränsad del av bibliotekens verksamhetsområde. Om-

fattande informationsverksamhet och ett starkt engagemang på det allmänskulturella området är nu kännetecknande för biblioteksverksamheten.

Folkbibliotekens resurser och arbetsmöjligheter varierar dock starkt inom landet. I motsats till de flesta andra europeiska länder har Sverige ingen bibliotekslag utan verksamheten styrs helt på kommunal nivå och är helt beroende av kommunens resurser och målsättning.

Folkbibliotekens mediaförmedlande verksamhet har ökat snabbt. Antalet medier som förmedlas ökar också i takt med den tekniska utvecklingen. Här kan nämnas gramfonskivor, ljudband och bildkonst. Stora investeringar görs också i avancerad teknisk utrustning för utnyttjande av dessa medier och för läsning av mikrofilm material.

Utställningsverksamhet, musik-, film- och teaterverksamhet, föreläsningar och uppsökande verksamhet är exempel på andra verksamheter som bedrivs av folkbiblioteken. Biblioteket torde vara den samhällsinstitution som bäst fyller funktionen som samhällsserviceinrättning på kulturområdet och snabbast ändrar sin verksamhet efter nya framväxande behov. Verksamheten riktar sig också till alla ålders- och samhällsgrupper.

De krav som ställs på biblioteken gäller inte bara en breddning av verksamheten till nya media och nya aktiviteter. Samhället ställer också krav på effektiva och samplanerade former för utbildning och för distribution av den litteratur och AV-media som erfordras för olika studieverksamheter - inte minst för vuxenstuderande.

I samband med kommunsammanläggningarna ändras biblioteksstrukturen. Omkring 1970 fanns ca 2 000 kommunala bibliotek, 1974 finns ca 270 biblioteksystem. Dessa biblioteksystem byggs upp med huvudbibliotek, filialbibliotek och bokbussar. Den mobila verksamheten är vanligen begränsad till boklån. För att de kulturpolitiska målen beträffande biblioteksverksamhet - bibliotek för alla och ett vidgat aktivitetsutbud - skall kunna uppnås krävs en kraftig utbyggnad av välutrustade biblioteksfilialer i bostädernas närmiljö i kombination med mobil service.

Enligt betänkandet "Biblioteksarbete" bör omfattningen av de fasta filialernas resurser ifråga om lokaler, mediabestånd, personal och öppethållande göras avhängigt storleken av det befolkningsunderlag som de avses betjäna. Som allmänna riktlinjer föreslås:

att verksamhetsområdet för en filial i ett stadsområde med koncentrerad bebyggelse av flerfamiljshus bör i normala fall omfatta en befolkning av minst 8 000 - 10 000 personer inom två km radie från filialen:

att verksamhetsområdet för en filial i en tätort med bebyggelse av övervägande enfamiljshus bör i normala fall omfatta en befolkning av minst 3 000 personer inom en radie av tre km från filialen:

att verksamhetsområdet för en filial på landsbygden bör i normala fall omfatta en befolkning av minst 1 000 personer inom en radie av tre km från filialen:

att filialernas utrustning och resurser bör i princip omfatta alla grenar av kommunens biblioteksutbud.

Folkbiblioteken har normalt kommunala kulturnämnder som huvudmän. Verksamheten finansieras helt av kommunen, men visst statligt stöd kan erhållas för försöksverksamhet m m.

Ett centralt läge är väsentligt för biblioteket, framför allt för huvudbiblioteket. Detta krav har ofta tolkats som en önskan om placering i ett kommersiellt centrum. Något samarbete bibliotek-handel förekommer emellertid inte utan lokaliseringen är för biblioteken motiverad av en önskan att nå så många impulsbesökare som möjligt. För att möjliggöra en integration bibliotek-skola är det därför viktigt att kravet på ett läge i anslutning till stråk inom upptagningsområdet där de flesta människor rör sig, får påverka tomtvalet.

Samverkan bibliotek-skola kan genomföras till tre skilda nivåer.

- 1 Kontakt
 Undervisning om bibliotekskunskap
 Samordning av anskaffningar
- 2 Samordning av bibliotekstekniska och kontorstekniska uppgifter
 Folkbibliotekets experter på katalogisering och inköp frigör lärarna från rutinarbetet med bokbehandlingen och man gör genom samordningen förmånligare inköp i större serier
- 3 Samordning av lokaler, bokbestånd och personal

Skola och bibliotek tillämpar olika system för katalogisering och uppställning av böcker. Detta utgör emellertid inget oöverkomligt hinder för samverkan skola-bibliotek. Det är dock önskvärt att, i likhet med övriga institutioner, skolan inför bibliotekets internationella system.

Fördelarna av integration är stor både för bibliotek och skola. Detta gäller då framför allt filialbibliotek-skola. En integration huvudbibliotek-skola torde bli meningsfull först när skolan är ett gymnasium. Fördelarna av en sådan integration torde helt falla på skolan som får tillgång till huvudbibliotekets stora mediautbud.

Vid en integration biblioteksfilial-skola är bibliotekets läge i anläggningen en besvärlig fråga. Folkbiblioteket vill ha ett läge som annonserar verksamheten utåt, dvs vid fasad, med egen entré och med skyltmöjlighet. Skolan vill ha sitt bokrum placerat centralt i anläggningen. Med de ändrade synpunkter på läromedelsförvaring som kommit, dvs i stor utsträckning förvaring av läromedel i klassrum eller ämnesblock, torde skolan kunna acceptera bibliotekets lägeskrav. Dock är inomhuskommunikationer en förutsättning.

Högstadieskolans bibliotek har ett bokbestånd som i stort överensstämmer med filialbibliotekets. LM-skolans bibliotek har ett bokbestånd motsvarande det i filialbibliotekets barn- och ungdomsavdelning. En integration med filialbibliotek är därför lämplig för båda dessa skoltyper.

Den väsentligaste vinsten är både för skolbibliotek och folkbibliotek att man genom integrationen kan få längre öppethållandetimes, ett bredare mediautbud samt större möjligheter till specialutbildad personal.

Skolans målsättning är att skolbiblioteket skall vara öppet större delen av skoltiden. Folkbibliotekets målsättning är öppethållande varje dag kl 8.00 - 21.00. I verkligheten är man långt från dessa mål. Integrationen gör det möjligt att nå närmare detta.

För skolan innebär integrationen också fördelar genom möjlighet att köpa tjänster av folkbiblioteket - man får lägre personalkostnader men större utbud. Dessutom får man en stor samlad yta med goda möjligheter för rastaktiviteter.

Det är viktigt att bibliotekets alla avdelningar finns med i en integrerad anläggning. Misslyckade försök har gjorts med placering av enbart barn- och ungdomsavdelning i skolan.

2.12 Utställningar

I folkbibliotekets verksamhet ingår utställningar, dels av lokal karaktär och dels i samarbete med Riksutställningar och läns museerna. Denna verksamhet anses i småkommunerna täcka det kommunala behovet av utställningar. I större kommuner inrättas succesivt kommunala konsthallar och lokala museer.

Museiverksamheten har sedan länge haft ett nära samarbete med skolorna. Detta har i regel inneburit att delar av skolundervisningen förlagts till museer, att museerna utarbetat handledningar för museibesök och att det på museerna funnits särskild materiel för den för skolan avsedda verksamheten. En anpassning av denna service till den nya läroplanen pågår f n.

I de målsättningar som satts upp för museiverksamheten och som redovisas i betänkandet "Museerna" nämns en ökad resursinriktning på spridning av museernas informativa insatser t ex genom vandringsutställningar. Detta för att nå de stora medborgargrupper som på grund av stora geografiska avstånd ej kan tillgodogöra sig museernas insatser. Vidare föreslås

"en intensivare, ömsesidig kontakt mellan museerna och olika medborgargrupper, samtidigt behöver museerna i den totala verksamheten söka åstadkomma en decentralisering, med biblioteken och övriga slag av kulturcentra som replipunkter".

Framställning av utställningar i små format, avpassade för klassrumsbruk, i funktionella transportförpackningar har påbörjats av museerna. Vidare försöker man att i ökad utsträckning ställa material till förfogande för utnyttjande i skollokalerna.

En decentralisering av utställningsverksamheten pågår alltså. Både vad avser utställningar av informativt material och utställningar av kulturhistoriskt material. Om en del av denna verksamhet kan tillföras skolan innebär detta stora fördelar för undervisningen. Det normalkrav som ställs från Riksutställningar på lokalstorlek är 75-100 m². Lokalen skall vara utrustad med upphängningsanordningar t ex tavellist och belysningsanordningar lämpade för utställningar. Den bör vara placerad i anläggningen så att den lätt kan nås av allmänheten, dvs nära entréer, och så att den kan avgränsas från skolans övriga lokaler.

Förutsättningarna för att fylla dessa krav är betydligt bättre i en högstadieskola än i en LM-skola.

De utrymmen i skolan som bäst bör lämpa sig för utställningar är bokrum, uppehållsutrymmen i anslutning till entréer, och teckningssalens utställningsyta.

En integration folkbibliotek-skola ger automatiskt goda förutsättningar för utställningsverksamhet.

2.13 Musik

I "Ny kulturpolitik" föreslås förändringar i musikinstitutionernas yrkesmässiga verksamhet. Den nuvarande, geografiskt mycket ojämna fördelningen av konsertverksamheten måste förändras. En jämnare spridning, större satsning på små grupper och skilda musikformer, och ett ökat samarbete mellan musikinstitutionerna och det fria musiklivet föreslås.

"Barn- och skolkonserter har ökat avsevärt och utgör en betydande del av konsertorkesterverksamheten. Antalet barn- och skolkonserter ökade från 22% spelåret 1960-1961 till 37% spelåret 1968-1969 sett i förhållande till det totala antalet konserter."

Genom tillkomsten av regionmusiken får man möjlighet att planera skolkonsertverksamheten på länsnivå med möjlighet till bistånd från Rikskonserter. Detta bör ytterligare öka möjligheterna till kvalificerad konsertverksamhet i närmiljön.

Tillgången på lokaler lämpade för konsertverksamhet är emellertid begränsad. En normal SOR-orkester består av ca 40 personer, ibland upp till 60 personer. För att en orkester av denna storlek skall kunna framträda krävs en scenyta på ca 150 m². Sidoutrymme i scengolvsnivå krävs för förvaring av flygel. Det är önskvärt att varje kommun har minst en lokal som klarar framträdanden av symfoniorkester och kör.

För genomförande av kammarkonserter krävs en samlingssal för 100-150 personer. Denna kan användas såväl för repetitioner som framträdanden. En sådan lokal bör vara så flexibel som möjligt och alltså ej ha podium eller gradänger. En sådan lokal, i anslutning till skola eller bibliotek eller i en integrerad anläggning i bostädernas närmiljö bör dessutom vara en värdefull tillgång för amatörverksamhet inom musiklivet.

Ett stort antal människor är aktiva musikutövare på fritid. Den kommunala musikskolan hade 1971 ca 225 000 elever. I studieförbundens cirkelverksamhet inom musik deltog vid samma tid ca 285 000 personer. (Enl SOU 1972:66 kap 7.8.2.) Dessutom deltar ett stort antal personer i kör- och orkesterverksamhet.

Den kommunala musikskolan har ofta egna lokaler i eller i anslutning till skolan. Ett musikrum på 12-15 m² per 200 elever täcker behovet. Rummet bör vara utrustat med förvaringsskåp och piano och möbleras för undervisning av 1-2 elever i taget. Skolan saknar ej lokaler lämpade för denna verksamhet men möjligheten för musikskolan att använda dessa under skoltid är starkt begränsad. Lämpliga är i första hand skolans musikundervisningslokaler, dvs i H-skolorna musiksalen med sina två grupprum. Dessutom är H-skolornas konst- och klangstudio lämplig att använda. För att dessa lokaler skall kunna brukas krävs emellertid komplettering med förrådsutrymme eller skåp för förvaring av instrument och materiel.

Ett oeftergivligt krav för de lokaler som används för musik är att de är väl ljudisolerade och har en rumsakustik avpassad för verksamheten.

Bildningsförbunden och ungdomsorganisationerna har en omfattande musikverksamhet. Denna består av musikcirkel samt mindre kör- och orkestergrupper. Verksamheten pågår huvudsakligen på icke skoltid och kraven på lokaler motsvarar i stort sett den kommunala musikskolans krav.

2.14 Teater

Under perioden 1960-1961 till 1970-1971 har teaterinstitutionernas utbud ökat från ca 5 800 föreställningar till ca 10 300 och antalet teaterbesök från 2,1 milj till 3,1 milj. Barn- och skolteaterns andel har ökat från ca 12% till ca 30% av antalet föreställningar. (Enl SOU 1972:66 kap 6.3.1-3).

Kulturrådet konstaterar emellertid beträffande teaterinstitutionernas verksamhet att trots en kraftig expansion under 1960-talet är situationen i dag otillfredsställande.

"Utbudet av föreställningar har främst nått de redan teatervana och därmed i stor utsträckning de ekonomiskt och utbildningsmässigt bättre ställda grupperna i samhället. Geografiskt har utbudet varit ojämnt fördelat. Barn- och skolföreställningar har getts i otillräcklig omfattning."

För att förbättra situationen föreslås

- en jämnare regional spridning genom inrättande av länsteatrar och genom en ökning av turnéverksamheten för regionala och centrala ensembler.
- en ökning i antal av Operans och Dramatiska teaterns föreställningar utanför stockholmsområdet.
- ökat stöd till barn- och ungdomsteatern och för uppsökande verksamhet.

För att dessa förändringar skall kunna genomföras krävs, förutom ökat ekonomiskt stöd till institutionerna, en kraftig insats på kommunal nivå för anskaffning av lämpliga lokaler.

I stort sett gäller samma lokalkrav för teaterföreställningar som för musikföreställningar.

Om samma lokal skall användas för musik och teater krävs emellertid att den förses med teknisk utrustning för variation av rumsakustiken. Vidare krävs för teatern mer avancerad belysningsutrustning samt en funktionell scen-teknisk utrustning. Dessa krav gäller för den traditionella typen av teaterföreställningar.

På senare tid har den traditionella scenteatern emellertid allt oftare ersatts av arenateater. Framför allt gäller detta för experimentteater och uppsökande teaterverksamhet. Detta innebär också andra, och enklare, lokalkrav. Man vill ha en flexibel lokal med plant golv och gärna med lösa gradängsektioner. Lokalen bör rymma ca 100-150 personer dvs vara ca 175-250 m². Man spelar med en minimal rekvisita och något krav på scen-teknisk utrustning ställs ej. Däremot är kraven stora på god rumsakustik och ett flexibelt belysningssystem som också skall kunna kompletteras med turnéteaterns. En

takhöjd av ca 4 m torde krävas. I anslutning till lokalen måste finnas ett förrådsutrymme för förvaring av stolar, läktarsektioner och rekvisita. Vidare måste man ha tillgång till minst 2 st omklädnadsloger med dusch.

Amatörteaterverksamhet i fria grupper eller knuten till bildningsförbund eller ungdomsorganisationer förekommer i de flesta kommuner. I "Ny kulturpolitik" redovisar studieförbunden ca 20 000 deltagare i sina cirklar och fritidsgrupper med teaterverksamhet. Skolteaterns ökade verksamhet och inriktning på en aktivering av eleverna torde också på sikt innebära en ökning av amatörteaterverksamheten. För repetitioner och undervisning för amatörerna kan skolans undervisningslokaler, t ex musikal och klassrum, användas. För publika framträdanden krävs en samlingssal motsvarande den för uppsökande teaterverksamhet. Eventuellt kan elevmatsalen accepteras.

2.15 Dans

Den institutionella dansen är nära knuten till teater- och musikteaterverksamheten. Kraven på lokaler för dess turnéverksamhet sammanfaller också med teaterns krav.

Dans som fri kollektiv skapande verksamhet förekommer huvudsakligen i form av studiecirklar och fritidsgrupper inom studieförbunden samt i folkdansgrupper inom en rad ideella föreningar.

Studieförbundens verksamhet omfattar jazzbalett, fri dans, klassisk balett och folkdans och det totala antalet deltagare är ca 65 000 varav 2/3 sysslar med jazzbalett. (Enl SOU 1972:66 kap 7.3.3.1). Verksamheten syftar till personlig upplevelse för utövaren och uppvisningar inför publik förekommer knappast.

Antalet deltagare i en studiecirkel i t ex jazzbalett är ca 10 personer. För verksamheten krävs en lokal i storleksordningen 75 m². Takhöjd 2,7-3 m är tillräcklig. Golvbeläggningsen bör helst vara av trä men linoleum eller plast kan också accepteras. Textilmatta är däremot olämplig. Lokalen måste ha bra ventilation och allmänbelysning. En vägg skall vara försedd med spegel och räcke, ett arrangemang som kan döljas av draperi eller vikkvägg då lokalen används för andra ändamål. I anslutning till lokalen måste finnas 2 st omklädningsrum med dusch, vardera avsett för ca 10 personer.

Folkdansverksamhet förekommer inom Svenska ungdomsringen, nykterhetsföreningarna samt kyrkliga och politiska ungdomsföreningar. Omfattningen av verksamheten är svår att bedöma men antalet aktiva har beräknats till ca 50 000.

Folkdansverksamheten bedrivs huvudsakligen i föreningarnas egna lokaler. Lokalerna måste ha relativt stor fri golvyta och en hård golvbeläggning.

De skollokaler som kan användas för ovan nämnda verksamheter är gymnastikrum, gymnastiksal, musikrum och eventuellt matsal.

2.16 Film

Filmen är den del av kulturutbudet som kan ställas till förfogande med relativt låga kostnader och stor rörlighet.

Biograftätheten i landet är relativt stor, ca 1 400 biografteater har kontinuerlig verksamhet. Pågående förändringar inom filmbranschen som helhet, både betr visning och inspelning av film, är emellertid stora och karaktäriseras av vikande publiksiffror och kvalitetsförsämring i filmurvalet.

För att undersöka och anvisa möjligheter till förbättring av filmbranschens villkor tillsattes 1968 en filmutredning vars arbete redovisades 1970 i betänkandet "Samhället och filmen". Bland direktiven för utredningen kan nämnas:

"att undersöka möjligheterna att förbättra distributionen av film, särskilt spridningen av kvalitetsfilm till landsorten, och i samband därmed utreda eventuella nya distributionsvägar, såsom icke-kommersiella biografteater, som stöds av samhället."

Utredningen föreslår att stat och kommun skall ge ekonomiskt stöd för att främja tillkomsten av lokaler lämpliga för visning av kvalitetsfilm. Kommunerna eller föreningslivet bör tillhandahålla lokaler och stå för det årliga driftunderskottet medan statligt stöd föreslås för täckande av kostnader för inredning och utrustning.

Intresset för kulturella aktiviteter över huvud taget bör kunna ökas genom filmen. Grupper som normalt har ett svagt intresse för det seriösa kulturutbudet kan genom information om och visning av kvalitetsfilm stimuleras till kontakter med andra kulturområden. För att detta mål skall kunna nås bör biografverksamheten bedrivas i nära samarbete med andra lokala aktiviteter som bibliotek, skola, ungdomsverksamhet samt folkbildnings- och föreningsverksamhet, gärna som en ingående del i ett lokalt kulturcentrum.

Filmutredningen framhåller också att man för visning av kvalitetsfilm bör inrikta sig på en speciell typ av mindre lokal, med ca 100 platser, en samlingslokal för skiftande aktiviteter som kan fungera som en social mötesplats.

I utredningen "Den lilla biografteater" (Sandrews) redovisas de biografteatertekniska kraven på en sådan lokal. För att klara behovet av 100 sittplatser krävs en lokalyta av ca 125 m². Lokalens form påverkar använd-

barheten. Avstånd till bakre bänkraden bör ej vara större än 15 m och till första bänkraden minst 3 m räknat från filmduken.

Ett arrangemang med gradängar eller lutande golv för erhållande av god sikt är att föredra. Detta innebär emellertid stora kostnader och svårigheter att utnyttja lokalen för andra ändamål. För att gradängar skall kunna undvikas krävs saxning av bänkraderna. Lokalens placering i byggnaden måste väljas så att den ej nås av störande ljud utifrån. Efterklangstiden i rummet bör vara 0,6-1,0 sek vid 1000 HZ vilket kräver att stora delar av väggytorna utföres ljudabsorberande.

Biografen bör vara utrustad för cinemascopprojektion. Maskinrummet bör ha ljudsluss och förhöjt montagegolv samt vara utrustat med 1 st 35 mm och 1 st 16 mm projektor. Utrymmesbehovet är ca 15 m².

För foajé krävs en yta av minst 30 m². I anslutning till foajén skall finnas toaletter och biljettkassa. Foajén bör helst ha entré direkt utifrån med möjlighet till skyltning. Eventuellt kan kassan ersättas av polettautomat och vändkors. Anläggningen kan då skötas av en person.

I lokalprogram för grundskolan ingår ej lokaler lämpade för biografverksamhet. Förbättrade tekniska möjligheter att överföra film till elektronisk bild, TV-kassetter o dyl, samt en större framtida satsning på distribution av kvalitetsfilm i 16 mm-formatet kan emellertid innebära att kraven på specialutformning av lokalerna väsentligt reduceras. Detta skulle i så fall underlätta en samordning med skolans lokalprogram.

2.17 Studieverksamhet

Den övervägande delen av studieverksamhet på fritid bedrivs i form av studiecirkel som anordnas av studieförbundens lokalavdelningar.

I landet finns 10 studieförbund. Dessa är att betrakta som vuxenorganisationer även om en mindre del av deras verksamhet riktar sig till barn och ungdom. Samarbetsorgan för studieförbunden är Folkbildningsförbundet. Studieförbunden är uppbyggda med en riksorganisation och ett vittförgrenat nät av lokalavdelningar. Som exempel kan nämnas att ABF har ca 200 lokalavdelningar.

Genom en bred uppbyggnad och goda pedagogiska erfarenheter spelar studieförbunden en väsentlig roll inom folkbildningsverksamheten och som förmedlare av kulturella evenemang såsom teater och musikföreställningar, föreläsningar och utställningar. Genom sina kontakter och sin allmänna inriktning har de också stor betydelse för den uppsökande kulturverksamheten.

Studieförbundens verksamhet spänner över gränsen mellan vad som betraktas som kulturell verksamhet och fritidsverksamhet. En av anledningarna till detta är att verksamheten innefattar så många och så vitt skilda områden och att ansvaret för samhällets stöd kommit att vila på flera organ.

I detta avsnitt kommer de verksamheter som berör utbildning och fri kollektiv skapande verksamhet, och som bedrivs i form av studiecirkel, att behandlas. Det bör då observeras att studiecirkel kan anordnas, förutom av studieförbunden, även av andra föreningar och organisationer.

En studiecirkel har i genomsnitt 12 sammankomster á 2 timmar per termin. För att studiecirkelbidrag skall utgå krävs 5-20 deltagare. Minimialdern för deltagare är satt till 14 år.

Antalet studiecirkel var 1969-1970 ca 180 000 och totala antalet deltagare ca 1,8 milj. (Enl SOU 1972:66 kap 2.5.3).

Verksamheten finansieras genom avgifter, statligt studiecirkelbidrag och kommunala anslag. Inom studieförbunden fördelas statsbidragen av riksorganisationerna. Skolöverstyrelsen är tillsynsmyndighet för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

I "Ny kulturpolitik" föreslås ändrade och liberalare regler för statsbidragsvillkoren och en komplettering med ett lokalt aktivitetsstöd.

"Syftet med detta stöd är att stimulera verksamhet i nya organisatoriskt enklare former än studiecirkeln. Stödet skall också kunna utgå till experimentell verksamhet och till aktiviteter kring olika kulturutbud där studiecirkeln inte passar som arbetsform."

En del av studiecirkelverksamheten bedrivs i studieförbundens egna lokaler, i föreningsägda lokaler eller i provisoriska förhyrda lokaler t ex i källare och rivningshus. Den största delen av verksamheten sker dock i skolor, fritidsgårdar och andra samhällsägda lokaler. Tillgången på lämpliga lokaler varierar starkt mellan olika kommuner.

För studiecirkel med inriktning på teoretisk undervisning, t ex i språk, matematik, samhällskunskap etc vill man ha lokaler avpassade för 10-15 personer möblerade med stolar, bord, skrivtavla och anslagstavla. Som regel vill man sitta samlade kring ett bord. Skolans grupprum är lämpliga för dessa cirkel. Klassrummen är överstora och kan kännas ödsliga för små grupper. De går dock att använda om möblerna är utformade så att de kan ställas ihop till cirkelmöblering för 10-15 personer.

För praktisk verksamhet som slöjd, batik, keramik etc krävs större utrymmen och lämplig utrustning. Denna utrustning är alltför dyr för att studieförbunden själva skall kunna skaffa sådan i en omfattning som motsvarar deltagarintresset. Det är därför framför allt för dessa verksamheter man vill använda skollokaler. Ett hinder för detta är ofta att skolan i så fall kräver att skolans lärare skall fungera som kursledare. Vidare krävs komplettering med förrådsutrymmen för förvaring av material och pågående arbeten. Komplettering av

lokalutrustningen är också ofta ett önskemål.

Vissa delar av studieverksamheten vill man lokalisera nära deltagarnas bostäder. Geografiskt sett är då LM-skolorna lämpliga att använda men tyvärr har dessa endast ett fåtal lokaler lämpade för vuxenanvändning. Högstadie- och gymnasieskolornas lokaler däremot är som regel väl användbara.

I låg- och mellanstadieskolor kan följande lokaler ifrågakomma för verksamheterna:

Lärarrum	för samtalsgrupper
Konferensrum	" "
Grupprum	" "
Läromedelsproduktion	" produktion
Trä och metallslöjdsal	" praktisk verksamhet om man kompl med förråd
Textilslöjdsal	" praktisk verksamhet om man kompl med förråd
Gymnastiksal	" jazzbalett och folkdans
Personalmatsal	" cirkelverksamhet om man kompletterar med skrivtavla
Elevmatsal	" föreläsningar

I högstadieskolor dessutom:

Basutrymmen	för cirklar, om möbleringen kan ändras
Maskinskrivning	" praktisk verksamhet
NO-institutionen	" cirklar (dock i liten omfattning)
Musikavd	" praktisk verksamhet
Teckning	" " "
Konst- och klangstudio	" " "
Tekniksal	" " " (dock i liten omfattning)

För att skolorna skall vara användbara för vuxenorganisationer bör de vara handikappanpassade och ha publika telefoner. Belysningens ljusstyrka måste dimensioneras så att den motsvarar behovet för äldre människor. Klädförvaring måste ordnas i högstadieskolor. Röktillåtna uppehållsutrymmen och tillgång till pentry eller cafeteria är också önskemål som bör tillgodoses.

För att underlätta sambruk av skolans lokaler är det viktigt att t ex städning, materialförvaring och vaktmästartjänster samordnas.

För den teoretiska delen av verksamheten är det en stor fördel om man har tillgång till ett referensbibliotek.

Lokaler i skola integrerad med folkbibliotek är därför av stort intresse.

Studiecirkelverksamhet förekommer också på dagtid t ex för hemmafruar, pensionärer och skiftarbetare. Intresset för dessa cirklar ökar men lokalbehovet kan ej tillgodoses genom skolan. För denna verksamhet, för invandrarundervisning och för administration behöver studieförbunden egna lokaler, gärna i form av ett studiecentrum. Detta kan samlokaliseras med skola förutsatt denna har centralt läge dvs max 10 min gångväg från bostad eller allmänna kommunikationer.

Studieförbunden ser positivt på sambruk-samlokalisering av lokaler med skolan. Detta ger grundskoleeleverna inblick i verksamheten och ökar intresset för vidareutbildning.

2.2 Vuxenutbildning

En politisk målsättning att ge alla innevånare möjlighet att nå en kunskapsnivå motsvarande den obligatoriska 9-åriga grundskolan är en av orsakerna till den kraftiga expansionen inom vuxenutbildningen. Ökade krav på teoretiska kunskaper inom arbetslivet är en annan.

Kompetensinriktad utbildning på grundskolenivå och vissa delar av den yrkesinriktade vidareutbildningen ombesörjes av den kommunala vuxenskolan. Dess huvudman är den kommunala skolstyrelsen och undervisningen, som till övervägande del är förlagd till kvällstid, sköts i regel också av den ordinarie lärarstaben.

Man räknar därför inte med något tillkommande lokalbehov för vuxenundervisningen men det är väsentligt att man vid programskrivning tar hänsyn till verksamheten. Praktiska detaljer som klädförvaring, röktilåtna uppehållsutrymmen och eventuellt behov av cafeteria bör därvid beaktas.

2.3 Fritidsverksamhet

Fritidsverksamhet i kommunerna handhas i regel av fritidsnämnd och kulturnämnd, samt i begränsad omfattning av skolstyrelse och barnavårdsnämnd.

I detta avsnitt behandlas de verksamheter som vanligtvis ligger inom fritidsnämndens ansvarsområde. Gränserna för de olika ansvarsområdena varierar emellertid från kommun till kommun och verksamheter som beskrivs under 2.1, t ex "Studieverksamhet", kan handhas av fritidsnämnd.

Möjligheterna till fritidsaktiviteter utanför bostaden varierar kraftigt mellan kommunerna. Variationerna i utbudet är också stora mellan olika åldersgrupper. Kunskaperna om behovet är störst för grupperna barn och ungdom. Få studier har gjorts om behovet för vuxna och framför

allt för pensionärer.

Detta förhållande belyses i kommunförbundets PM "Samarbete socialvård - skola-fritid m fl".

"Många kommuner synes ha konstaterat att det jämsides med verksamheter som är avsedda att ge alla kommuninvånare en meningsfull fritid även har funnits behov av specialsatsningar på vissa grupper med speciella behov, t ex åldringar, handikappade och de ungdomar som befinner sig i riskzonen. Andra kommuner har däremot ensidigt satsat på en allmän fritidsverksamhet medan åter andra i alltför stor utsträckning synes ha lagt tyngdpunkten av fritidssatsningarna på vissa grupper. En väl avvägd balans mellan behov av satsningar på vissa grupper och behovet av en allmänt inriktad fritidsverksamhet bör eftersträvas."

I många kommuner har man 0,1 m² fritidslokaler/invånare som målsättning. Kunskaperna av behovet av fritidslokaler, och funktionskrav för dessa, är emellertid otillfredsställande. När det gäller lokaler för idrott och motion får oftast de tävlingsregler som finns fastställda för t ex bollspel och kraftsporter bli bestämmande för rumsmåtten. För belysning, ventilation och storlek på biutrymmen saknas emellertid anvisningar.

För övriga verksamheter i föreningsregi - eller i kommunal regi för föreningslösa - är kraven oklara. Knappa ekonomiska resurser gör att man oftast okritiskt accepterar de lokaler som kommunen kan erbjuda till låg hyra. Studier beträffande funktionskrav och lokalbehov för dessa verksamheter bedrivs emellertid f n dels av Kommunförbundet och dels av Institutionen för byggnadsfunktionslära vid Tekniska högskolan i Lund.

I utredningen "Kommunerna och ungdomen" SOU 1966:32 ställs krav på en bred samhällssatsning på fritidslivet.

"Ramen för fritidslivet måste tillhandahållas av samhället liksom de erforderliga resurserna för en aktiv fostrande verksamhet. I detta sammanhang vill arbetsgruppen peka på den fundamentala skillnaden mellan fostran och vård. Vård - stöd och hjälp till socialt svaga - måste på allt sätt vara en samhällsangelägenhet och erforderliga resurser härför måste mobiliseras.

Samhällsfostran under fritiden måste enligt gruppens mening vara lika väsentlig som skolans kunskapsförmedlande och fostrande insatser. Det synes främst vara i 'samhälls'-fostran - inom ramen för organiserad fritidsverksamhet - som ungdomar lär sig tekniken att självständigt ta ställning, stå för ställningstaganden, ompröva ställningstaganden och ta ansvar. Skolan tar liksom 'samhälls'-fostran ställning för

demokrati, men inom ungdomsorganisationernas ram möter ungdomarna alla de väsentliga livs- och samhällsstyrande värderingar som ligger till grund för de demokratiska funktionerna."

Samordning av lokaler för skola och fritid är vanlig. I många kommuner har också verksamheterna till en del samordnats, t ex genom att personal på fritidsgård, belägen i eller intill en skolanläggning engageras för elevernas fritidsaktiviteter under skoltid.

2.31 Idrott och motion

Idrottsföreningarnas verksamhet är samordnad i Riksidrottsförbundet med 52 specialförbund, Svenska Korp-idrottsförbundet och Skid- och Friluftsförbundet. För verksamheterna utgår statliga och kommunala bidrag.

I de flesta kommuner satsar man numera alltid vid byggande av skolor på en utökning av gymnastiklokaler och skolidrottsplats för att öka möjligheterna till fritidsanvändning.

För en LM-skola behovsprövas en gymnastiklokal på 160 m². Genom en ökning med 30 m² till 10x19 m och en ökning av takhöjden till 7,0 m möjliggöres volleybollspel.

För en H-skola, 2-5 paralleller behovsprövas en gymnastiksal på 200 m². Storleken medger endast volleybollspel. Genom ökning med 64 m² till planmättet 12x22 m möjliggöres basketbollspel. I båda fallen krävs takhöjden 7,0 m.

Om man vill möjliggöra handbollspel krävs ett tillägg av 600 m² till planmättet 20x40 m.

Om gymnastiksalarna ökas så att lagspel i bollsporter blir möjlig krävs också en dubblering av omklädnadsutrymmena för att anläggningen skall kunna utnyttjas effektivt. Helst bör också omklädningsavdelningen kompletteras med bastu vid ett par av tvagningsrummen.

Samordning av yttre idrotts- och motionsanläggningar för skola och fritid är också vanlig. En vanlig kommunal målsättning är att utöka skolidrottsplatserna så att t ex en LM-skola får en bollplan 40x80 m, anordningar för hopp och kast samt 100 m löparbana. H-skolornas idrottsplats utökas så att man får en bollplan 110x70 m, en boll- och idrottsplan 100x40 m, anordningar för hopp och kast samt 80x360 m löparbanor.

Ett starkt önskemål från de föreningar som sysslar med idrott och motion är att anläggningen lokaliseras i anslutning till grönområden där motions slingor för terränglöpning och skidåkning kan anläggas.

I "Kommunerna och ungdomen", SOU 1966:32, framhålles behovet av samplanering.

"Markanskaffningen för fritidslivets främjande

Blir en allt större kommunal uppgift. Det kraftigt utökade skolväsendet kräver också markreservationer av betydande omfattning. I samband med skolbyggandet bör på sätt som i det följande närmare kommer att anges, mark reserveras också för fritidsfostran. En samplanering bör komma till stånd vad gäller skolgårdarnas användning exempelvis för vinter- och sommarsport liksom skollokalernas användning i ungdomsarbete och allmänkulturell verksamhet."

2.32 Fritidsgårdar

Den vanligaste kommunala satsningen på öppen fritidsverksamhet för ungdom och vuxna är anordnande av fritidsgårdar. Dessa drivs i regel av fritidsnämnden eller av ett samarbetsorgan i kommunen med representanter från fritidsnämnd, barnavårdsnämnd och föreningar. Det förekommer också att fritidsgårdarna drivs av organisationsblock - t ex scouter, ABF, TBV och nykterhetsrörelser - efter fördelning av kommunen.

En av fritidsgårdens huvuduppgifter är att engagera föreningslös ungdom. Andra uppgifter är hobbyverksamhet för pensionärer, småbarnsverksamheter samt fritidsaktiviteter för skolungdom under skoldagar. För att detta skall vara möjligt att genomföra krävs dels ett centralt läge, dels ett rikt sortiment av lokaler varav de flesta också skall vara mångsidigt användbara.

Normer eller anvisningar för lokalstorlekar och utformning finns ej. Därför redovisas här i stället två exempel på program för fritidsgårdar, med olika stora upptagningsområden, placerade i anslutning till skola.

Fritidsgård vid 4-parallellig högstadieskola i Södertälje.

<u>Rum</u>	<u>Antal enheter</u>	<u>Sammanlagd yta</u>
Allsal	1	100
Grupprum	3	60
Våtrum (slabbrum)	1	12
Evarum	1	20
Klubbrum	2	50
Klubbrum, delbar med vikkvägg	1	50
Personalrum	1	10
Torg med café	1	85
Aktivitetsrum (arbetsstuga)	1	35
Expedition för föreståndare	1	15
Förråd	1	25

Fritidsgård vid 7-parallellig högstadieskola i Sollentuna.

<u>Rum</u>	<u>Antal enheter</u>	<u>Sammanlagd yta</u>
Föreståndarexp	1	ca 15 m ²
Personalrum med toalett och dusch	1	" 15 m ²
Café med kök och förråd	1	" 110 m ²
Lek och motionshall	1	" 100 m ²
Programrum	1	" 70 m ²
Omklädningsrum med dusch för lek- och motionshall	2 á ca 15 m ²	ca 30 m ²
"Allmänverkstad" utöver skolans slöjdsalar	1	ca 40 m ²
Grupp- och klubbrum	4 á ca 20 m ²	" 80 m ²
TV- och sällskapsrum	1	" 40 m ²
Olika förrådsutrymmen	4 á ca 10 m ²	" 40 m ²

I fritidsgården bedrivs aktiviteter dels av tillfällig karaktär dels med målmedveten inriktning.

Centrum för de tillfälliga aktiviteterna är kaféet som bör vara rymligt och ge möjlighet till varierande sysselsättningar som spel, pilkastning, uppträdanden m m. I anslutning till kaféet bör finnas ett programrum-allrum för dans, minifotboll, teater, filmföreläsning etc.

Bordtennis är en av de populäraste verksamheterna och bör därför ges ett eget utrymme. För varje bord erfordras ett utrymme 4,0x8,0 m med takhöjden minst 3,0 m.

De mer målinriktade verksamheterna genomföres i grupper eller klubbar. Dessa sysslar t ex med hobbyarbeten, teater, dans, film och foto. För dessa verksamheter bör finnas mindre rum - grupprum, evarum, klubbrum, våtrum - med varierad utformning och utrustning.

Samordning av skola och fritidsgård ger skolan stora fördelar. Programrummet kan användas för information till större grupper. Grupprum-hobbyrum kan användas vid fritt valt arbete. Fritidskaféet kan servera mellanmål till skoleleverna. Genom utnyttjandet av fritidsgårdens lokaler kan skolan också anordna en rad inomhusaktiviteter för eleverna på deras fritid under skoldagen.

Fritidsgården kan också använda skolans lokaler på kvällstid - en möjlighet som dock utnyttjas i begränsad omfattning. Gymnastiksalen utnyttjas ibland för bollspel. Matsalen borde vara ett bra komplement till kafé-programrum vid större fester - tråkig miljö och

arbetskrävande ommöblering kan vara skäl till att den sällan utnyttjas. Skolans lokaler för estetisk-praktiska ämnen kan användas för grupp- och klubbaktiviteter.

2.33 Föreningsverksamhet

De flesta ideella föreningar är anslutna till organisationer av riksomfattande karaktär. Framför allt gäller detta föreningar för ungdom mellan 7 och 25 år.

Någon katalogisering av dessa organisationer finns ej men antalet torde vara över 100, varav de flesta med rötter i någon av våra folkrörelser.

Utanför dessa riksorganisationer finns dessutom en mängd små lokala föreningar som tillgodoser specialintressen.

För föreningarnas ungdomsverksamhet ges bidrag från stat, landsting och kommun. Från stat och landsting utgår bidrag till ungdomsorganisationernas centrala drifts- och administrationskostnader samt till ledareutbildning. Stöd utgår också i form av aktivitetsbidrag, f n 7:50 per sammankomst och deltagare.

Det kommunala bidraget består i hyresfritt upplåtande av lokaler eller hyresbidrag till de ungdomsföreningar som har egna lokaler. Till vuxenverksamhet, dvs åldersgrupper över 25 år, utgår i regel ej bidrag. För dessa upplåter oftast kommunerna lokaler till subventionerad hyra. I många kommuner har man också slobat åldersgruppering av föreningarna och ger då samma hyresstöd till alla föreningar.

Inom föreningarna bedrivs studie- och hobbyverksamhet samt kulturella aktiviteter. Lokalbehovet för dessa verksamheter har behandlats tidigare i detta kapitel.

För föreningarnas möten och sammankomster finns ett stort behov av lokaler som kan rymma 25-100 personer. Helst bör dessa vara utformade som samlingslokaler och försedda med AV-utrustning. Av grundskolans traditionella lokaler är det endast måltidslokalerna som kan anses lämpliga för dessa ändamål. Ett starkt önskemål är då att också få tillgång till kök eller pentry.

Ofta utökas fritidsgårdarna med speciella lokaler för föreningsverksamhet. I en del fall byggs speciella föreningsgårdar i anslutning till skola. Här redovisas lokalprogram för ett sådant exempel.

Föreningslokaler i anslutning till 2-parallellig LM-skola i Järfälla.

<u>Rum</u>	<u>Antal enheter</u>	<u>Sammanlagd yta</u>
Föreningsrum	2	100
"	2	50
Expedition	1	20
Förråd till exp	1	5
Förråd för föreningar	2	20
Kök	1	15
Kommunikationsutrymmen, garderob, 2 st toaletter, städ, soprum		60

2.4 Vård

Under denna rubrik berörs dels verksamheter som handhas av socialnämnd i kommunerna och vissa aktiviteter inom landstingen som har anknytning till skolans arbete. Sålunda behandlas kommunens barnstugeverksamhet, dvs förskola, dag- och fritidshem samt undervisning av barn med handikapp där landstingen tillsammans med kommunerna har ansvaret. I kapitlet berörs också möjligheterna att lokalmässigt samordna skolans elevhälsovård och samhällets allmänna hälsovård.

2.41 Barnstugor

I Barnstugeutredningen (SOU 1972:26, 27) framförs starka krav på nära samband mellan barnstugor och grundskolans lågstadium.

"Under senare år har visst samarbete börjat växa fram mellan förskola och grundskola. Båda verksamhetsformerna finner detta samarbete angeläget med hänsyn till att övergången från förskola till lågstadium bör underlättas för varje barn. Förskolan har ett ansvar att förmedla en positiv attityd till den fortsatta skolgången. Den attityden kommer till stånd dels genom att barnet upplever inlärningssituationen i förskolan gynnsamt dels genom att barnet, i väntan på skolgången, introduceras i skolmiljön. Grundskolan å sin sida bör också inse sitt ansvar att motsvara förväntningarna barnet då kan tänkas ställa på ett positivt inlärningsklimat när barnet börjar lågstadiet."

Utredningen påpekar att förutsättningar för samarbete mellan förskola och lågstadium är mycket olika i kommunerna inför den obligatoriska förskolan. Man

föreslår därför att samrådsorgan inrättas med företrädare från förskola och skola. I ett sådant kan lämpligen även representanter för kommunens fritidsverksamhet, socialförvaltning och barnhälsovård ingå.

Frågan om lokalmässig samordning förskola-skola har utretts av en arbetsgrupp (BUS-gruppen) med representanter från Skolöverstyrelsen, Socialstyrelsen, Barnstugeutredningen och Svenska kommunförbundet. Man har redovisat generella lokalutformningar som med små förändringar möjliggör användning både för förskola och lågstadium. Man pågår en försöksverksamhet med olika grader av samordning mellan förskola och lågstadium vad det gäller lokaler, personal och metodik. De samlade erfarenheterna av dessa försök kan tänkas ge ett erfarenhetsunderlag när det gäller att finna lämpliga former för en samordning i framtiden. En förutsättning är att förskollära och lågstadielära utbildning samordnas och att en läroplansanpassning för de båda utbildningarna kommer till stånd.

Västerås kommun var den första i landet att planlägga ett integrerat samverkansprojekt förskola-lågstadium (Bäckby-projektet). Man har lokaliserat barnstuga, låg- och mellanstadium till samma byggnad. Barnstugan utnyttjar här skolans gymnastiksal och slöjdsalar.

I Malmö genomförs för närvarande FÖL-projektet, där man haft till målsättning att söka nya läromedel och arbetssätt användbara i både förskola och grundskola samt att söka former för intensiv samverkan mellan förskole- och lågstadielärare. Man prövar också ett icke årskursbundet stadium omfattande både förskola och lågstadium. Läsåret 1973/74 genomförs ett huvudförsök med 51 lärare engagerade varefter utvärdering kommer att ske.

I vissa glesbygdskommuner bl a Ström i Jämtlands län pågår en försöksverksamhet med samordning av förskola och lågstadium. Tillgången på befintliga skollokaler är ofta god och motiven till en tidig förskolestart finns med hänsyn till kontaktbehovet mellan barnen. Ströms kommun har förskola i sex bygdeskolor två dagar i veckan och utnyttjar de resurser som finns - lokaler, skolskjutsar och bespisning. Skolornas gymnastiksal utnyttjas som lekhall, slöjdsalen utnyttjas för skapande aktiviteter och används som TV-rum, bespisningsköket används av förskolebarnen för bakning.

Det torde i framtiden vara angeläget att genomföra en lokalmässigt gemensam planering vid nybyggnad för förskola och lågstadium. En direkt integration kan här bli möjlig. Skolgården bör kunna utnyttjas gemensamt likaså lokaler för fysiska och skapande aktiviteter - gymnastiksal, lekhallar och slöjdllokaler.

2.42 Undervisning av handikappade barn

Det har under senare år vuxit fram en klar målsättning

att åstadkomma nära kontakt mellan barn med olika former av handikapp och samhället i övrigt. Man strävar efter en direkt integration av deras skolgång med den allmänna grundskolan. Detta gäller särskilt barn med psykiska utvecklingsstörningar och barn med rörelsehinder.

Barn med psykiska utvecklingsstörningar.

För barn med psykiska utvecklingsstörningar gäller att undervisningen meddelas i särskola. I enlighet med omsorgsstadgan har:

"Skolöverstyrelsen högsta tillsynen över undervisningen av psykiskt utvecklingsstörda och den därmed sammanhängande omsorgen om dem. Överstyrelsen är huvudtillsynsmyndighet för särskolor, inackorderingshem för särskoleelever och elevhem. I medicinskt hänseende står verksamheten under tillsyn av Socialstyrelsen."

Landstingen ansvarar för driften av särskolorna och hyr som regel lokaler inom de kommunala skolanläggningarna. Man driver en klar integrationslinje med grundskolan och har goda erfarenheter av detta.

Särskolan utrustas med klassrum och mindre utrymme för specialundervisning och sjukgymnastik. Man bör normalt utöka hygienrumsutrustningen med toaletter för rörelsehindrade och i vissa fall skötrum. Statsbidrag utgår för särskolans lokaler efter samma principer som för grundskolan.

Barn med rörelsehinder.

När det gäller den medicinska vården och behandlingen av de rörelsehindrade barnen har landstingen ansvaret. Likaså när det gäller anordnandet av elevhem. Enligt skollagen och skolstadgan svarar kommunerna för undervisningen.

Socialstyrelsen har en skrift under utarbetande som berör barn med rörelsehinder. I remissupplagan till denna understryks att eleverna så långt möjligt bör integreras med grundskoleundervisningen.

"Efterhand som nya skolbyggnader uppförs enligt nu gällande normer för anpassning av lokaler för personer med nedsatt rörelseförmåga underlättas integreringen av eleverna i vanliga skolor. Statsbidrag till sådana åtgärder utgår såväl vid nybyggnad som vid ombyggnad. En förutsättning är att tekniska hjälpmedel och andra anordningar - t ex skrivmaskiner - anskaffas för dem som har svårigheter att följa den vanliga undervisningen. Vidare måste de dagliga resorna för handikappade elever organiseras. För barn med svårare rörelsehinder och långvarigt sjuka barn krävs särskilda anordningar ifråga om skolornas utformning samt personella

och materiella resurser. Undervisning för dessa barn bör i princip anordnas i specialklasser i vanliga skolor som är särskilt utrustade för ändamålet. De barn som bör gå i sådana skolor och som inte har sitt hem på ort där skolan är belägen bör bo på elevhem. Adekvat medicinsk vård och behandling bör ges jämsides med undervisningen."

Där specialklasser för rörelsehindrade - s k RH-klasser - integreras i vanlig skola ställs krav på tillgänglighet till samtliga undervisningslokaler. Speciell uppmärksamhet bör ägnas halksäkerhet, påkörningsskydd på väggar och dörrkarmar, handledare i kommunikationsutrymmen, automatisk tryckknappsreglerad öppning av dörrar etc.

Enligt Socialstyrelsen bör skolor med RH-klasser även innehålla vård- och habiliteringslokaler. Landstingen svarar för dessa och hyr lokalerna direkt av skolan. Följande lokaltyper kan ingå.

Lokaler för ADL-träning (Anpassning Dagligt Liv): Lokalerna utformas som lägenhet där olika typer av aktiviteter i hemsituationer kan tränas - matlagning, personlig hygien, städning m m. Man bör även ha plats för utprovning av personliga hjälpmedel.

Lokal för fysio-terapi: I lokaler förekommer träning av rörelseaktiviteter och sjukgymnastik.

Hygienutrymmen: Vissa hygienutrymmen utformas som skötrum med vilbänk och WC-stol med handdusch.

Lokal för talpedagog: Lokalen utformas med höggradig ljuddämpning och spegel för talträning.

RH-elevernas egna undervisningslokaler - basutrymmen, slöjdlokaler m m - bör ha nära kontakt med skolans övriga undervisning. För dessa samt för vårdlokalerna utgår statsbidrag enligt Skolöverstyrelsens normer.

2.43 Hälsovård

Skolhälsovården har sedan 1958 varit ett obligatorium för samtliga skolformer och under kommunalt ansvar. Skolhälsovården definieras som hälsovård för ungdom i skolålder anordnad i skolans regi och i princip utgörande en fortsättning på barnavårdscentralernas verksamhet.

I skriften "Elevhälsovård, målbeskrivning" (SÖ 1972) formuleras ett starkt krav från skolans sida på centralt läge i skolanläggningen för att bryta skolhälsovårdens isolerade ställning:

"Arbetsplatsens förläggning bör medge och underlätta kontakt och samarbete mellan rektor, lärare och medicinsk personal. Den bör också

göra det lätt för eleverna att i akuta situationer få besöka hälsovårdsavdelningen.

Den totala statsbidragsberättigade ytan bör disponeras för bästa utnyttjande ur funktionell och ekonomisk synpunkt. Mottagningsrummet kan användas till annat ändamål som rektor avgör på de tider skolan ej är i gång. Väntrum och viltrum bör på motsvarande sätt vara tillgängliga för rektor och lärare. Det har vid upprepade tillfällen från flera håll framförts behov av rum för enskilda samtal mellan läkare och elev. Med en något annorlunda disposition av lokalen kan vilrummet användas även som samtalsrum."

Ovanstående gäller också skolkuratorns krav på läge och sambandsmöjlighet i skolanläggningen. I Lgr 69 anges att skolkuratoren skall fungera som skolans sociala expert. Kuratorn skall uppmärksamma elever som på grund av hemförhållanden är i behov av rådgivning och stöd, medverka i skolans åtgärder mot missbruk av beroendemedel och söka stimulera elever att använda fritiden på ett meningsfullt sätt.

I "Integrerat samhälle" (Socialstyrelsen 21/1971) pekar man på den nära anknytning som finns i målsättningen för skolkuratorns arbete och den psykiska barn- och ungdomsvården (PBU). Man anser det rimligt att kuratorn borde användas i den kommunala socialvårdsverksamheten och skisserar en modell med socialcentraler där socialvårdens, skolans, hälso- och sjukvårdens resurser samordnas. En samlokalisering av dessa verksamheter i nära anslutning till skolan torde vara av stort värde. En försöksverksamhet är f n i gång i ett antal kommuner (Tierp, Vilhelmina m fl).

I utredningen redovisas en tänkbar organisation i nära anslutning till skolornas upptagningsområden så att ett högstadieområde bildar underlag för en socialcentral och låg- och mellanstadieområden ger underlag för filialer med bl a distriktssköterska, hemtjänstledare och socialarbetare.

2.5 Kommersiell verksamhet

Ofta utgör butiker, tillsammans med skola, stommen i de integrerade serviceanläggningar som planeras eller uppförts. De tillägg som görs utöver dessa komponenter, t ex barnstugor, bibliotek och lokaler för idrott - varierar från fall till fall.

En samlokalisering av skola och butiker innebär inga fördelar för någondera. Däremot har en rad nackdelar konstaterats.

Skälen för samlokaliseringen torde vara en strävan att nå anläggningstekniska och kommunikationstekniska vinster,

eller önskemål om ökade sociala kontakter.

Andra ingående komponenter, t ex bibliotek eller social serviceenhet, kan också ha önskemål om koppling till såväl skola som butikscentrum.

I enstaka fall förekommer att skolbespisning omhänders av en allmän restaurang med direkt koppling till en livsmedelsbutik.

Handelns krav på parkeringsytor, tillgänglighet, lastintag, övervakning och expansionsmöjligheter är helt andra än skolans. Kraven på byggnadsutformning beträffande spännvidder, takhöjder, teknisk försörjning och flexibilitet är också helt olika för butiker och skolor.

Möjligheterna att få dessa krav tillgodosedda påverkar etableringsviljan hos handeln vilket i sin tur kan komma att påverka hyressättningen och den totala ekonomin för en gemensamhetsanläggning.

Vid planering av anläggningar där lokaler både för skola och handel ingår, och i synnerhet i de fall man tvingas lägga lokalerna i samma byggnad och med gemensamma inomhuskommunikationer, måste noggrant övervägas hur ingående komponenter skall placeras för att ordnings- och övervakningsproblem skall kunna undvikas. Alternativa entrémöjligheter bör ges till fritidsgård och bibliotek för att dessa skall kunna användas för rastaktiviteter utan att elevströmmarna skall behöva passera anläggningens kommersiella del.

3 SKOLLOKALERS ANPASSNING TILL ANDRA VERKSAMHETER

3.1 Program

Projektering av skolbyggnader för grundskolan föregås av att skolorganisationen i kommunen fastställs och att lokalbehovet prövas. Fastställandet av organisationen, dvs elevantal, upptagningsområden och skolstorlekar, görs av länsskolnämnderna på grundval av utredning gjord av kommunen.

Med utgångspunkt från den fastställda organisationen bestäms lokalbehovet. Med lokalbehov avses de lokaler i skolbyggnaden för vilka statsbidrag utgår. Dessa lokalers storlek och utformning, liksom även lokalprogram för skolor av skilda slag framgår av Skolöverstyrelsens "Gröna bok". I denna publikation ges också detaljerade anvisningar beträffande lokalernas utrustning samt på hur skolbyggnadens biutrymmen bör utformas och dimensioneras.

Statsbidragsbeloppet till skolbyggnaden fastställs av Skolöverstyrelsen. Detta görs med utgångspunkt från det prövade lokalbehovet, ritningar över projektet samt en av kommunen upprättad kostnadskalkyl. Kostnaden får ej överstiga bidragsunderlaget och lokalnormer och behovsprövat lokalprogram skall uppfyllas med små avvikelser.

Skollokalernas antal, storlek, utformning och kostnad bestäms alltså på grundval av noggranna utredningar med utgångspunkt från kravet att de på ett ändamålsenligt sätt skall kunna användas för undervisning.

För att möjliggöra sambruk av lokalerna för andra ändamål är det emellertid ofta nödvändigt att ytorna ökas och/eller att utrustningen kompletteras. Detta möjliggöres genom ekonomiska insatser av kommunen eller genom lån, alternativt bidrag, från annan statlig myndighet. Om sådana åtgärder vidtagits är det väsentligt att till statsbidragsansökan för objektet fogas en noggrann funktions- och kostnadsanalys så att ytor och kostnader för skola kan särskiljas.

Skollokalers användning för andra ändamål bör rimligen påverka deras utformning. Det är emellertid väsentligt att förändringarna inte drivs så långt att skolfunktionen eftersättes.

Program- och projekteringsarbete för integrerade anläggningar bör bedrivas i nära samarbete med referensgrupper från de olika brukarna.

Möjligheterna till sambruk och anpassning för sambruk för samma typ av skollokal varierar beroende av skolstadium. Under 3.4 - 3.6 behandlas dessa möjligheter för

låg-, mellan- och högstadiets undervisningslokaler. I kap 3.4 behandlas lokaler för administration, personal, elevvård, uppehåll och kapprum. Under 3.41, 3.55 och 3.68 redovisas exempel på lokalprogram för respektive stadium var sambruk kan ske och hur detta påverkar lokalerna.

3.2 Fördelning av ansvar och resurser

För att ett sambruk av skolans lokaler skall kunna fungera väl är det väsentligt att de frågor som berör fördelning av resurser och ansvar kan lösas.

Skolan är genom sin bundenhet till undervisningsplaner och krav på studieresultat beroende av att lokalerna och den till lokalen bundna utrustningen under schemalagd tid fungerar väl för den planerade undervisningen.

Om endast lokalen med sina generella möbler skall sambrukas torde knappast problem uppstå. Om däremot den till lokalen bundna speciella utrustningen och kanske även material skall sambrukas respektive förbrukas gemensamt måste stora krav ställas på fritidsledarnas kunskaper om hur t ex maskiner skall handhas och vilka åtgärder som krävs om fel uppstår. Dessutom bör någon form av anmälningsplikt införas mellan fritidsledare och ansvarig skolledare. Detta förhållande gäller givetvis även omvänt i de fall fritidsorganisationer har tillfört skolan lokaler och utrustning som även nyttjas av skolan.

Lokaltyp	Stadium	Inredning och utrustning som påverkar sambruk
Generella basutrymmen	L + M	Elevanpassade möbler
" "	H	-
Komplementaryta i grupprum	M + H	-
" i studiehall	M + H	AV-utrustning, läromedel
Bokrum	M + H	" "
Maskinskrivningssal	H	Maskiner
NO-institutioner	H	Instrument, samlingar, material, pågående försök
Musik-teckningssalar	H	Instrument, verktyg, maskiner, brännugnar, material, pågående arbeten
Hemkunskapslokal	H	Maskiner, material, pågående arbeten
Textilslöjdsal	M + H	Symaskiner, vävstolar
Trä- och metallslöjdsal	M + H	Maskiner, eggverktyg, material, pågående arbeten
Teknikverkstad	H	Maskiner, instrument, pågående arbeten
Gymnastiklokaler	L + M + H	-
Skolmåltidslokaler	L + M + H	-

Problemen växlar beroende på hur anslag för utrustning och förbrukningsmaterial för verksamheter i en sambrukad lokal fördelas. Om man på traditionellt sätt har separata anslag för skola och kommunal fritidsverksamhet och dessutom under vissa tider upplåter lokalen till studieförbund och föreningar med egna anslag, blir behovet av låsbara förvaringsutrymmen stort för att konflikter skall kunna undvikas.

Med en neutral huvudman, t ex den kommunala fastighetsnämnden, som också ges ansvaret för förbrukningsmaterial och utrustning bör ett flexibelt utnyttjande av tillgängliga resurser och ett mindre behov av tillkommande förvaringsutrymmen kunna åstadkommas.

3.3 Tekniska åtgärder

I en skolanläggning ingår lokaler som ej kan sambrukas därför att de ej motsvarar de krav som ställs eller därför att praktiska hinder föreligger. (Se 3.2.)

Ur såväl övervaknings- som driftssynpunkt är det därför angeläget att man redan i planeringsskedet undersöker möjligheterna till en sektionering av anläggningen.

Entréer, kapprum och toaletter bör placeras så att varje sektion blir självförsörjande. I LM-skolor, som oftast har flera små kapprum med direktentré, bör detta krav vara lätt att uppfylla, medan det i högstadieskolor med centralkapprum kan vålla svårigheter. Man bör dock undersöka möjligheterna till en uppdelning av centralkapprumsytan och flexibla lösningar på elevernas förvaring av kläder och materiel.

Genom en sektionering kan kostnaderna för övervakning och städning reduceras. Av driftkostnadsskäl bör man också överväga tekniska lösningar som möjliggör en sektionering av uppvärmning, ventilation och belysning.

Den planform som väljs för en skola, och som är beroende av de pedagogiska metoder man ämnar tillämpa, påverkar möjligheten till sektionering och därmed också möjligheterna till sambruk.

En öppenplanskola, t ex typ "samskap", bygger i huvudsak på principen att eleverna från entréer och centralkapprum når det fåtal slutna undervisningslokalerna som finns, via en studiehall. I studiehallen förvaras huvuddelen av skolans undervisningsmateriel. Studiehallen är därför mindre lämplig för sambruk - och som kommunikationsväg till andra lokaler som sambrukas. En sektionering av denna skoltyp kan vara svår att genomföra.

I öppenplanskolans motsats, den s k hemrumsskolan, är antalet slutna undervisningslokaler fler än i en normal skola. De flesta lokalerna nås också direkt från små kapprumsenheter. En sådan skola bör alltså vara lätt att sektionera och därmed att sambruka. Mot det senare talar

emellertid att man i undervisningslokalerna avser att förvara läromedel och utrustning även för NO-ämnena.

I bägge dessa exempel kan principen för läromedelsförvaring sägas utgöra ett delhinder för sambruk. Alternativa lösningar för materielförvaring bör alltså övervägas.

Om sektionering av en skolanläggning åstadkommes med låsbara dörrar i de kommunikationsvägar som normalt brukas för skolan bör detta planeras i samråd med brandmyndighet.

I skolor med öppen plantyp rekommenderas av akustiska skäl golvbeläggning med textilmatta i studiehallar. Detta golvmaterial används nu i allt större omfattning, även i vanliga slutna undervisningslokaler och i kommunikationsytor. För skolans del klaras i regel städproblemet genom att man påbjuder förbud mot uteskor. En sådan lösning torde ej vara möjlig vid fritidsanvändning av lokalerna. Man bör därför vid planeringen överväga en begränsning av golvytor som ej kan våtstädas.

3.4 Lågstadiet

Lågstadiets undervisningslokaler består av klassrum om ca 60 m² och gymnastikrum ca 100 m². För slöjd finns inga undervisningslokaler utan endast två stycken förråd. För en 3-parallellig lågstadieskola består måltidslokalerna av elevmatsal, ca 110 m², och personalmatsal, ca 10 m². Vid mindre skolanläggningar förekommer kombination av matsal-gymnastikrum.

Klassrummen fungerar som hemrum, dvs varje klass disponerar ensam ett rum. Där förvaras också allt elevmateriel och en del av undervisningsmaterielen. Arbetssättet är sådant att en stor del av materielen ligger framme från dag till dag.

Möblerna är vanligtvis anpassade till åldern 7-9 år och utförda som bänkar med plats för förvaring av elevmateriel. Alternativa lösningar med höj- och sänkbara möbler och lösa förvaringslådor förekommer också.

Klassrummen kan utan förändring fritidsanvändas för barnverksamheter. För att de skall kunna användas av vuxna krävs en något förändrad läromedelsförvaring samt ett byte av möbler alternativt förändring av de befintliga möblerna.

Skolmöbler av traditionell typ är personknutna och måste efter omflyttningar placeras tillbaka på rätt plats. Någon form av platsmarkering kan då vara nödvändig. I skolor med denna möbeltyp bör ett centralt förråd för vuxenmöbler anordnas.

Från lärarhåll betonas vikten av att eleverna har en

3.41

Exempel på lokalprogram för lågstadiet
3 paralleller

Lokal	Yta	Kan sambrukas oför- för- ändrad ändrad	Exempel på annan verksamhet	Erforderliga förändringar	Anm
<u>Administrations- lokaler</u>					
<u>Expeditionsavd</u>					
Rum för tillsyns- lärare	10		-		
Rum för vakt- mästare	10	x	samordnas med central förvaltn	ytökning och an- passning av ut- rustning	får ej flyttas ut ur skolanläggning
<u>Läraravdelning</u>					
Lärarrum inkl pentry och arbetsrum	18	x	sammanträden		kan också ingå som del av pers.utv. i integr. anläggning
<u>Elevvårdsavd</u>					
Rum för skol- läkare-skol- sköterska	20	x	barnvårdscentral distr.sköterske- mottagning	ytökning och an- passning av ut- rustning	bör ha egen entré, tillkommer behov av väntrum, skötrum och plats för barnvagnar. Får ej flyttas ut ur skolan.
Väntrum	10	x	- " -	ytökning	
Skolklinik	15	x	undervisning		
<u>Undervisnings- lokaler</u>					
Basutrymme	60	x	undervisning	ändrad mtrl förv. ommöblering	vuxenmöbler i centr.förråd alt. föränderbara möbler
Utrymme för läro- medel	20		-		
<u>Slöjdlokaler</u>					
Textilslöjd förråd	10		-		
Trä- och metall- slöjd förråd	14		-		
<u>Gymnastiklokaler</u>					
Gymnastikrum	100	x	motionsgymnastik		
Redskapsrum	10	x			för ev tillkomm- ande redskap krävs ytökning
Förråd för ute- redskap	10	x			- " -
Omklädningshytt för lärare	4	x	fritidsledare		
Omklädningsavd 2 st kpr å 6 m ² , 2 st omkl.rum å 15 m ² inkl ut- rymme för skåp	42	x	omklädnad för mo- tionsgymn och ute- motion	ytökning för för- varings-skåp	
Tork-, dusch- och tvätttrum 2 st å 12 m ²	24	x	- " -		
<u>Skolmåltids- lokaler</u>					
Elevmatsal	105	x	möten, fester, föreläsningar		
Personal matsal	9	x	sammanträden		
Ekonomilokaler	70		-		

riktig arbetsställning. Om klassrummen, för underlättande av sambruk, förses med föränderbara möbler är det därför viktigt att ansvaret för återanpassningen av möblerna till skolbruk läggs på skolans lärare eller vaktmästare.

Gymnastikrummet lämpar sig väl för fritidsanvändning liksom elevmatsalen där behovet av elevenpassade möbler är mindre än i klassrummen.

3.5 Mellanstadiet

Mellanstadiets undervisningslokaler består av basutrymmen, komplementutrymmen, slöjdlokaler och gymnastiksal.

3.51 Bas- och komplementutrymmen

Ytfördelningen mellan basutrymme och komplementutrymme varierar, men av de 75 m² per klass som behovsprövas används i regel 60 m² till basutrymmen och 15 m² till grupp- rum eller i studiehall. I öppenplanskolor reduceras ofta antalet basutrymmen till förmån för en större gemensam studiehall.

För basutrymmena gäller i regel samma förutsättningar som på lågstadiet. Dvs de fungerar som hemrum, har elevenpassade möbler med förvaringsmöjlighet för elevmateriel, och delar av undervisningsmaterielen är förvarade i rummet. Vid sambruk för t ex studiecirkel bör man i första hand välja klassrum för årskurs 6 där en del av möblerna, i regel för ca 10 elever, har sådan höjd att de kan användas av vuxna. Liksom för lågstadiet gäller att möblerna är personliga och efter eventuell ommöblering måste återplaceras rätt. I klassrummet förvaras i regel AV-hjälpmiddel som bandspelare och overheadprojektor. Om dessa ej får användas för fritidsändamål bör möjlighet till låst förvaring ordnas.

I skolor av traditionell typ finns vanligtvis i direkt anslutning till klassrummet ett mindre rum för grupp- arbete. Antingen som ett rum på 15 m² samordnat med kapp- rum eller som ett rum på 30 m² gemensamt för två klassrum och placerat mellan dessa. Grupprummens storlek motsvarar väl studieförbundens önskemål för studiecirkelverksamhet. Möbleringen är fri och möblerna kan vara avpassade för vuxna, eventuella läromedel förvaras i låsta skåp. Lokalen är väl lämpad för fritidsanvändning, i synnerhet om den har direktanslutning till kapprum-entré.

I dessa skolor finns också ett bokrum om ca 60 m². Rummet som har en fri möblering för grupparbete är väl lämpat för fritidsanvändning. En förutsättning är dock att skolan kan acceptera ett sambruk av den undervisningsmateriel som förvaras öppet i rummet och att ansvarsfördelningen mellan skolbibliotekarie och fritidsledare kan lösas.

Allt vanligare blir emellertid att man vid nyproduktion väljer att bygga s k öppenplanskolor enligt SÖ:s alternativa normer. Denna plantyp ger större frihet än den traditionella vid val av undervisningsmetod.

Läromedelsförvaring samordnas då med skolans bokrum. Till denna yta adderas också grupprumsytorna. På detta sätt erhålls en gemensam resurs för flexibelt grupp-
arbete, en s k studiehall.

Studiehallen har fri möblering för arbete i grupp eller enskilt. Lokalutformningen är oftast friare än i basutrymmena vilket bör locka till fritidsanvändning. Den verksamhet som kan bedrivas i hallen är emellertid begränsad. Kurser, t ex i språk, där ljudband eller film används kan ej bedrivas av flera grupper samtidigt utan störningar.

Skolans läromedel och AV-utrustning förvaras i regel öppet i studiehallen. För att möjliggöra sambruk av lokalen för fritidsverksamhet torde krävas att principen för förvaring ändras eller att materiel och utrustning sambrukas med ansvarsfördelning skola-fritid.

3.52 Slöjdlokaler

Slöjdlokalerna för mellgnstadiet består av textilslöjdsal 60 alternativt 72 m^2 och trä- och metallslöjdsal 65 alternativt 105 m^2 , beroende på elevantal. För skolor med mindre än tre klasser medger normen endast förråd, 10 m^2 för textilslöjd och 14 m^2 för trä- och metallslöjd. Verksamheten förutsättes då förlagd till lokal som även brukas för annan undervisning.

Textilslöjdsalen kan utrustas med normalhöga bord samt stolar med reglerbar höjd. Med dessa möbler är lokalen lämplig för sambruk av vuxna.

Trä- och metallslöjdsalen är också lämplig för sambruk även om hyvelbänkarna är något lägre än normalt för vuxna.

Övriga synpunkter på sambruk av slöjdlokaler är gemensamma med högstadiet och redovisas i kap 3.6.

3.53 Gymnastiklokaler

Gymnastiklokalerna består av gymnastiksal 160 m^2 ($10 \times 16 \text{ m}$) med 5 m takhöjd och redskapsrum 20 m^2 , 2 st omklädnadsrum, 2 st duschrum, omklädnadsrum för lärare, utrymmen för elevskåp samt 15 m^2 förråd för uteredskap.

Gymnastiksalen är med sina stora fria mått och sin utrustning lämplig för en rad aktiviteter som t ex motionsgymnastik, jazzbalett och bordtennis. Måtten medger en reglementsenslig plan för badminton, och även om måtten är otillräckliga kan salen användas för träningspel av volleyboll och basketboll.

3.55
Exempel på lokalprogram för mellanstadiet
3 paralleller

Lokal	Yta	Kan sambrukas oför- för- ändrad ändrad	Exempel på annan verksamhet	Erforderliga förändringar	Anm
<u>Administrations- lokaler</u>					
<u>Expeditionsavd</u>					
Rum för rektor	20		-		
Rum för kansli- personal	10		-		
Väntrum	10		-		
Arkiv	4		-		
Rum för till- synslärare	10		-		
Rum för vakt- mästare	10	x	samordnas med central förvaltn	ytökning och an- passning av ut- rustning	får ej flyttas ut ur skolanlägg
<u>Läroavdelning</u>					
Lärarrum inkl konf.rum, viltrum och pentry	18	x	sammanträden, undervisning		kan också ingå som del av personalutr i integr. anlägg
Arbetsrum	7	x	arbetsplats för fritidsledare	låsbara för- varingsenheter	
<u>Elefvårdsavd</u>					
Rum för skol- läkare-skol- sköterska	20	x	barnvårdscentral distr.sköterske- mottagning	ytökning och an- passning av ut- rustning	bör ha egen entré, tillkommer behov av väntrum, skötrum och plats för barnvagnar. Får ej flyttas ut ur skolan.
Väntrum	10	x	- " -		
Viltrum	6	x	- " -		
Skolklinik	15		undervisning	låsbara för- varingsenheter	
<u>Undervisnings- lokaler</u>					
Basutrymme	60	x	undervisning	ändrad mtrl förv. ommöblering	vuxenmöbler i centr. förråd alt. föränderbara möbler
Komplementutr inkl 15 m ² från varje basutr och 30 m ² för lärom.	225		-		Ett ev sambruk kräver nära sam- arbete mellan brukarna
Obs-klinik	24		-		
Utr för läro- medelsproduktion	10	x	prod av informa- tionsmtrl	låsbara för- varingsenheter	

Lokal	Yta	Kan sambrukas oför- för- ändrad ändrad	Exempel på annan verksamhet	Erforderliga förändringar	Anm
<u>Slöjdlokaler</u>					
Textilslöjdsal med förråd	60	x	hobbyverksamhet	ytökning för förvaring	ökas till 72 m ² utf enl SÖ typ- ritn 4.14
Trä- och metall- slöjdsal	65	x	"-	"-	se exempel
<u>Gymnastiklokaler</u>					
Gymnastiksal	160	x	gymnastik, bad- minton, volleyboll		
Redskapsrum	20	x		ytökning för tillk. redskap	ev som separat förråd å 5-10 m ²
Förråd för ute- redskap	15	x		"-	"-
Rum för lärare	8	x	fritidsledare		
Omklädnadsavd Kapprum 2 st å 8 m ² Omkl.rum inkl ut- rymme för elevskåp 2 st å 30 m ²	78	x	omklädnad för mo- tionsaktiviteter	ytökning för förvaringsskåp	helst i form av skåphall gemensam för skola-fritid
Tork-, dusch- och tvättrum 2 st å 15 m ²	30	x	"-		
<u>Skolmåltids- lokaler</u>					
Elevmatsal	125	x	möten, föreläs- fester		
Personal matsal	9	x	sammanträden undervisning		
Ekonomilokaler			-		

Synpunkter på sambruk av gymnastikens förrådsutrymmen och omklädnadsavdelning är gemensamma med högstadiet och redovisas i kap 3.6.

3.54 Skolmåltidslokaler

För en 3-parallellig mellanstgadieskola består måltidslokaler av elevmatsal 125 m² och personalmatsal 9 m². Möblerna i elevmatsal kan vara anpassade för vuxna. Bägge lokalerna är lämpade för sambruk, t ex för för- eningsmöten, föreläsningar och fester.

3.6 Högstadiet

Högstadiets undervisningslokaler består av basutrymmen och komplementutrymmen för samhällsorienterande ämnen, språk, matematik och maskinskrivning, institution för naturorienterande ämnen, lokaler för musik, teckning och konst, lokaler för slöjd och teknik, hemkunskapslokaler och gymnastiklokaler.

Undervisningslokalerna fungerar som institutioner för olika ämnen och huvuddelen av läromedlen förvaras i särskilda förråd, mediatek eller depåer. Förvaring av elevmateriel sker i skåp, i regel placerade i centralkaprum. Möblerna i lokalerna är anpassade för vuxna och är ej elevknutna. Generellt ger dessa förhållanden goda förutsättningar för ett sambruk av lokalerna.

3.61 Bas- och komplementutrymmen

Basutrymmen för samhällsorientering, språk och matematik kan undantagslöst sambrukas. Dessa rum är 60 m². Komplementarytorna för dessa ämnen består antingen av ett antal grupprum, i regel med en yta av 25-30 m², eller en samlad yta - studiehall - som då också innehåller ytorna för bibliotek och läromedelsförvaring.

Grupprum är lämpade för sambruk, i synnerhet om de kan nås direkt från neutral kommunikationsyta, och motsvarar de önskemål som t ex studieförbunden har beträffande storlek och möblering.

Skolbiblioteket - i de fall det inte är integrerat i studiehall - består av bokrum 75 m², uppehållsyta 20-45 m² och rum för bibliotekarie 15 m². I regel står uppehållsytan i öppen förbindelse med bokrummet. Biblioteket har en litteraturuppsättning som gör det lämpligt som referensbibliotek för den vuxenutbildning som kan förekomma t ex genom bildningsförbunden. Lokalen har en möblering som också gör den lämplig för t ex studiecirkel. En förutsättning för sambruk är dock ett nära samarbete mellan skolbibliotekarie och ledare för fritidsverksamhet. Möjligheter till integration skolbibliotek-folkbibliotek redovisas i kap 2.31.

I allt större utsträckning tillämpas vid nyproduktion av högstadieskolor SÖ:s alternativa normer vilket möjliggör en samlad ytresurs i en eller flera studiehallar. I studiehallen integreras grupparbete i SO-ämnena med bibliotek, läromedelsförvaring, arbetsplatser för enskilt arbete och uppehållsytor för elever. Frihet ges också att reducera det givna antalet basutrymmen till förmån för en större yta i studiehall. Huvudvikten för skolans verksamhet i lokalen är lagd vid arbete i små grupper eller enskilt. För att möjliggöra detta utan störningar läggs stor vikt vid den akustiska behandlingen av rummet. Ljudabsorberande takmaterial och textil golvbeläggning torde vara en nödvändighet. Dessutom utformas oftast skåpinredning, skärmar och anslags-tavlor så att de absorberar ljud.

Studiehallen har en fri möblering och en "mjuk" miljö som påminner om ett kontorslandskap. Detta bör locka till fritidsanvändning t ex för studiecirkel i teoretiska ämnen. Vissa hinder föreligger emellertid. För att studiehallens stora yta skall kunna utnyttjas ekonomiskt effektivt krävs att många grupper är verksamma där samtidigt vilket kan innebära att flera studieförbund eller föreningar gemensamt använder lokalen. För att klara ansvarsfördelningen mellan dessa grupper och skolan för den materiel som förvaras i lokalen, krävs speciella åtgärder. Förvaring i låsbara skåp torde krävas för de läromedel-hjälpmedel som annars förvaras öppet. En sådan förändring påverkar skolans principer för undervisning och bör noga övervägas i planerings-skedet. Risken för akustiska och visuella störningar påverkar möjligheterna att använda AV-hjälpmedel i studiehallen. För språkundervisning kan emellertid s k minilab användas. Detta ingår normalt ej i högstadieskolans utrustning men om fritidsverksamheterna motiverar anskaffningen skulle det utgöra en välkommen resursökning också för skolan.

Maskinskrivningssalen är utrustad med specialmöbler och har kontorsmaskiner förvarade öppet i lokalen. Den kan sambrukas för fritidskurser i ämnet och dessutom av studieförbund och föreningar t ex för produktion av informationsmateriel.

3.62 Institution för naturorienterande ämnen

Lokaler för naturorienterande ämnen består t ex i en 5-parallellig skola av en kemisal 65 m^2 , 2 st kombinations-salar för fysik-biologi à 65 m^2 vardera och komplementytor, 179 m^2 , för förvaring, preparation och grupparbete. Lokalerna är av laboratoriekaraktär och har plant golv.

Som jämförelse kan nämnas att i äldre skolor är lokalerna utförda antingen med uppdelning demonstrationssal-laboratorium eller som kombisal. I det första fallet förvaras utrustningen i laboratoriet i det senare öppet i kombi-salen.

Lokalgruppen som helhet har en avancerad och ömtålig utrustning varav merparten dock förvaras i låsbara skåp.

Sambruk av dessa lokaler torde endast vara av intresse för undervisning i just de ämnen de är avsedda för vilket också, för att bli meningsfullt, kräver den utrustning som lokalerna har. Extra utrustningsomgång för fritidsverksamhet är en ekonomisk orimlighet varför enda möjligheten är att skolans utrustning sambrukas. En förutsättning för detta är att ansvarsfördelningen kan lösas. För skolans del ligger ansvaret på en person - huvudläraren i ämnet. Om lokalerna skall fritidsanvändas bör också för dessa verksamheter utses en huvudansvarig som kan ha nära samband med skolans huvudlärare. En tänkbar lösning är också att personalresursen förstärks med en institutionstekniker vars tjänstgöringstid förläggs så att den täcker delar av både skolans och fritidsverksamhetens användningstid för lokalerna.

3.63 Lokaler för musik, teckning och konst

Lokaler för estetiska ämnen består av teckningssal 120 m², konst- och klangstudio 30-60 m² och musiksal 65 m² med materielrum 20 m² och 2 st grupprum 24 m².

Teckningssalen är med sin utrustning väl lämpad för fritidsverksamheter som teckning, måleri, batik, foto och keramik. Stora och kostnadskrävande enheter i utrustningen bör sambrukas medan mindre verktyg som penslar o dyl bör finnas i separata uppsättningar för skola och fritidsverksamheter. För att klara förvaring av fritidens utrustning och pågående arbeten krävs en ytökning för förråd eller låsbara skåp.

I skolans teckningsundervisning utgör keramik en mycket liten del. Utrustningen är begränsad till två drejskivor och en brännugn och motiveras huvudsakligen av fritt valt arbete. Något behov av utrustningsökning finns ej för skolans del men kan vara motiverad för fritidsanvändning. Detta kräver i så fall en ökning av lokalytan.

Teckningssalens utställningsyta kan utnyttjas för allmänna utställningar, t ex av Riksutställningar och lokala konstnärer. Ett sådant vidgat utnyttjande skulle kunna motivera en förbättring av belysningsutrustningen.

I ämnet musik ingår såväl vokal som instrumental musik samt dramatik, varför musiksalen bör vara så flexibel som möjligt. Golvet måste vara plant och möblerna lösa. Såväl musiksalen som grupprummen är med sin utrustning lämpliga för sambruk. Lokalerna utnyttjas också ofta av de kommunala musikskolorna. Skåp för förvaring av instrument och annan materiel bör vara låsbara.

För att möjliggöra en allsidigare användning av musiksalen - både för skola och fritidsverksamheter - kan lokalytan eventuellt utökas till 105 m² genom ett tillägg av ytan för scen som normalt läggs till elevmatsalen. Salen kan då av skolan även användas som informationsal

och för fritt valt arbete t ex i balett. Med viss komplettering av utrustningen kan då lokalen användas på fritid för föreläsningar, filmförevisningar, kammar-musik m m.

Konst- och klangstudio är en ny lokaltyp. F n pågår funktionsstudier för att fastställa vilken utrustning lokalen skall ha. Rummet är avsett för integrering av skolans verksamheter inom teckning och musik. De verksamheter som kan förekomma i rummet är ljudlaborationer, inspelning samt foto- och filmarbeten. Avsikten är att rummet skall innehålla utrustning för, samt ges den ljudisolering och mörkläggningsmöjlighet som krävs för dessa verksamheter. Lokalen är väl lämpad för fritidsverksamheter. Dock förutsätts en komplettering med för-råd eller låsbara skåp för förvaring av skolans och fritidsverksamheternas utrustningar och pågående arbeten.

3.64 Hemkunskapslokaler

Lokaler för undervisning i hemkunskap består av en hemkunskapslokal 90 m² och ett materielrum med bad 20 m². Vid skolstorlekar över fyra paralleller dubbleras lokalerna.

Hemkunskapslokalen är väl lämpad för fritidsanvändning och utnyttjas ofta för kvällskurser i matlagning, kunsumentkunskap, ekonomi och miljöstudier. Förrådsutrymmena är emellertid knappt tilltagna i synnerhet om lokalen också används för tillvalsämnet ekonomi.

För att sambruk skola-fritidsverksamhet skall kunna genomföras och fungera väl krävs utökade förrådsutrymmen. Detta kan lösas antingen genom ett tillkommande separat förråd eller genom ökning av hemkunskapslokalens yta. En del av förrådsutrymmena bör bestå av kyl-frys- och spece-riskåp. Helst bör såväl skolans som fritidsverksamhetens skåp vara låsbara.

Skolans utrustning kan också användas för fritidsverksamhet. Skolans ansvarsprincip med bokföring av inventarierna efter varje lektionsdag bör då tillämpas också av ansvarig fritidsledare.

3.65 Lokaler för slöjd och teknik

Lokaler för slöjd och teknik består av textilslöjdsal med vävkammare och förråd 95 m², trä- och metallslöjdsal 115 m² och teknikverkstad 120 m².

Lång erfarenhet finns beträffande fritidsanvändning av denna lokalgrupp.

Textilslöjdsalen är med sin utrustning väl lämpad för fritidsanvändning. Utrustningen består av möbler, 5 st vävstolar och 16 st symaskiner. I låsbara skåp förvaras dessutom mindre verktyg och liknande materiel. Vävstolarna kan ej sambrukas under skolterminerna då de alltid är

upptagna av skolelevernas pågående arbeten. Symaskinerna kan sambrukas förutsatt att man har separata omgångar spolar för skola och fritidsverksamheter. På vissa håll har man en separat uppsättning symaskiner för fritidsbruk. Detta eliminerar nästan helt risken för friktioner men omflyttningen som måste ske varje dag är å andra sidan arbetskrävande. Övrig utrustning och material kan medföras av kursdeltagare eller finnas som separat uppsättning förvarad i skolan. Om det senare alternativet väljs behövs en komplettering med förvaringsskåp eller ett separat förråd.

Trä- och metallslöjdsalen och större delen av dess utrustning är väl lämpad för sambruk. Separata uppsättningar eggverktyg bör emellertid finnas för skola och fritidsverksamheter. Skolans verktygssortiment brukar ej heller täcka fritidsverksamheternas behov, kurser i t ex silversmide är vanliga och kräver specialverktyg. De eldrivna maskiner som finns i lokalen är av säkerhetsskäl försedda med nödstoppansordningar och centrala låsbara strömbrytare. Maskinerna bör kunna sambrukas, men en förutsättning är att kursledare har kunskaper motsvarande slöjdlärarens beträffande funktion och säkerhetsanordningar. Skolelevernas pågående arbeten och material förvaras öppet i lokalen.

För fritidsverksamheterna bör utrymme också ordnas för pågående arbeten och virkesförvaring.

Om anslagen för materialanskaffning kan samordnas torde någon ökning av förrådsytorna ej behövas.

I den givna slöjdsalsytan finns ej utrymme för ytterligare skåp eller upplag. Därför föreslås att ett separat förråd anordnas för förvaring av fritidsverksamheternas verktygsuppsättningar, pågående arbeten och eventuella materiel.

Teknikverkstaden har en del för teoretisk utbildning - möblerad med stolar och bord - och en maskindel. Lokalen har en värdefull och känslig utrustning, i vissa avseenden jämförbar med NO-institutionens. Risken för skador både på personer och utrustning är stor och en förutsättning för sambruk är att fritidsverksamheterna pågår i små grupper och under sakkunnig ledning. Tillgängligheten för fritidsbruk är osäker därför att skolan ofta har pågående arbeten monterade i maskinerna. Liksom för slöjdsalen krävs här ett separat förråd för förvaring av fritidsverksamheternas verktygsuppsättningar, pågående arbeten och material. Verktygen kan förvaras på rullvagnar i förrådet.

3.66 Gymnastiklokaler

Gymnastiklokalerna består av gymngstiksal 200 m² (10x20 m), med 5 m takhöjd, redskapsrum 20 m², 2 st omklädningsrum, 2 st duschrum, rum för lärgre, utrymme för elevskåp samt förråd för uteredskap 15 m². Vid skolstorlekar över fyra paralleller dubbleras lokalerna. Gymnastiksalarna utföres

då som ett rum 20x20 m med flyttbar delningsvägg.

Gymnastiksalen är med sin utrustning väl lämpad för sambruk för en rad aktiviteter av motionskaraktär. Måtten medger reglementsensliga planer för badminton och volleyboll, och även om måtten är otillräckliga kan salen användas för träningsspel av basketboll.

Förvaring av skolelevernas utrustning sker klassvis i skåp. I regel är dessa skåp placerade i omklädningsrummen.

Om gymnastiklokalerna skall användas regelbundet för fritidsaktiviteter bör förvaringsmöjligheter ordnas för de aktivas utrustning. Lämpligt skåpformat är 250x600x450 per person. Skåpen, som bör vara försedda med mekanisk ventilation, placeras 3 st i höjd. För att medge ett flexibelt användande av omklädnadsrummen bör skåpen placeras i neutralt utrymme utanför dessa, i kommunikationsutrymme eller särskilt skåprum. Skolelevernas skåp bör då placeras på samma ställe så att omklädnadsrummen helt kan befrias från skåp. Ett mindre förråd för förvaring av speciell utrustning för fritidsaktiviteter förslagsvis ca 5 m² bör placeras i anslutning till redskapsrummet.

3.67 Skolmåltidslokaler

Måltidslokalerna består av elevmatsal 135-195 m² och personalmatsal 20-40 m² beroende på skolans storlek. Elevmatsalen är också avsedd att fungera som skolans samlingssal och ges därför en tilläggsyta om 40 m² för scen. Scenen utföres ofta av lösa sektioner som kan staplas ihop, för att man ska få en större plan yta för matsalsfunktionen.

Bägge lokalerna är väl lämpade för sambruk t ex för föreningsmöten, föreläsningar och fester. Det bör dock observeras att elevmatsalen knappast kan erhålla akustik och belysning som gör den lämplig som samlingssal. Detta förhållande tillsammans med den omständiga och tidskrävande proceduren med ommöblering gör också att skolan ytterst sällan använder den för detta ändamål. För möjligheten att i stället lägga scenytan till musiksalen redogöres på sid

3.7 Administrationslokaler, uppehållsutrymmen för elever, övriga utrymmen

Administrationslokalerna uppdelas i expeditiionsavdelning, läraravdelning och elevvårdsavdelning.

3.71 Expeditiionsavdelning

Expeditiionslokalerna består av kontorsrum som används av skolan året runt med normal kontorsarbetstid. Det torde knappast vara praktiskt möjligt att sambruka dessa lokaler

3.68

Exempel på lokalprogram för högstadiet

4 paralleller

Lokal	Yta	Kan sambrukas oför- ändrad	för- ändrad	Exempel på annan verksamhet	Erforderliga förändringar	Anm
<u>Administrations- lokaler</u>						
<u>Expeditionsavd</u>						
Rum för rektor	20			-		
" " kansli- personal	10			-		
Rum för studie- rektor	10			-		
Rum för tillsyns- lärare	10			-		
Rum för skol- materiel	20			-		
Rum för vakt- mästare	10		x	samordnas med central förvaltn	ytökning och an- passning av ut- rustning	får ej flyttas ut ur skolanlägg
Väntrum	10					
Arkiv	4					
<u>Läroavdelning</u>						
Utrymme för lärare inkl konf. rum, vilrum och pentry samt arbetsplatser	100		x	sammanträden, undervisning		kan också ingå som del av perso- nalutr i integr anlägg
<u>Elefvårdsavd</u>						
Rum för skol- läkare-skol- sköterska	20		x	barnvårdscentral distr.sköterske- mottagning	ytökning och an- passning av ut- rustning	tillkommer behov av väntrum, sköt- rum och plats för barnvagnar
Vilrum	6		x	- " -		
Väntrum	10		x	- " -		
Yrkesvalslärare	10			-		
<u>Undervisnings- lokaler</u>						
Utrymme för läro- medelsprod inkl mörkrum	35		x	prod av informa- tionsmtrl, hobby- verksamhet	läsbara för- varingsenheter	
Basutrymme	60		x	undervisning		
Komplementutr (studiehall) inkl utrymme för läromedel	333			-		ett ev sambruk kräver nära sam- arbete mellan brukarna
Utrymme för bibliotekarie	15		x	samordnas med folkbibliotek	anpassning av inredning	
Maskinskriv- ningssal	60		x	undervisning i ämnet		

Lokal	Yta	Kan sambrukas oför- för- ändrad ändrad	Exempel på annan verksamhet	Erforderliga förändringar	Anm	
<u>Institution för naturorienterande ämnen</u>						
Basutrymme						
Fysik, biologi	65		-			
Kemi	65		-			
Utrymme för läro- medel och prep						
Fysik, biologi	90		-			
Kemi	24		-			
Komplementutrymme	20		-			
<u>Lokaler för musik, teckning och konst</u>						
Musiksal	65	x	undervisning, övningsspel		se exempel. Genog tillägg med 40 m ² (behovsprövad scenyta för mat- sal) möjliggöres en allsidigare användning	
Grupprum	24		x	ytökning för för- varing		
Materielrum	20		x	- " -		
Teckningssal med verkstad och materielrum	120		x	undervisning	ytökning för för- varing och an- passning av ut- rustning	se exempel
Rum för konst- och klangstudio	30		x	undervisning	- " -	se exempel
<u>Lokaler för slöjd och teknik</u>						
Textilslöjd med vävkammare och förråd	95		x	undervisning, hobbyverksamhet	ytökning för för- varing	se exempel
Trä- och metall- slöjdsal	115		x	- " -	ytökning för för- varing och an- passning av ut- rustning	se exempel
Teknikverkstad	120		x	- " -	- " -	se exempel
<u>Hemkunnskaps- lokaler</u>						
Hemkunnskapslokal	90		x	undervisning	ytökning för förvaring och anpassning av utrustning	kompletteras med skafferiskåp och kylskåp för fri- tidsverksamhet. Samtliga skåp förses med lås
Materielrum med bad	20			-		

Lokal	Yta	Kan sambrukas oför- ändrad	för- ändrad	Exempel på annan verksamhet	Erforderliga förändringar	Anm
<u>Gymnastiklokaler</u>						
Gymnastiksal 10x20 m	200	x		motionsgymn, bad- minton, volleyboll		för handboll krävs ökning till 20x40m
Redskapsrum	20		x		ytökning och kompl med låsbara skåp	ev sep förråd för fritidsverksamhet
Förråd för ute- redskap	15		x		ytökning	- " -
Rum för lärare	8		x	fritidsledare	förses med lås- bara förvarings- enheter	
Omlädningsavd Kapprum	8	x				ökas från 2 till 4 enheter om salen förstoras
Omlädningsrum inkl utrymme för elevskåp	30	x				om förvaringsmög- ligheter skall ges åt fritidsaktiva krävs ytökning
Tork-, dusch- och tvättrum	15	x				
<u>Samlingslokaler</u>						
<u>Skolmåltids- lokaler</u>						
Matsal-samlings- sal inkl utrymme för bardisk	165	x		föreläsningar, fester		
Scen	40					se anm för musik- sal
Personalmatsal	25	x		sammanträden		
Ekonomilokaler				-		

för andra verksamheter.

3.72 Läraravdelning

Läraravdelningen består av uppehållsrum med pentry för lärare, konferensrum - separat eller som del av lärarrummet, vilrum samt arbetsplatser för lärare - antingen som del av lärarrummet eller som mindre arbetsrum (ca 7 m²).

Ytornas storlek varierar beroende på skolstorlek. Som exempel kan nämnas att för en 3-parallellig lågstadieskola är totalytan 28 m² och för en 5-parallellig högstadieskola 115 m².

Lärarrum-konferensrum är lämpligt för sambruk. Om skolans lokaler utnyttjas för fritidsaktiviteter kan det också fungera som uppehållsrum för denna personal. Dessutom kan det utnyttjas t ex för sammanträden och föreningsmöten. Lärarnas arbetsrum kan också utnyttjas av fritidsledare. Dock med reservationen att skolans personal ofta använder rummen även på icke skoltid. Om arbetsrummen skall sambrukas bör de utrustas med låsbara skåp och hurtsar.

3.73 Elevvårdsavdelning

Elevvårdsavdelningen består av rum för skolläkare-skolsköterska 20 m², 2 st väntrum à 10 m² och vilrum 6 m². Denna storlek gäller för skolor med minst 12 klasser oavsett skolstadier. För låg₂ och mellanstadium tillkommer eventuell skolklinik 15 m² och för högstadiet tillkommer arbetsrum för yrkesvalslärare och skolpsykolog/kurator 10 m² vardera.

Mottagningsrum, väntrum och vilrum utnyttjas oftast endast på deltid för elevhälsovård. För skolläkare beräknas tjänstgöringstiden vara 5 veckotimmar per 1 000 elever. Skolsköterskans tjänstgöringstid i en skola är i regel max 20 veckotimmar. En samordning med, eller sambruk av lokalerna för annan hälsovård bör därför vara möjlig.

Från SÖ framhålls vikten av samverkan mellan personal för undervisning och skolhälsovård.

"Under de sista tio åren har man sökt bryta den isolerade ställning hälsovården haft och sökt få denna att ingå som del i skolans övriga verksamhet. De framgångar man har nått på detta område bör bibehållas och förstärkas.

Förebyggande och behandlande verksamhet kan endast upprätthållas under förutsättning att alla medverkande är väl förtroagna med skolmiljö och arbetsförhållanden.

Arbetsplatsens förläggning bör därför medge och underlätta kontakt och samarbete mellan rektor, lärare och medicinsk personal. Den

bör också göra det lätt för eleverna att i akuta situationer få besöka hälsovårdsavdelningen."

(Elevhälsovård målbeskrivning, SÖ januari 1972)

För elevvården, kanske framför allt för kurator och skolpsykolog, gäller också skolans grundläggande målsättning om kontakter med föräldrar och närsamhälle.

Sambruk av lokalerna för barnhälsovård och distrikt-sköterskemottagning torde kunna ske utan svårigheter. Om man dessutom kan samordna verksamheterna så att samma personal och utrustning används för dessa verksamheter bör detta förstärka möjligheterna till samhällskontakt och kontinuitet i hälsovården.

För att kunna upprätthålla en samverkan undervisningsskolhälsovård är det från skolan ett starkt krav att lokalerna ligger i skolanläggningen och där har en placering i nära kontakt med övriga administrationslokaler.

En samordning med barnvårdscentral-distriktssköterskemottagning kan därför komma att påverka skolans totala planlösning. Elevvårdslokalerna, och därmed också övriga administrationslokaler, bör då ges en placering i marknivå och så att de kan nås direkt utifrån. Parkering eller framkörningsplats för bil bör finnas vid denna entré.

En ytökning för barnvagnsuppställning, skötrum, väntrum och laboratorium torde vara nödvändig. Förändring av utrustning liksom behovet av tillkommande förvaringsutrymmen varierar beroende på grad av verksamhetsanordning.

Skolkliniken har vanligtvis viss specialutrustning för syn- och hörselskadade elever. I övrigt har den ungefär samma utrustning som ett grupprum och kan liksom dessa sambrukas t ex för studiecirkelar.

Rum för skolpsykolog och kurator fungerar som arbetsrum under samma tid och på samma sätt som expeditiionslokalerna (3.71).

3.74 Uppehållsutrymmen för elever, och övriga utrymmen

På låg- och mellanstadiet är i regel kapprummen små enheter avsedda för en eller två klasser och placerade i direkt anslutning till basutrymme. Kapprummen har elevtoaletter och entré utifrån. Kapprummen fungerar också som uppehållsyta vid dålig väderlek. Ytbehov per elev beräknas till 0,2 m² för klädförvaring och 0,3 m² för uppehållsyta. Vid fritidsanvändning av basutrymmena är denna kapprumslösning en fördel.

På högstadiet är kapphängning, uppehållsyta och förvaringsenheter för elevernas tillhörigheter samordnade

i centralkapprum. Ytbehovet per elev beräknas till $1,0 \text{ m}^2$ sammanlagt (inkl toalettyta), varav statsbidragsberättigad yta för skåp och uppehåll är $0,33 \text{ m}^2$.

Centralkapprummen utformas på olika sätt, som en eller flera enheter. Förvaring av elevernas tillhörigheter sker antingen i kombinerade kläd- och förvaringsskåp eller med öppen klädhängning och mindre förvaringsskåp. Den första lösningen blir på grund av brandskyddskrav allt vanligare. En del av centralkapprumsytan är möblerad för elevuppehåll. Denna kan sambrukas som uppehållsyta för de fritidsaktiva.

Vid fritidsanvändning av högstadieskolor har i regel klädförvaringen visat sig vara ett problem. Undervisningslokalerna ligger ofta långt från centralkapprummet som saknar övervakning men ändå måste vara olåst. Stölder är vanliga och därför föredrar kvällseleverna ofta att bära med sig ytterkläderna till undervisningsrummet. Dessa problem och förhållandet att öppen klädhängning i centralkapprummet ofta ej är tillåten på grund av brandrisk gör att andra lösningar på klädförvaring för skolans kvällspublik bör sökas.

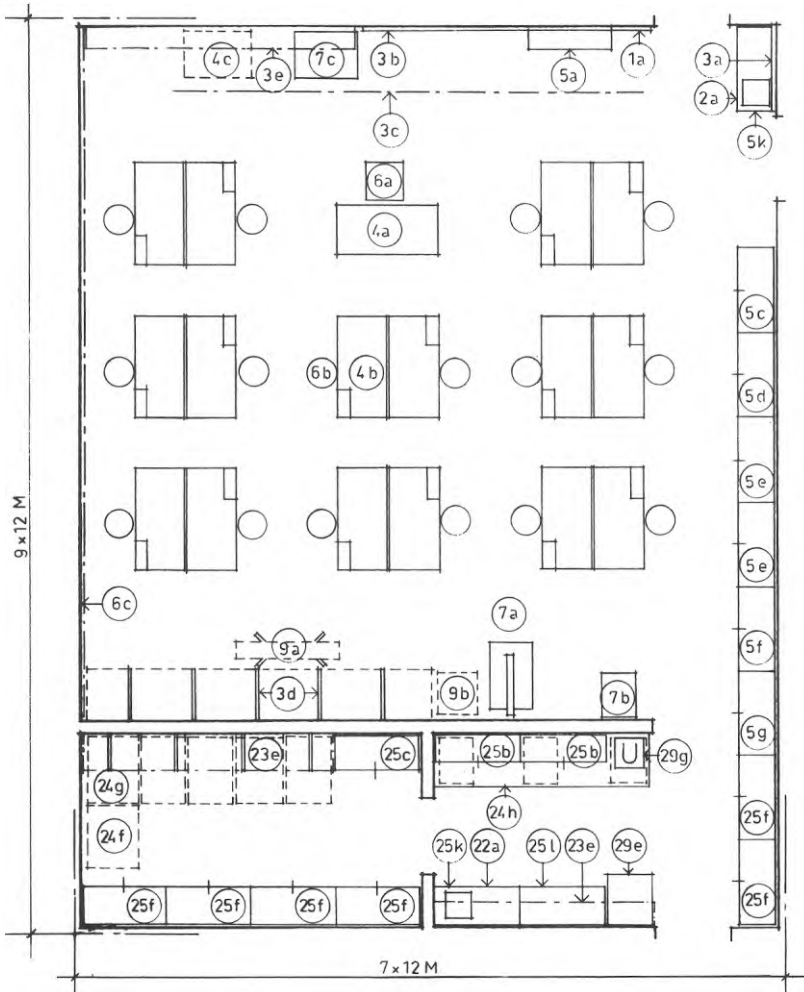
I de fall skolorna måste förses med skyddsrum utnyttjas delar av dessa ofta för fritidsverksamheter som bordtennis, spel och musikavlyssning.

Nya skyddsrumsbestämmelser medger större möjligheter att utforma rummen enligt de önskemål som ställs för fredstidsanvändning. Skyddsrummen kan då placeras ovan jord, ges dörr- och fönsteröppningar och takhöjd som medger funktioner som matsal, samlingsal och gymnastiksal. I Civilförsvarsstyrelsens nya anvisningar för normalskyddsrum finns också redovisat exempel för fredstidsanvändning.

3.8 Exempel på komplettering för fritidsverksamhet i skollokalerna för praktisk estetisk verksamhet

För att skolans lokaler för praktisk estetisk undervisning skall fungera väl även för fritidsverksamhet, krävs i regel komplettering av utrustning och utökning av förvaringsutrymmen.

Exemplen på lokalutformning som här redovisas har SÖ:s typritningar som utgångspunkt. Kompletteringarna avses täcka behovet för tre skilda brukare utöver skolan.

SKOLVERKSAMHET

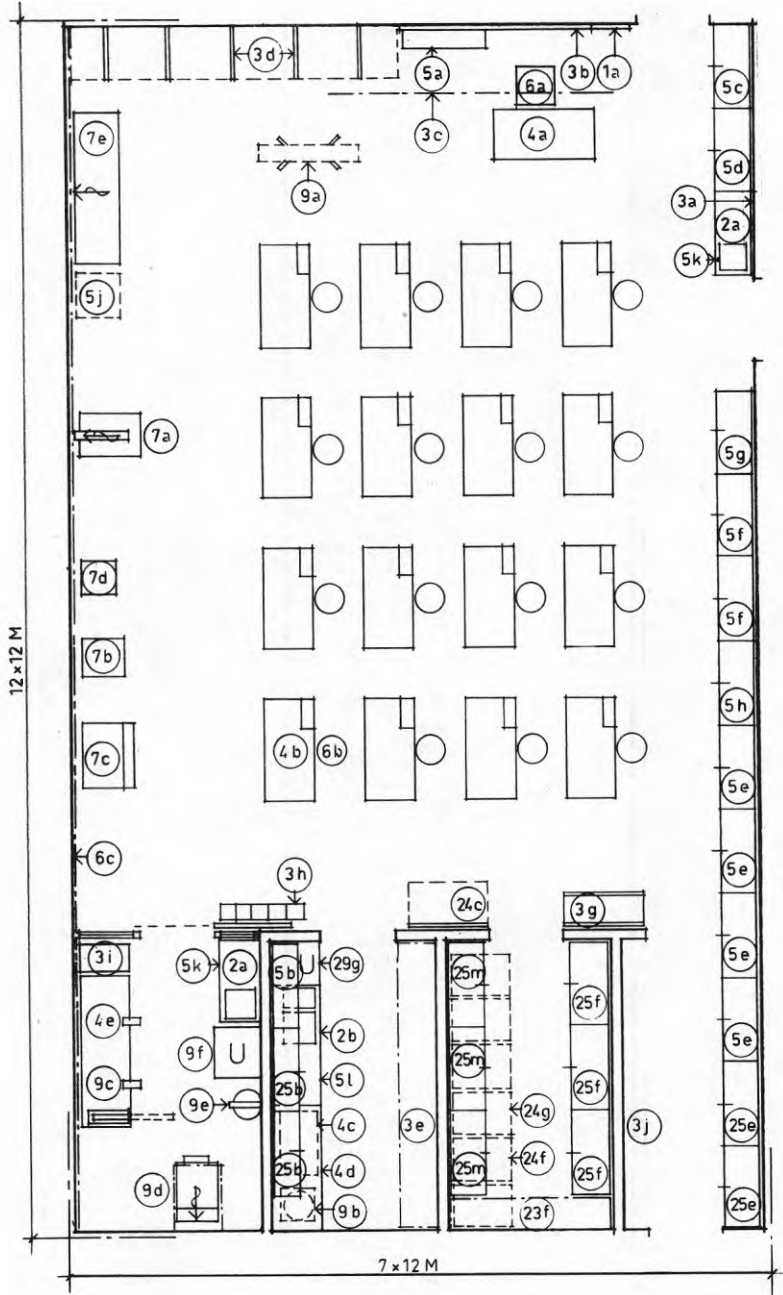
- 1a tavla för el-utrustning
- 2a diskbänkbeslag SIS 833051 med driksfontän och nöddusch
- 3a anslagstavla
- b skrivtavla med skjutbar flanellograf
- c skenor för projektduk mm
- d konsoler för virke
- e torkhyllor på konsoler
- 4a lärarbord
- b elevarbetsbord
- c rullbord för ytbehandling
- 5a bokhylla
- b överskåp för färger
- c garderobskåp
- d skåp för elevpärmar
- e skåp för pågående elevarbeten
- f skåp för material
- g verktygsskåp för träarbeten
- k bänkskåp
- 6a lärarstol
- b pall
- c märklägningsanordning
- 7a bandsåg
- b pelarborrmaskin
- c slipstensställ komb
- 9a sågbock
- b sopvagn

FRITIDSVERKSAMHET

- 22a diskbänkbeslag SIS 833051
- 23d materialhyllor på konsoler
- e torkhyllor på konsoler
- 24f verktygsvagn för träverktyg typ Exponent X-101-A el likv
- g verktygsvagn för metallverktyg typ Exponent X-101-A el likv
- h bänkskiva med plastlaminat och 3 hurtsar
- 25b överskåp med flyttbara hyllor
- c garderobskåp
- f materialskåp med flyttbara hyllor
- k bänkskåp
- l bänkskåp för emalj arbeten med rostfritt bänkskåp
- 29e lödbord för silver och emalj arbeten
- g ugn för emalj arbeten

YTÖKNING

20 m²

SKOLVERKSAMHET

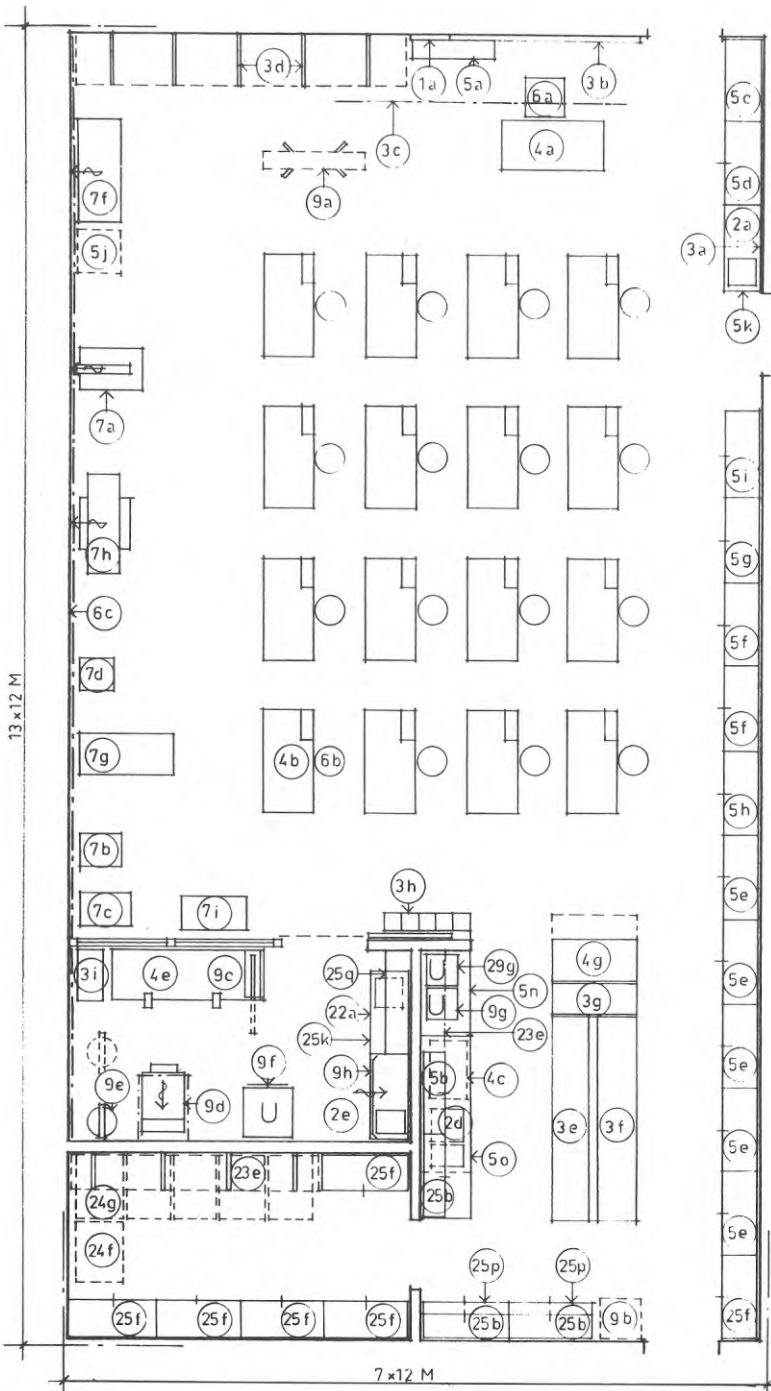
- 1a tavla för el-utrustning
 2a diskbänkbeslag SIS 833051 med driksfontän och nöddusch
 b diskbänkbeslag SIS 823046
 3a anslagstavla
 b skrivtavla med skjutbar flanellograf
 c skenor för projektduk mm
 d konsoler för virke
 e torkhyllor och förvaringshyllor på konsoler
 g ställ för fanér och plywood
 h ställ för stångmateriel
 i ställ för plåt
 j plats för eleverbeten
 4a lärarbord
 b eleverbetsbord
 c rullbord för ytbehandling
 d bänk för ytbehandling rostfri
 e arbetsbänk med skruvstycken
 5a bokhylla
 b överskåp för färger
 c garderobsskåp
 d skåp för elevpärmar
 e skåp för pågående eleverbeten
 f skåp för material
 g verktygsskåp för träarbeten
 h verktygsskåp för metallarbeten
 j skåp för svarvmateriel
 k bänkskåp diskbänkskåp
 l 2 bänkskåp+diskbänkskåp
 6a lärarstol
 b pall
 c märklägningsanordning
 7a bandsåg
 b pelarborrmaskin
 c slipstensställ
 d ev kontursåg
 e trä och metallsvav komb
 9a sågbock
 b sopvagn
 c excentersax
 d hårdlödningsbord
 e städ
 f värmeugn

FRITIDSVERKSAMHET

- 22a diskbänkbeslag SIS 833051 med driksfontän och nöddusch
 23f förvaringshyllor på konsoler
 24c rullbord för ytbehandling
 f verktygsvagn för träverktyg Exponent X101-A el likv
 g verktygsvagn för metallverktyg Exponent X101-A el likv
 25b överskåp för färger
 e skåp för pågående eleverbeten
 f skåp för material
 m överskåp nr 210400
 29g ugn för emalj arbeten

YTÖKNING

10 m²

SKOLVERKSAMHET

- 1a tavla för el-utrustning
 2a diskbänkbeslag SIS 833051 med driksfontän och nöddusch
 d diskbänkbeslag SIS 823046
 e separat evakuering
 3a anslagstavla
 b skrivtavla med skjutbar flanellograf
 c skenor för projektduk mm
 d konsoler för virke
 e torkhyllor på konsoler
 f förvaringshyllor på konsoler
 g ställ för faner och plywood
 h ställ för stångmateriel
 i ställ för plåtmateriel
 j plats för större elevarbeten
 4a lärarbord
 b elevarbetsbord
 c rullbord för ytbehandling
 e arbetsbänk med skruvstycken
 f bänk för emalj arbeten rostfri
 g limbänk
 5a bokhylla
 b överskåp för färger
 c garderobsskåp
 d skåp för elevpärmar
 e skåp för pågående elevarbeten
 f skåp för materiel
 g verktygsskåp för träarbeten
 h verktygsskåp för metallarbeten
 i skåp för AV-materiel
 j skåp för svarvmateriel
 k bänkskåp diskbänkskåp
 l bänkskåp lådor
 m bänkskåp hyllor
 n bänkskåp med rostfritt beslag
 o bänkskåp diskbänkskåp
 6a lärarstol
 b pall
 c mörklägningsanordning
 7a bandsåg
 b pelarborrmaskin
 c slipstensställ
 d ev kontursåg
 f träsvav
 g metallsvav
 h rikthvel
 i pelarslipmaskin
 9a sågbock
 b sopvagn
 c excentersax
 d hårdlådningbord
 e städ
 f värmeugn
 g emaljugn
 h dragskåp med fläktventilerat underskåp

FRITIDSVERKSAMHET

- 22a diskbänkbeslag SIS 833051 med nöddusch
 23e torkhyllor på konsoler
 24f verktygsvagn för träverktyg typ Exponent X-101-A el likv
 g Verktygsvagn för metallverktyg typ Exponent X-101-A el likv
 25b överskåp med flyttbara hyllor
 f materialskåp med flyttbara hyllor
 k bänkskåp för emalj arbeten med rostfritt bänkskåp
 p bänkskåp nr 411300
 q hyllor på konsoler
 29g ugn för emalj arbeten

YTÖKNING

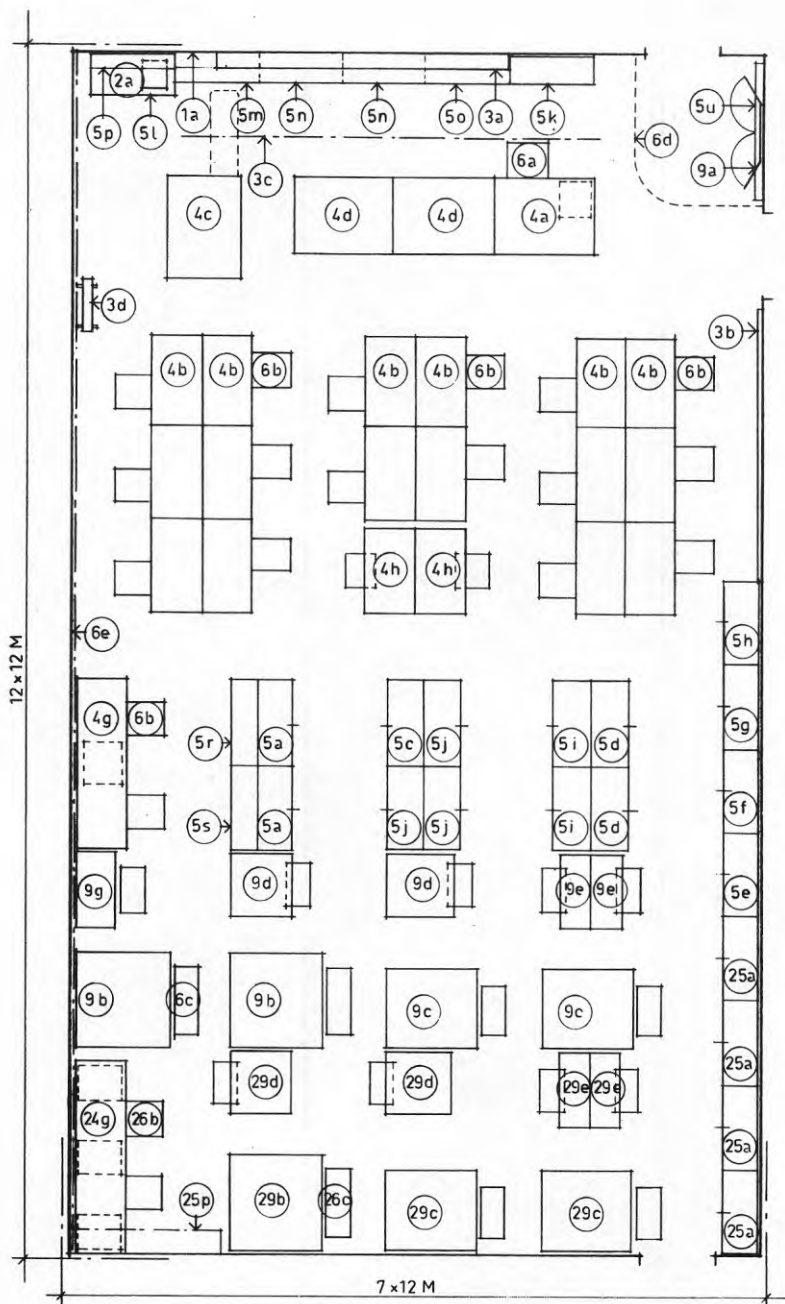
10 m²

3,83

GRUNDSKOLA-FRITIDSVERKSAMHET
TRÄ- OCH METALLSLÖJDSAL H

(SÖ RITN NR 4-18)

DEC 1973

SKOLVERKSAMHET

- 1a tavla för el-utrustning
 b el-uttag
 c el-uttag i tak
 d el-uttag i bordsskivan
 e el-uttag på vägg
 2a diskbänksbeslag SIS 833051 med driksfontän
 3a skrivtavla
 b anslagstavla
 c takskenor för projektduk
 d bladdertavla
 4a lärarbord
 b elevbord
 c pressbord
 d tillklipningsbord
 f arbetsbord
 g arbetsbord
 h arbetsbord
 5a materielskåp
 b materielskåp
 c materielskåp
 d skåp för tyger
 e skåp för virkgarn
 f skåp för vävgarn mm
 g skåp för vävmateriel
 h skåp för kläder mm
 i skåp för kläder mm
 j skåp för elevarbeten
 k skåp för sybehör
 l diskbänkskåp
 m materielskåp
 n materielskåp
 o förvaringskåp
 p öppen hylla
 r bokhylla
 t hyllor på konsoler
 u spegelhylla
 6a lärarstol
 b elevstol
 c pall
 d avskärmning
 e mörkläggningsanordning
 9a vikbar spegel
 b vävstol 1
 c vävstol 2
 d vävstol 3
 e vävstol 4
 f varpram
 g spelbord

FRITIDSVERKSAMHET

- 24g arbetsbord+3 hurtsar med draglådor
 25a materielskåp
 p öppen hylla på konsoler
 26b elevstol
 c pall
 29b vävstol 1
 c vävstol 2
 d vävstol 3
 e vävstol 4

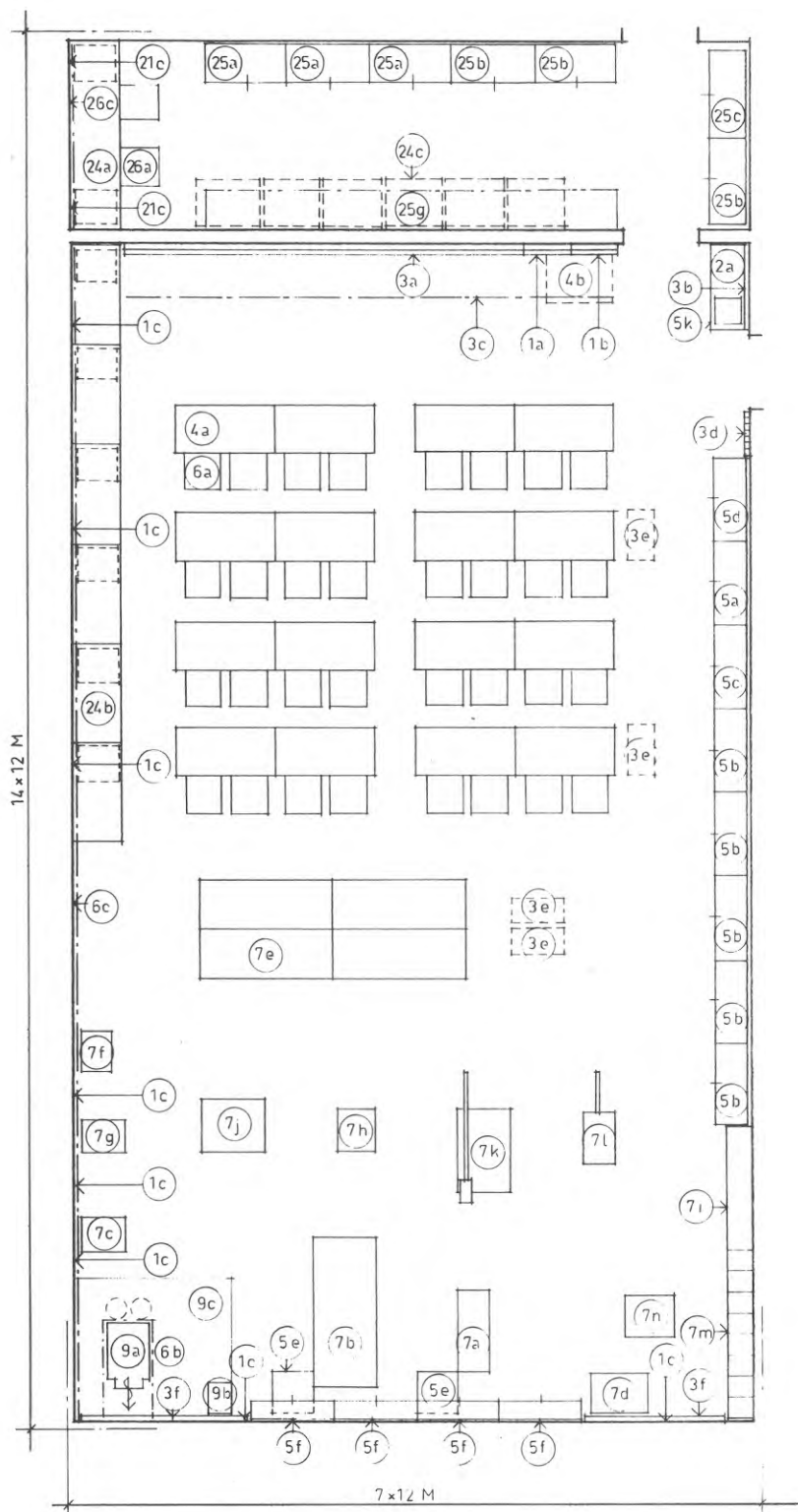
YTÖKNING

20 m²

3.84

GRUNDSKOLA- FRITIDSVERKSAMHET
 TEXTILSLÖJDSAL III (SÖ RITN NR 4-15)

DEC 1973

SKOLVERKSAMHET

- 1a tavla för el-utrustning
 b list för sladdar
 c el-uttag
 2a diskbänkbeslag SIS 833051 med driksfontän
 3a skrivtavla
 b anslagstavla
 c takskenor för projektduk
 d klädhängare
 e verktygsskåp låsbart Exponent X- 100
 el likv
 f verktygstavla, fast
 4a elevbord
 b plats för rullbord
 5a materialskåp
 b skåp för pågående elevarbeten
 c lärarskåp
 d skåp för böcker
 e maskinskåp
 f verktygsskåp Exponent X-103 el likv
 k diskbänkskåp
 6a elevstol
 b pall
 c mörkläggningsanordning
 7a bänksvarv
 b svarv
 c universalbormaskin
 d hydraulisk press
 e arbetsbänk med skruvstycken
 f pelarslipmaskin
 g pelarbormaskin
 h riktplatta
 i ställ för plåt
 j kantböckmaskin
 k gradsax
 l excentersax
 m ställ för stänger
 n kapmaskin flyttbar
 9a bord för hårdlödning
 b elektrougn
 c brandhärdigt golvmaterial
 d plats för gasolflaskor max 2 kg vardera

FRITIDSVÄRKSAMHET

- 21c el-uttag
 24a arbetsbänk med 2 hurtsar
 b arbetsbänk med 6 hurtsar
 c vagnar Exponent X-100 el likv
 25a materialskåp
 b skåp för elevarbeten
 c skåp för böcker
 g hyllor på konsoler
 26a elevstol
 c mörkläggningsanordning

YTÖKNING

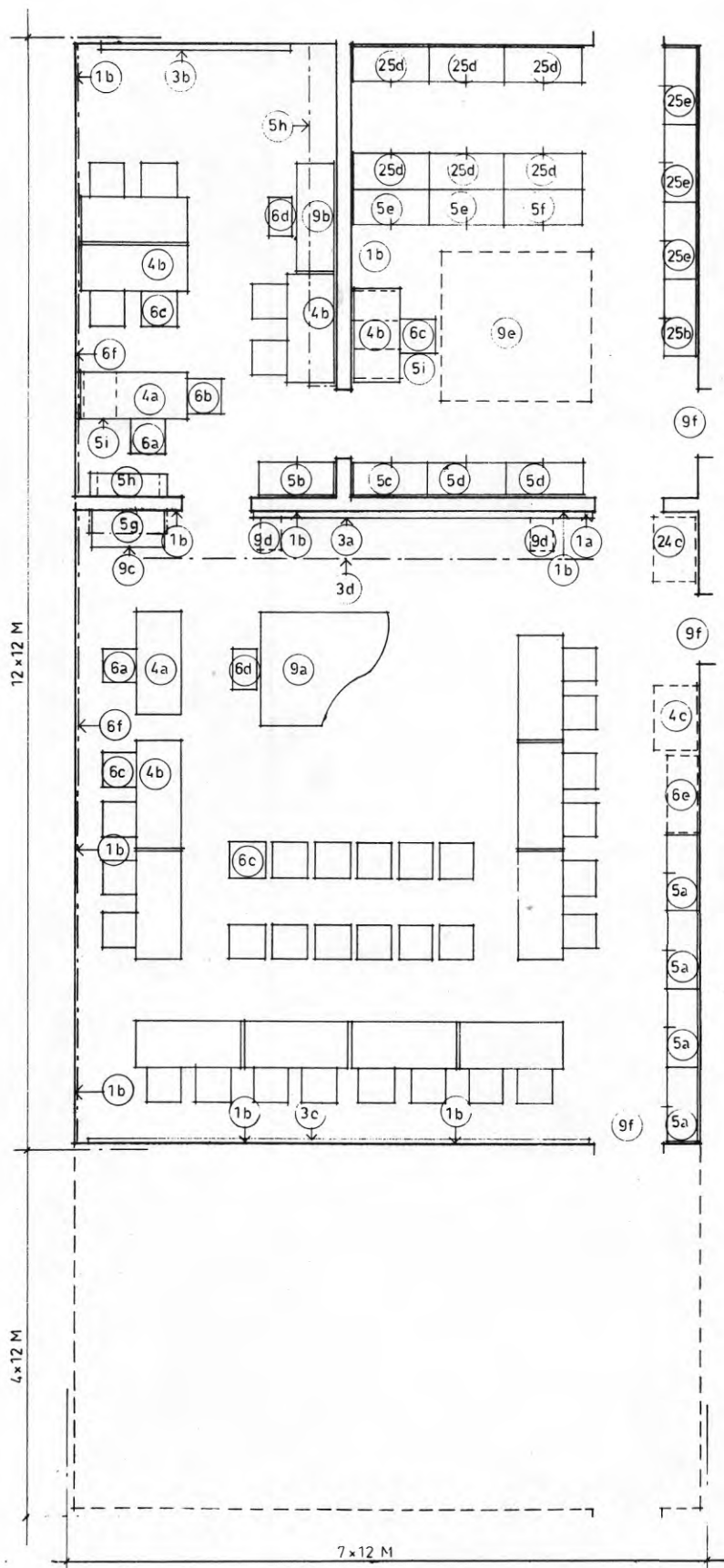
20 m²

3.85

GRUNDSKOLA-FRITIDSVÄRKSAMHET
TEKNIKVERKSTAD

(SÖ RITN NR 4-19)

DEC 1973

SKOLVERKSAMHET

- 1a tavla för el-utrustning
- b el-uttag
- 3a skrivtavla delvis med notlinjer
- b skrivtavla
- c anslagstavla
- d takskenor för projektduk
- 4a arbetsbord för lärare
- b arbetsbord
- c plats för rullbord
- 5a skåp för eleverbeter. (1st/3 klasser)
nr 111600
- b skiv och bandskåp nr 111600
- c skåp för körnotor och AV-materiel
nr 210901+411022
- d skåp för sångböcker och notor nr 111600
- e instrumentskåp nr 111902
- f öppet skåp för kontrabas
- g överskåp för materiel
- h flyttbara hyllor på konsoler
- i herts rullbar
- 6a lärarstol
- b besöksstol
- c elevstol
- d pianostol
- e plats för stapelbara stolar
- f mörklägningsanordning
- 9a flygel
- b piano
- c ljudanläggning med skiv och bandspelare
och förstärkare
- d plats för högtalare
- e plats för ensemblespel
- f ljudisolerande dörr

Alla nummer avser SIS 834510

FRITIDSVERSAMHET

- 24c plats för rullbord
- 25b skåp för skivor, band samt AV-utr
d materielskåp
e instrumentskåp

YTÖKNING

10 m²

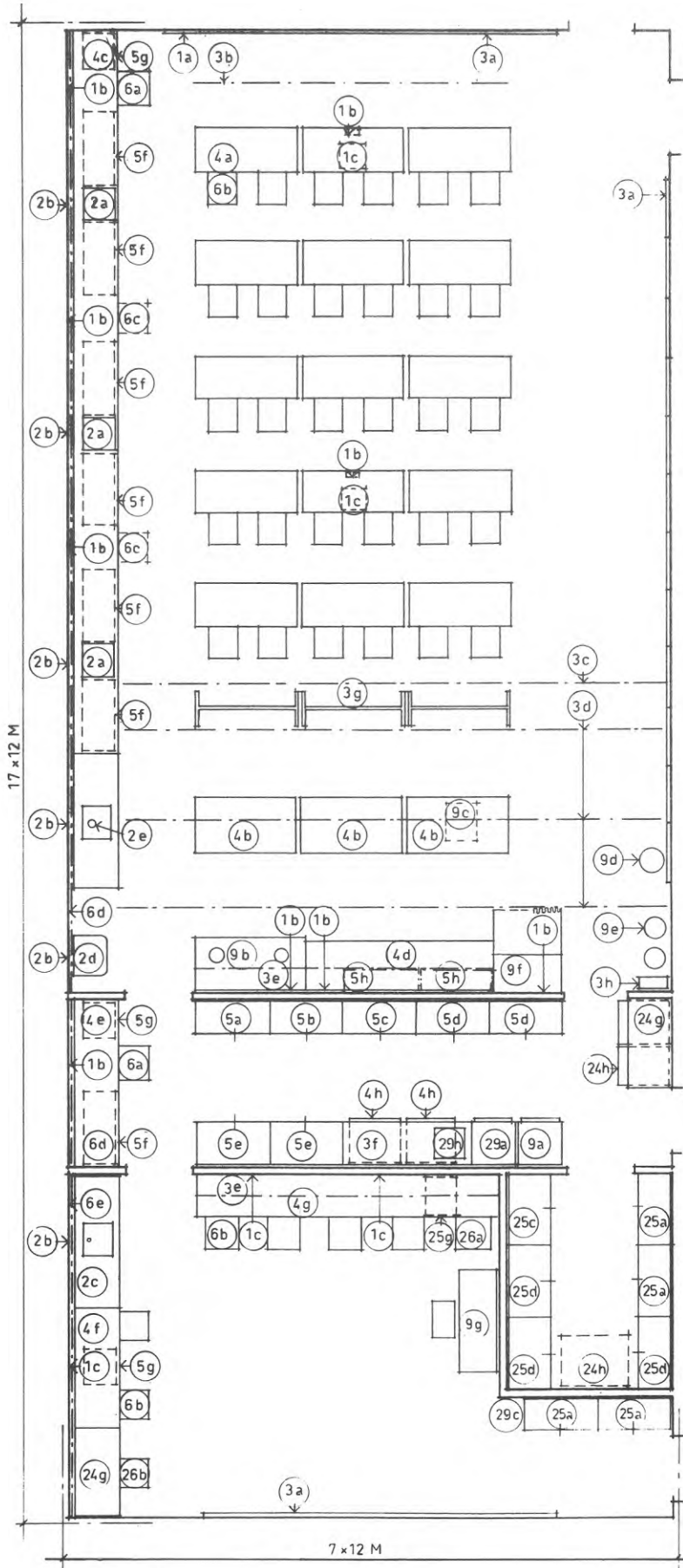
Genom tillägg av behovsprövad yta för scen
40 m², kan musiksalen fungera som informa-
tionssal - biograf.
Takhöjden bör ökas och grupprummet utformas
så att det kan fungera som maskinrum.

3.86

GRUNDSKOLA-FRITIDSVERSAMHET
MUSIKSAL

(SÖ-RITN NR 4-11)

DEC 1973

SKOLVERKSAMHET

- 1a tavla för elutrustning
- b el-uttag
- c plats för projektor
- 2a vask infälld
- b vvs-uttag
- c rostfri bänk
- d tvättställ
- e slamavskiljare
- 3a arbetsvägg
- b takskena för projektionsduk
- c dropperiskena
- d hissbar gardinskena
- e flyttbara hyllor dj=30 cm
- f flyttbara hyllor dj=30 cm
- g flyttbar skärm
- h stöge
- 4a elevbord
- b arbetsbord
- c arbetsbänk
- d arbetsbänk för glasering
- e arbetsbänk för lärare
- f arbetsbänk för fotoarbeten
- g arbetsbänk
- h plats för rullbord
- 5a materielskåp
- b materielskåp
- c torkskåp
- d skåp för pågående arbeten
- e skåp för färdiga arbeten
- f elevskåp
- g hurts för lärare
- h väggskåp
- 6a lärarstol
- 6b elevstol
- c reservplats
- d mörkläggningsanordning
- e total mörkläggningsanordning
- 9a brännugn
- b drejskiva
- c tryckpress
- d huggkubb och städ
- e kavalett
- f svetsbord i svetsbås
- g piano

FRITIDSVERKSAMHET

- 24g arbetsbänk
- h plats för rullbord
- 25a materielskåp
- c torkskåp
- d skåp för pågående arbeten
- e skåp för färdiga arbeten
- g hurts
- 26b elevstol
- 29a brännugn
- h liten ugn för porslinsmålning
- i sopsäck

YTÖKNING

10 m²

3.87

GRUNDSKOLA-FRITIDSVERKSAMHET
TECKNING OCH KONST (SÖ-RITN NR 4-12)

DEC 1973

3.9 Sammanfattning

För att sambruk av skolans lokaler för fritidsverksamheter skall kunna genomföras och fungera väl krävs att frågor om administration, ansvars- och resursfördelning samt tekniska åtgärder noga studeras.

Skolans planlösning och lokalutformning inverkar på möjligheterna till sambruk. För att möjliggöra en funktionell utformning av lokaler och inredning bör man därför i programskedet försöka fastlägga graden av sambruk.

Lokalinnehållet i skolanläggningarna och därmed också möjligheterna till sambruk för fritidsaktiviteter, varierar starkt beroende på skolstadium och antal elever.

Lågstadiet har ett lokalsortiment begränsat till klassrum, gymnastikrum, matsal samt erforderliga biutrymmen. Mellanstadiet har samma sortiment, utökat med slöjdlokaler.

Möblerna i låg- och mellanstadieskolornas basutrymmen har, med undantag för en del av årskurs 6, för små mått för att kunna användas av vuxna. Lokalerna kan visserligen användas för fritidsverksamheter för barn men för att möjliggöra en allsidigare användning krävs komplettering med möbelförråd och personalinsatser för ommöblering.

Högstadieskolorna har ett stort sortiment av lokaler som alla har inredning avpassad för vuxenanvändning. Undervisningsytorna är uppdelade i institutioner vilket innebär att en del rum har specialutrustning för en ämnesgrupp, t ex NO-ämnen, medan andra rum, t ex för språk och matematik, har en allmängiltig karaktär. De flesta av högstadiets undervisningslokaler har en utformning och utrustning som gör dem attraktiva för de organisationer och föreningar som bedriver fritidsaktiviteter.

De allmängiltiga lokalerna kan också utan svårighet användas för t ex studiecirkel, kursverksamheter, möten etc.

I lokaler med speciell utrustning t ex NO-institution, maskinskrivningssal och teknikverkstad samt i lokaler med öppen läromedelsförvaring t ex bibliotek och studiehallar krävs dels komplettering med läsbara förvaringsenheter, dels välplanerad ansvars- och resursfördelning mellan brukarna. Samma förhållande gäller också beträffande lokaler för praktiska och estetiska ämnen. De verksamheter som bedrivs i dessa lokaler ställer också krav på förvaringsmöjligheter för material och pågående arbeten. Lokalerna täcker skolans behov i detta avseende men för fritidsverksamheternas behov krävs ytökningar. För att säkerställa funktionen för de skilda verksamheterna kan också en komplettering av utrustningen vara nödvändig.

Genom omfördelning av lokalytor kan musiksalen ges en större yta vilket möjliggör en allsidigare användning både för skola och fritidsorganisationer.

Möjligheten till sambruk av skolans lokaler för andra verksamheter varierar beroende på skolstadium. Därmed varierar också de praktiska fördelarna med en integration av skollokaler i kommunala serviceanläggningar beroende på skolstadierna.

Låg- och mellanstadieskolorna ger ett begränsat lokal-tillskott som är svårt att utnyttja.

Högstadieskolorna ger ett relativt stort lokal-tillskott som kan täcka en stor del av fritidsverksamheternas behov. Förutsatt att vissa administrativa och praktiska problem kan lösas är detta lokal-tillskott lätt att utnyttja.

Studium av gymnasieskolans lokaler ingår ej i denna rapport. Här bör dock nämnas att gymnasiets lokalsortiment har likheter med högstadiets men är mer omfattande.

Lokaler för teoretiska ämnen överensstämmer i stort sett med motsvarande lokaler för högstadiet.

Beträffande lokaler för praktisk-estetiska ämnen är skillnaden avsevärd. Gymnasiet har t ex större musiksal, men saknar lokaler för slöjd. Dessa ersätts med lokaler för yrkesutbildning, t ex i el-teknik, fordons-teknik, jord- och skogsbruk och sjukvård.

Gymnasieskolorna har vidare stor gymnastiksal, ca 650 m² och samlingsal-skrivsal ca 450 m².

Framför allt tillskottet av samlingsal, större musiksal och gymnastiksal med planmått som möjliggör handbollsspel bör innebära att gymnasieskolornas lokaler är väl lämpade för en rad fritidsaktiviteter.

4.1 Förteckning över vissa nyplanerade anläggningar där skollokaler integrerats eller skall integreras i en centrumanläggning

Upprättad av Skolöverstyrelsen 1973-01-22

<u>Kommun</u>	<u>Skola</u>	<u>Stadium</u>	<u>Anm</u>
Eskilstuna	Skiftings-skolan	LMH + särskola	Gång- och cykelväg till planerat centrum har "överbyggts" av skola, bibliotek, fritidsgård, sporthall m m.
Gävle	Andersberg	LM + särskola	I samma byggnad som skollokalerna skall även förskola, bibliotek, hälsovårdslokaler, museum, fritidsgård, sporthall, affärer m m ingå.
Göteborg	Lövgärdet	MH	I anslutning till den inbyggda gågatan skall skola, förskola, lokaler för fritidsverksamhet, hälsovårdslokaler, affärer m m finnas.
Göteborg	Rannebergen	LM	Skolan planeras så att åk 1 och 2 är uppdelade på två enheter och integrerade med varsin förskola. Åk 3, 4, 5 och 6 skall ingå i en centrumanläggning som även innehåller fritidsgård, sporthall, kyrka affärer m m.
Halmstad	Vallås	MH	I anläggningen skall ingå förutom skollokaler även bibliotek, fritidsgård och sporthall. Vid intilliggande torg skall affärslokaler finnas.
Haninge	Brandbergen	MH	I anläggningen skall ingå förutom skollokaler, folkbibliotek, fritidsgård och sporthall. I omedelbar anslutning till skolan planeras affärscentrum.
Haninge	Jordbromalm	MH	Skollokalerna har integrerats med folkbibliotek, teater m m. I särskild byggnad finns fritidsgård och skolans lokaler för estetisk-praktiska ämnen. Vid intilliggande torg finns affärer och kyrka.

<u>Kommun</u>	<u>Skola</u>	<u>Stadium</u>	<u>Anm</u>
Håbo	Mansängs- skolan	H	I anläggningen ingår folkbibliotek, fritidsgård och sporthall. Vid intilliggande torg planeras affärslokaler m m.
Jönköping	Råslättskolan	H	I anläggningen ingår folkbibliotek, fritidsgård, sporthall och hälsovårdscentral.
Järfälla	Viksjöskolan	H	I samma byggnad som skollokalerna skall folkbibliotek, fritidsgård, sporthall, hälsovårdscentral, kyrka m m ingå. Vid samma gångstråk som skolan ligger ett affärscentrum.
Kalmar	Bergaviks- skolan	H + särskola	I anläggningen ingår folkbibliotek, fritidsgård, sporthall och kyrkolokaler.
Lidingö	Högsätra	LMH	I anläggningen ingår förskola, folkbibliotek, fritidsgård, sporthall och hälsovårdscentral. I direkt anslutning pensionärshotell.
Luleå	Hertsön	LMH	L-stadiet skall placeras i samma byggnad som förskola medan MH-stadierna utgör en enhet. I samma enhet planeras även folkbibliotek, fritidsgård, sporthall, affärer m m.
Malmö	Lindeborgs- skolan	LMH	Anläggningen skall jämte skolan innehålla förskola, fritidsgård, sporthall. I omedelbar närhet finns kyrka och affärscentrum.
Oskarshamn	Kristinebergs- området	LM	I samma byggnad skola och sporthall. Intilliggande byggnader innehåller måltidslokaler, fritidsgård, folkbibliotek, affärer.
Partille	Björndammen	LM	Anläggningen innehåller förutom skolan även förskola, fritidsgård, sporthall, hälsovårdslokaler samt affärer.

<u>Kommun</u>	<u>Skola</u>	<u>Stadium</u>	<u>Anm</u>
Skövde	Södra Ryd	LMH + särskola	I samma anläggning skall ingå förskola, fritidsgård, sporthall, hälsovårdslokaler affärer m m.
Sollentuna	Turebergs- skolan	H	I samma anläggning som H-stadieskolan skall ingå fritidslokaler, sporthall m m. Skild från skolan av en park finns bostadshus som innehåller förskola, lågstadieskola, fritidslokaler, hälsovårdslokaler m m.
Sundsvall	Ljustadalen	LMH	Förskola integrerad med L-delen. MH-delen skall ingå i centrumanläggning där även folkbibliotek, fritidsgård, sporthall m m skall ingå. Vid torg som vetter mot fritidsgård och sporthall planeras skolmatsal, hälsovårdslokaler och affärer.
Södertälje	Hovsjö	LMH	I anläggningen skall ingå förutom skollokaler även folkbibliotek, fritidsgård, sporthall och kyrka. Vid intilliggande torg skall förskola, hälsovårdslokaler, affärer m m gruppera sig.
Timrå	Söråker	LM	I samma byggnad men i ett lägre plan än de planerade skollokalerna skall matsal, folkbibliotek, fritidsgård, sporthall m m anordnas. Vid samma gångstråk som skolan är mindre affärscentrum inlagt.
Trollhättan	Lextorps- skolan	LM	I anslutning till skollokaler finns centrumbyggnad som innehåller skolmatsal, sporthall, affärer m m.
Upplands-Väsby	Smedby	LM	LM-skolan uppdelad på flera mindre enheter tillsammans med förskolan. I centrumbyggnad slöjdlokaler, gymnastiklokaler, matsal samt tvätt.

<u>Kommun</u>	<u>Skola</u>	<u>Stadium</u>	<u>Anm</u>
Västerås	Bäckby	LMH	I området skall ingå tre LM-skolor som integreras med förskola och fritidsgård. H-stadiet förläggs till en särskild anläggning jämte folkbibliotek, hälsovårdscentral, fritidsgård, sporthall m m. I anslutning till H-skolan finns även kyrka och affärscentrum.
Växjö	Teleborgsskolan	H	I anläggningen ingår förutom skola bl a fritidsgård och folkbibliotek.
Örebro	Brickebacken	LM	Skollokaler ingår i samma anläggning som lokaler för folkbibliotek, hälsovård, sport- och fritid, affärer m m.

4.11 Verksamheter som samplanerats med skolor i serviceanläggningar.

Undersökningen omfattar 15 anläggningar där skollokaler integrerats med annan serviceverksamhet.

	<u>LM-skola</u> (4 st)	<u>LMH-skola</u> (8 st)	<u>H-skola</u> (3 st)
Förskola	4	7	0
Särskola	1	2	1
Bibliotek	1	8	2
Fritidsgård	4	8	3
Sport- och simhall	4	8	3
Hälsovård	1	5	0
Åldringsvård	1	4	0
Restaurang	4	6	1
Kyrka	2	5	2
Komersiellt centrum	4	8	3

4.2 MUNKHAGSSKOLAN, JOHANNELUND

Kommun: Linköping

Byggnadsår: 1960-1961

Byggherre: Linköpings stad

Arkitekt: Höjer & Ljungkvist Arkitektkontor

Sammanställning av lokalgrupper:

Skola LMH
 Fritidsgård
 Sporthall
 Samlingssal-teater
 Biblioteksfilial
 Kyrka
 Församlingslokaler
 ABF-gård
 Butiker
 Distriktsläkaremottagning
 Folktandvård

Anläggningen inryms i tre våningsplan och utgör stadsdelscentrum. Skolan har följande positiva erfarenheter av integrationen:

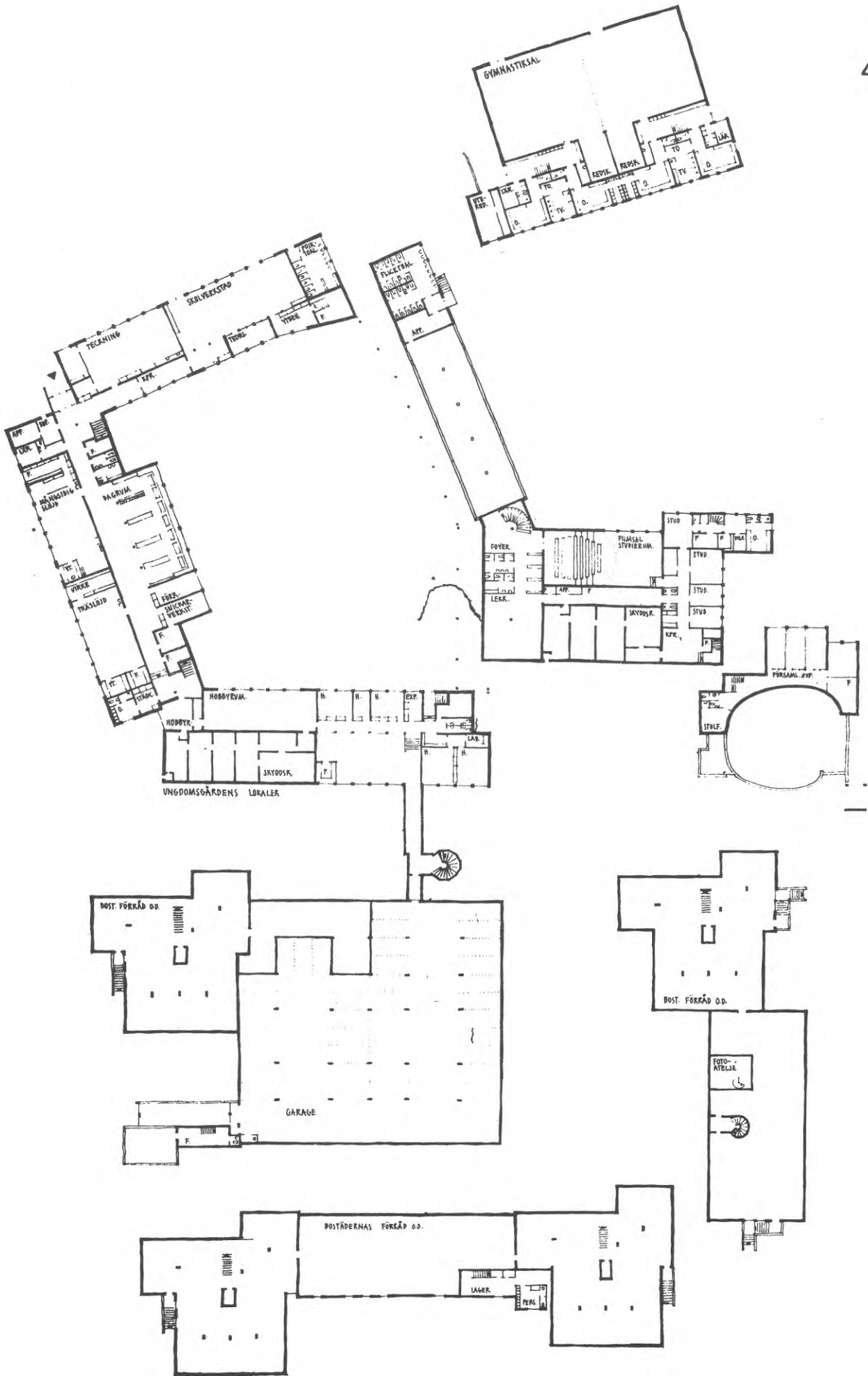
- o Möjlighet att låna lokaler av andra verksamheter under uppbyggnadsåren med stora elevantal.
- o Rikare verksamhet möjlig i samlingsalen (utrustad för film och turnéteater genom lån från Statens Nämnd för Samlingslokaler).
- o Tillgång till församlingshem och fritidsgård för elevernas uppehåll.
- o Tillgång till biblioteksfilial - en integration med skolbiblioteket genomförs 1974.

Skolan har negativa erfarenheter av närheten till de kommersiella lokalerna .

Skolans lokaler utnyttjas i stor utsträckning för föreningsliv, studieverksamheter och kulturella aktiviteter. Man har positiva erfarenheter av integrationen.

Finansiering: Statsbidrag till skolorna.
 Övriga lokaler har finansierats med kommunala medel.

Förvaltning: Fastighetsnämnden är huvudman. Skola, bibliotek, ungdomsgård, församlingslokaler hyr av fastighetsnämnden.

PLAN 1

4.3 JORDBROMALMS CENTRUM

Kommun: Haninge

Byggnadsår: 1971-1972

Byggherre: Haninge kommun

Arkitekt: Gunnar Cedervall Arkitektkontor AB

Sammanställning av lokalytor:

Skola (6M + 18H)	4840
Bibliotek	633
Förenings- och studieverksamhet	274
Fritids- och hobbyverksamhet	1463
Kyrka	89

Dessutom ingår i centrumanläggningens övriga byggnader butiker och kyrka.

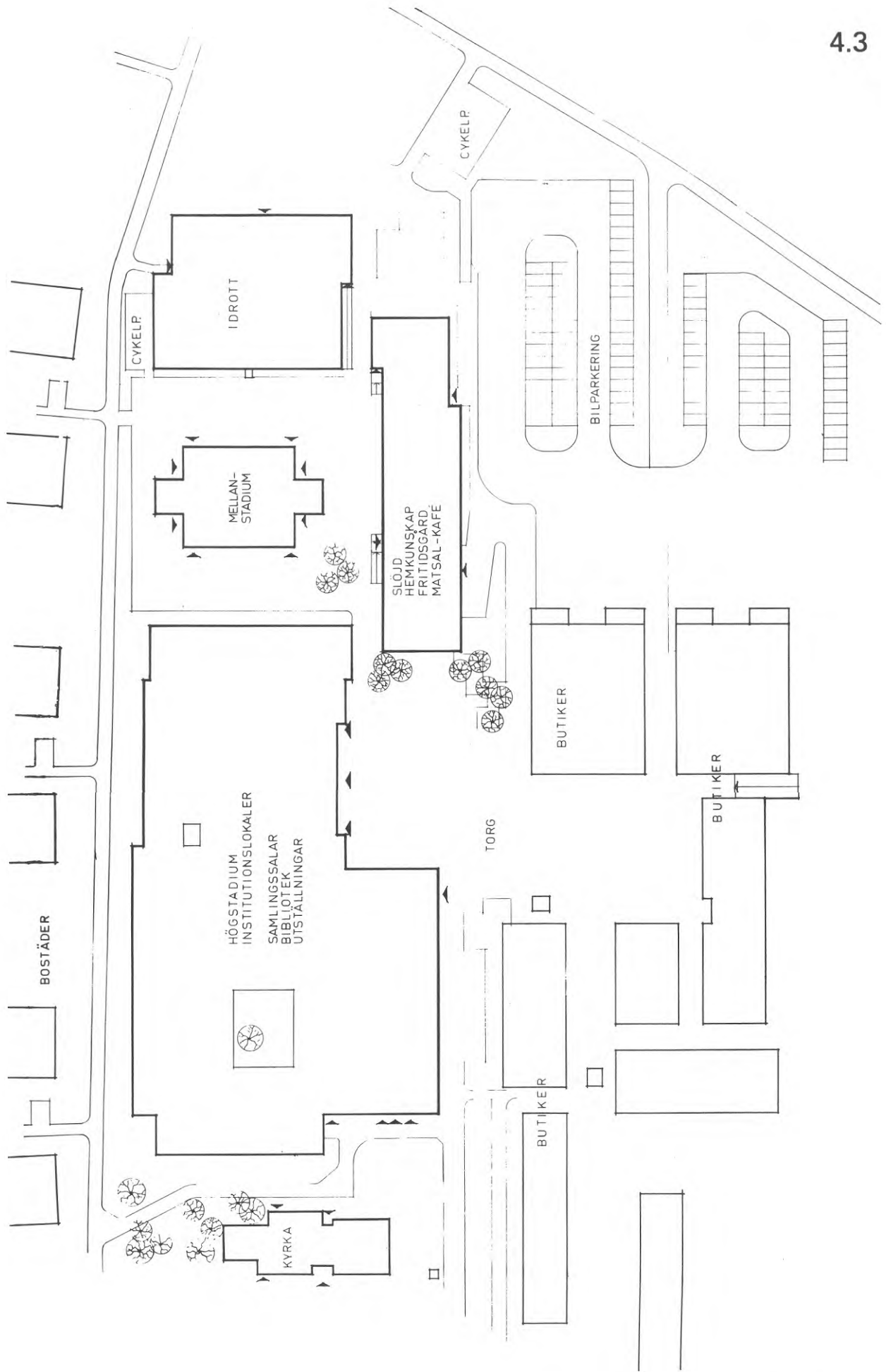
Lokalerna inrymmer i fyra byggnader:

1. Högstadiets institutionslokaler, stadsdelsbibliotek och samlingssalar. Skolans bibliotek har samordnats med stadsdelsbiblioteket. Samlingssalarna nyttjas av skola, fritidssektor och kyrka. Skolans basutrymmen nyttjas på fritid för studieverksamhet.
2. Mellanstadium. Nyttjas endast av skolan.
3. Sporthall. Nyttjas av skola och fritidssektor.
4. Mellan- och högstadiernas lokaler för slöjd och hemkunskap, matsal, kafé och fritidsgård. Skolans lokaler för slöjd och hemkunskap nyttjas för fritidsaktiviteter. Skolmatsal och fritidskafé har samordnats i en lokal. Fritidsgårdens lokaler nyttjas av skolan för aktiviteter på raster och håltimmar.

Finansiering: Statsbidrag till skollokalerna. Övriga lokaler finansieras med kommunala medel.

Förvaltning: Fastighetsnämnden är huvudman för hela anläggningen. Schemaläggning för lokalanvändningen sköts av anläggningens vaktmästare.

4.3

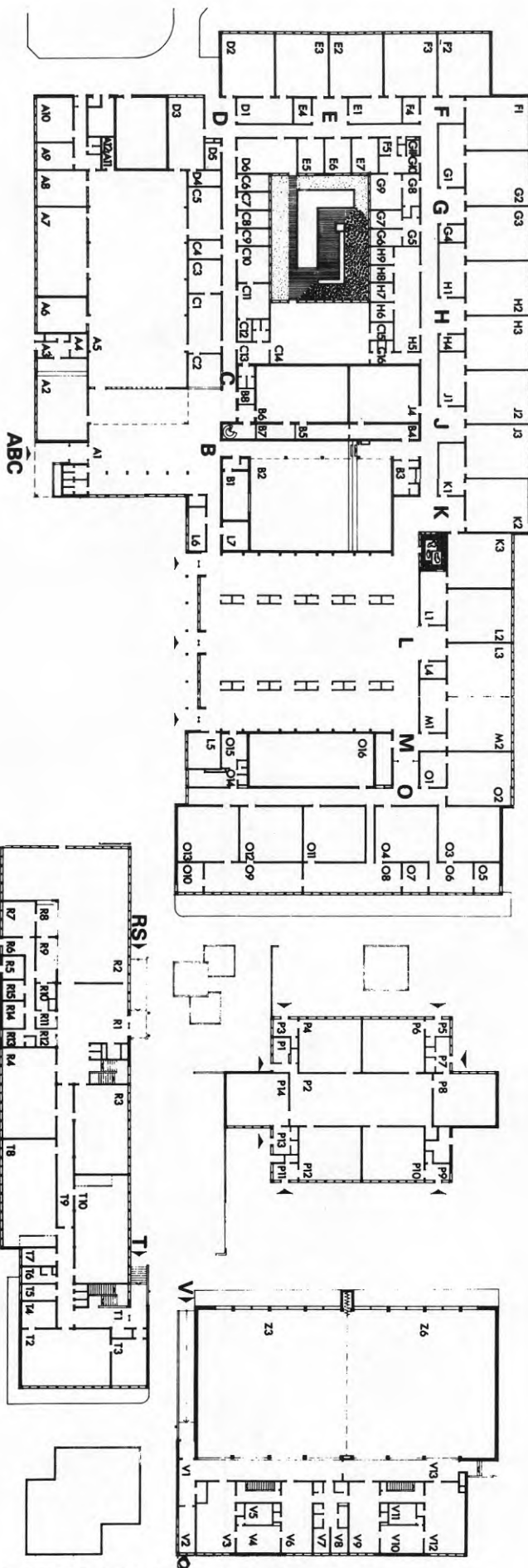
SITUATIONSPLAN

BOTTENVÅNING

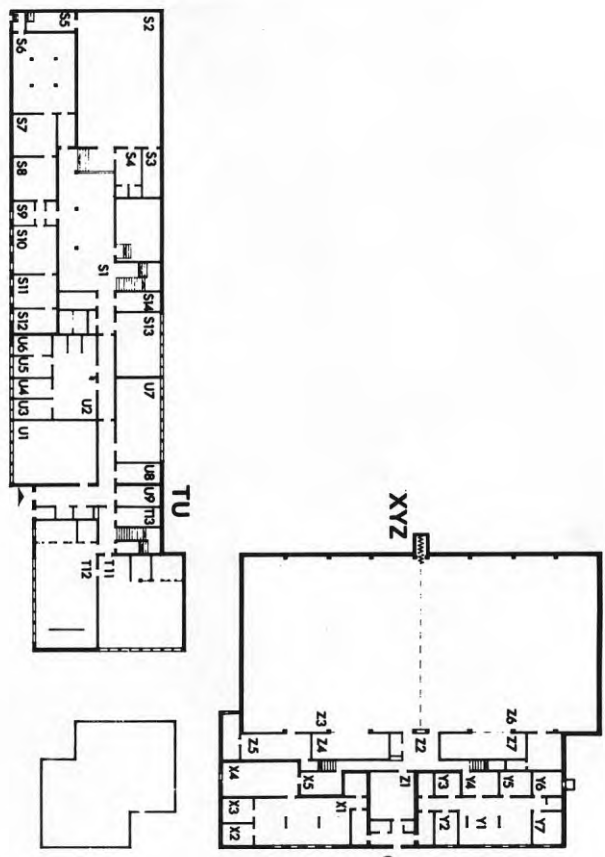
- A Bibliotek med tillh utr
- B-O Skolans Högstadium
- P Skolans Mellanstadium
- R,T Fritidsgården
- V Sporthallen med tillh utr

SOUTERRÄNGVÅNING

- S,U Fritidsgården
- X,Y,Z Sporthallen med tillh utr

BOTTENVÅNING

SOUTERRÄNGVÅNING

4.4 BJÖRNDAMMENS CENTRUM

Kommun: Partille

Byggnadsår: 1972-1973

Byggherre: Partille kommunala bostads AB (PKB)

Arkitekt: Jan Thurfjell Arkitektkontor AB

Sammanställning av lokalytor:

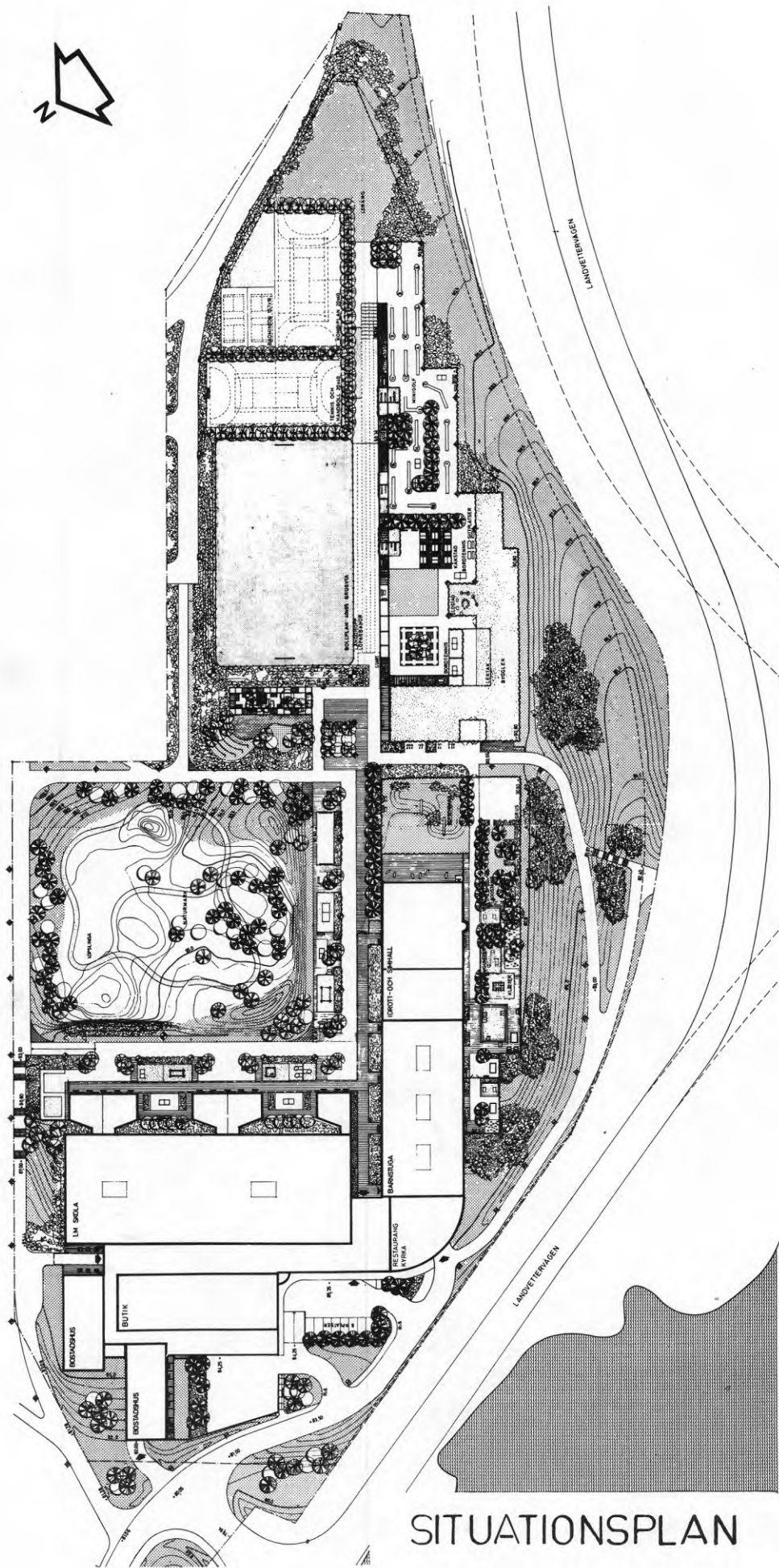
Skola (9L + 9M + 2SP)	3845
Lekskola/fritidshem (3 avd)	440
Barnstuga (6 avd)	1075
Hälsovård	140
Fritidsgård inkl bad och sporthall)	1560
Kyrka	
Fastighetsförvaltning	550
Butiker	1160
Parkering (180 platser)	

Dessutom ingår i centrumanläggningen bostäder i servicehus med direkt anslutning till centrumanläggningens innegata.

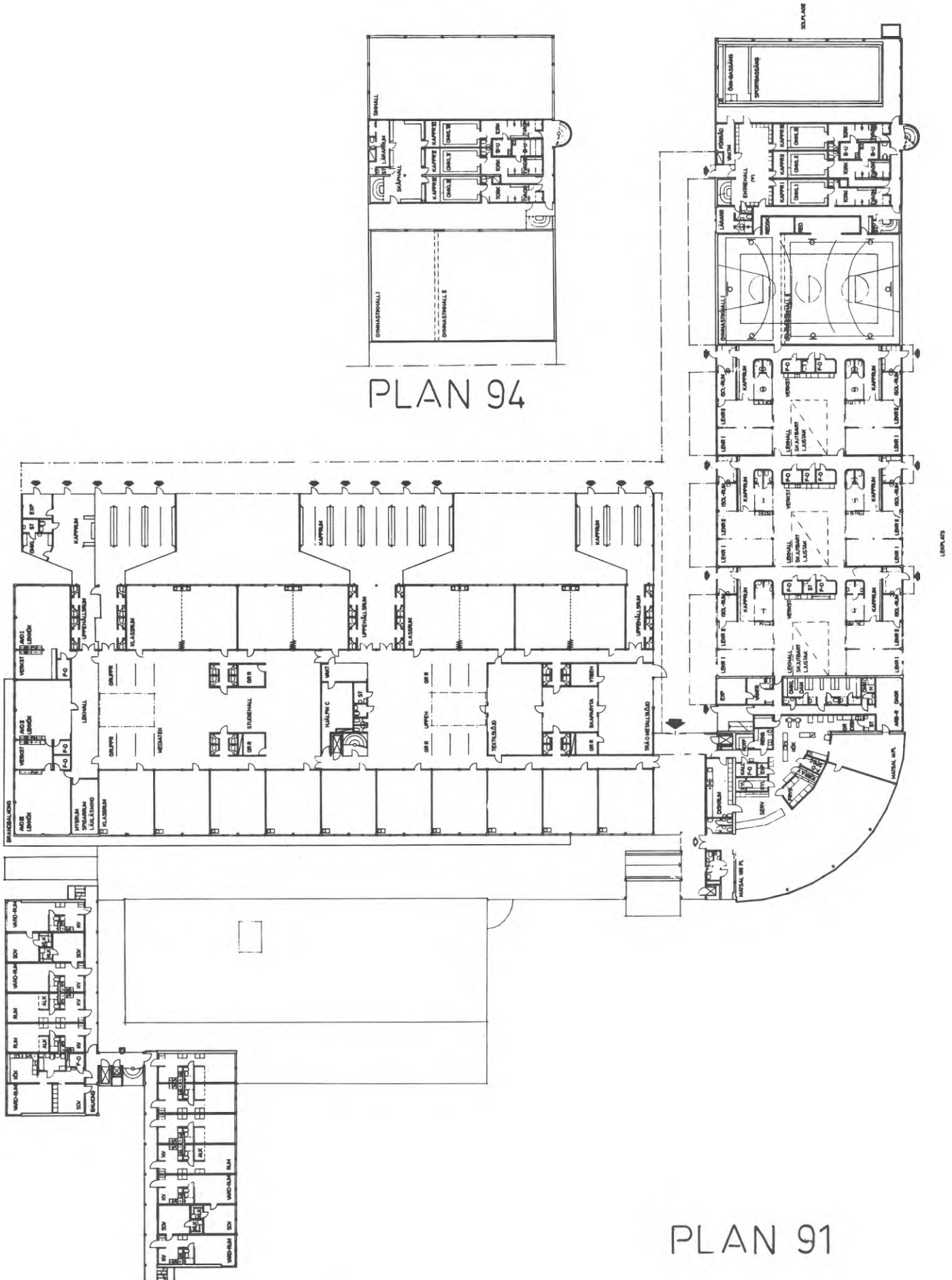
Lokalerna inrymmer i en byggnad med 3 plan. Barnstuga, lekskola, skolans undervisningslokaler, sporthall och bad är förlagda i det översta planet med direkt entré från skolgården. Fritidsgård, kyrka, hälsovårdsavdelning inklusive elevvård samt skolans administration är förlagda i mellanplanet med entré via innegatan. I nedersta planet med entré från innegatan ligger butiker och fastighetsförvaltning med reception. I detta plan finns också infart till parkeringsdäcken.

Finansiering: Statligt bostadslån.

Förvaltning: Partille kommunala bostads AB (PKB) förvaltar hela anläggningen. Förvaltningarna hyr sina lokaler av PKB. Samordning med andra verksamheter sker därefter genom andrahandsuthyrning.

SITUATIONSPLAN

PLAN 94

PLAN 91

LEIVIÄT

4.5 RANNEBERGENS CENTRUM

Kommun: Göteborg

Byggnadsår: 1973-1974

Byggherre: Göteborgs Stads Bostads-AB

Arkitekt: WAAB White Arkitektkontor AB

Sammanställning av lokalytor:

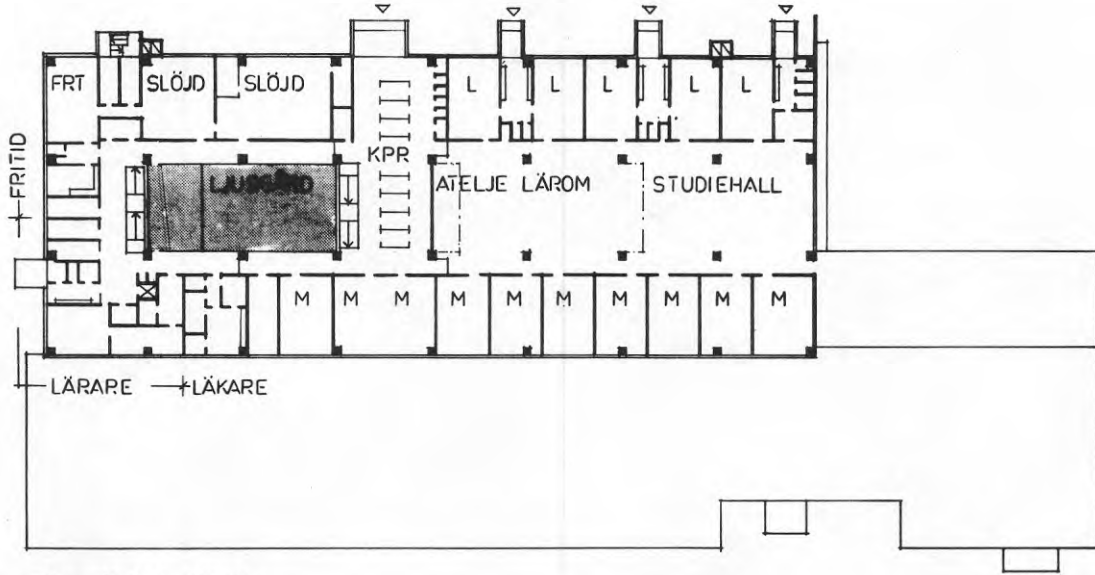
Skola (4L + 9M + 2SP)	2660
Fritidsgård	880
Sporthall	1920
Simbad	590
Kyrka	530
Fastighetsförvaltning	1090
Butiker	1180
Innetorg	360
Boservice	400
Parkering	2590

Lokalerna inrymmer i en byggnad med 3 plan. Skollokaler är förlagda i det översta planet med direktentré från skolgården, butikerna och kyrkans lokaler i mellanplanet, parkering i nedersta planet samt fritidslokaler i mellersta och nedersta planet. Genom utnyttjande av terrängförhållandena har entréerna till verksamheterna kunnat separerats. Skola, fritidslokaler, butiker och parkering nås från var sin sida av byggnaden. Mellan skollokaler och fritidslokaler finns intern trappkommunikation.

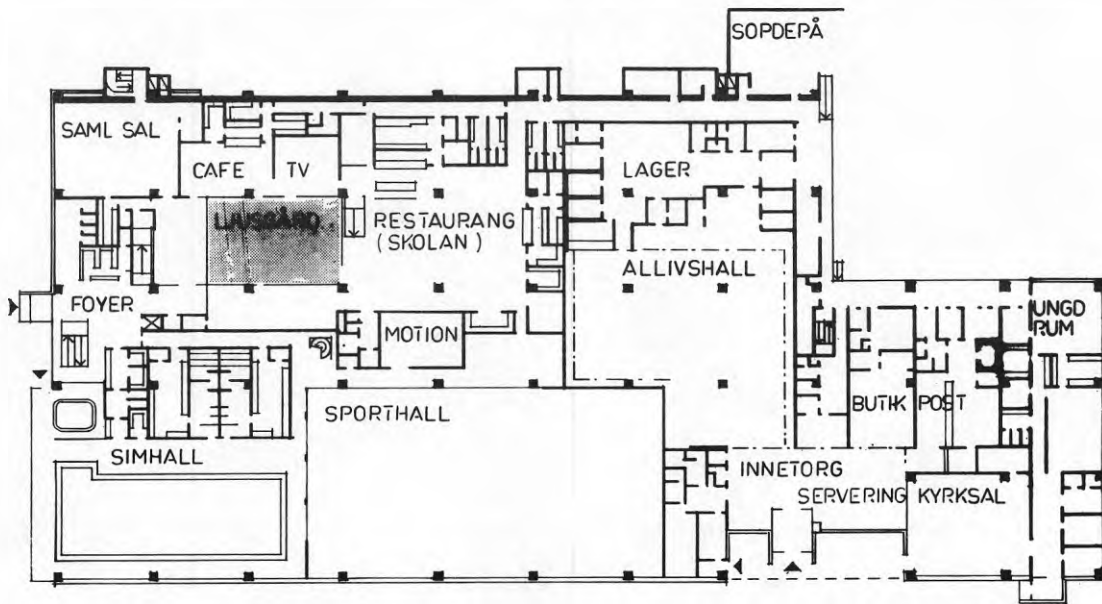
Skolans och fritidssektorns lokaler har samordnats. Skolan skall utnyttja fritidssektorns samlingsal, café, sporthall och bad. Fritidssektorn skall utnyttja skolans bespisningslokal, slöjdlokaler, ateljé samt basutrymmen för årskurs 6.

Finansiering: Statligt bostadslån.

Förvaltning: Göteborgs Stads Bostads-AB förvaltar hela anläggningen. Lokalsamordning mellan verksamheterna sker genom andrahandsuthyrning.

PLAN 119

PLAN 115

4.6 LJUSTADALENS CENTRUM

Kommun: Sundsvall

Byggnadsår: 1973-1974

Byggherre: Sundsvalls kommun och AB Sundsvallsbyggen

Arkitekt: Svenska Riksbyggen, Sundsvall

Sammanställning av lokalytor:

Skola (9M + 15H)	6340
Stadsdelsbibliotek	360
Sporthall	1350
Fritids- och föreningsgård	610

Desutom ingår i centrumanläggningens övriga byggnader lokaler för lågstadium, barnstuga, butiker, fastighets-expedition, hälsovårdscentral och bostäder.

Skola, stadsdelsbibliotek, sporthall och fritidsgård inryms i envåningsbyggnader med suterrängvåning så inlagda i terrängen att suterrängvåning ligger på samma nivå som framförvarande byggnads normalvåning.

Den översta byggnaden i centrumanläggningen inrymmer kapprum, basutrymmen och komplementutrymmen i form av studiehallar. Eleventréerna ligger på byggnadens norra och östra sida.

I suterrängvåningen ligger stadsdelsbibliotek och skol-administration.

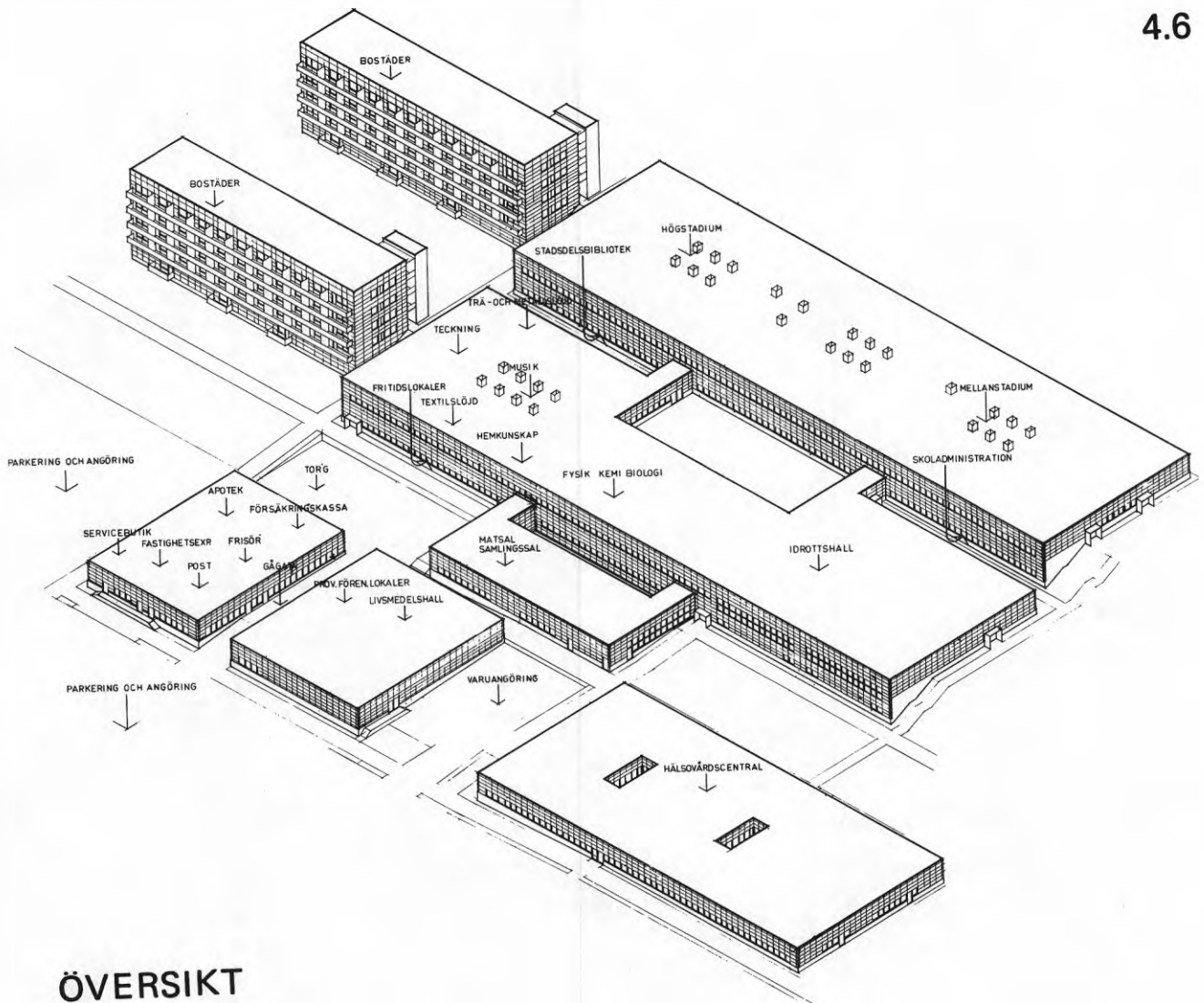
Mellanbyggnaden rymmer lokaler med hög fritidsanvändning som slöjdsalar, teckningssal, musiksal och idrottshall. I suterrängvåning finns fritidsgård.

Den nedre byggnaden i anläggningen rymmer skolans matsal som på kvällstid kan nyttjas av fritidsgården.

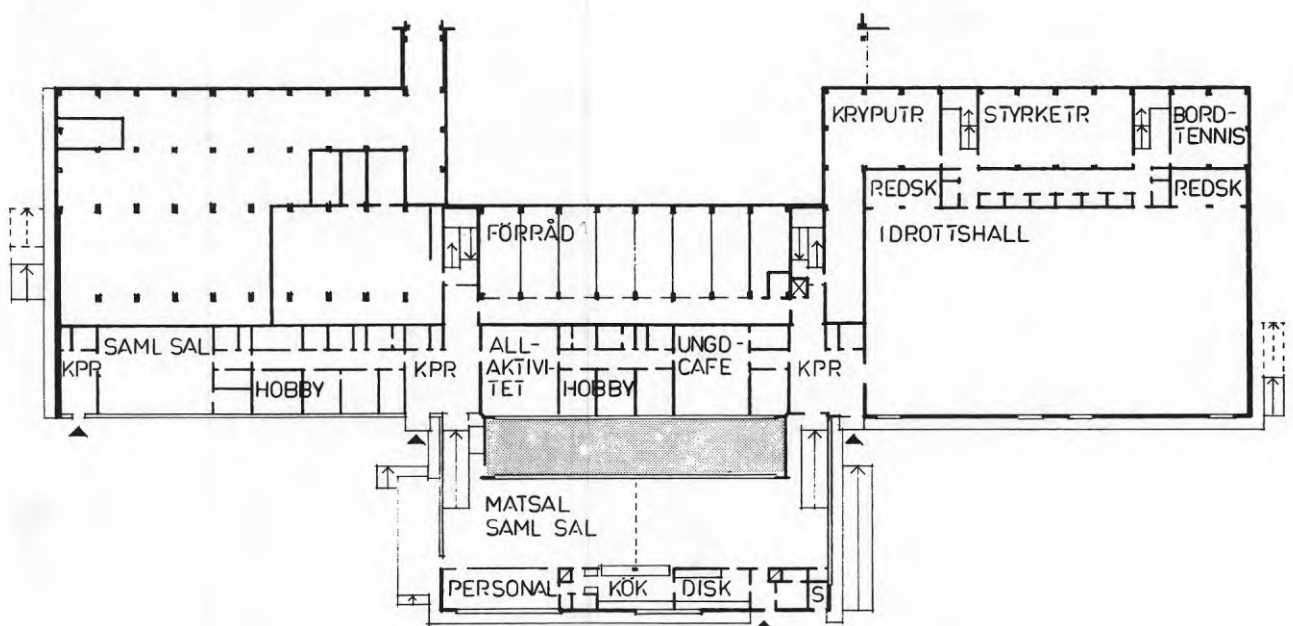
Lokaler inom skolanläggningen som har stor användning för fritidsverksamheter kan nås dels från fritidsgården dels direkt utifrån från separata entréer.

Finansiering: Statsbidrag till skollokalerna.
Övriga lokaler finansieras med kommunala medel.

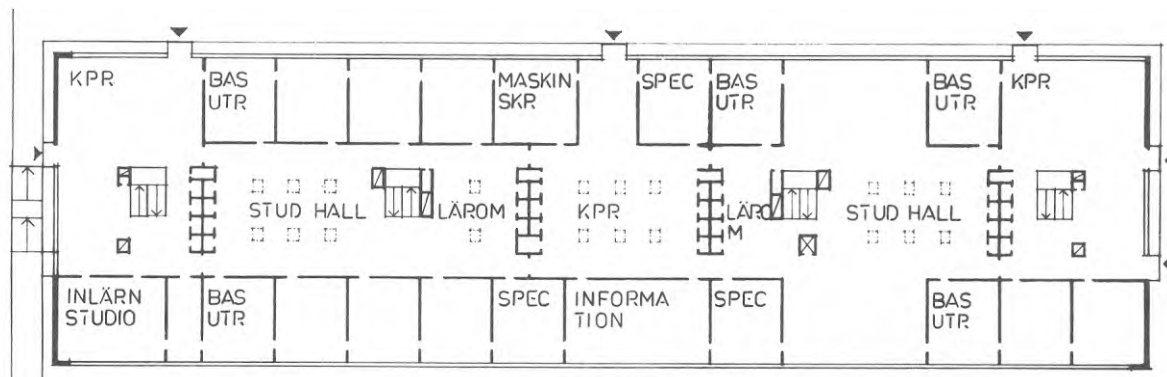
Förvaltning: Uppdelad på de ingående kommunala förvaltningarna och AB Sundsvallsbyggen.

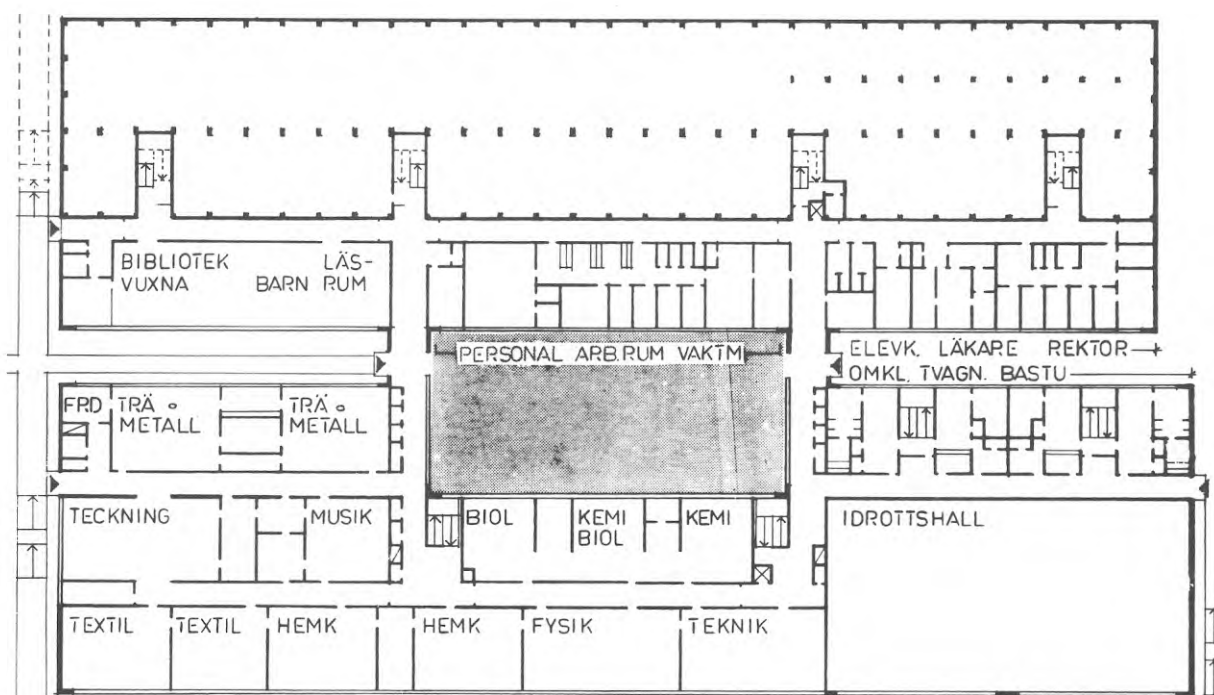
ÖVERSIKT

PLAN 16.20–16.80

PLAN 24,0

PLAN 20,4

5 FÖRSLAG TILL FORTSATTA UNDERSÖKNINGAR

5.1 Mål

Syftet med denna utredning är att studera funktionskrav och ekonomi för integrerade anläggningar. Arbetet har planerats för genomförande i två etapper.

I denna första etapp redogöres för önskemål på lokaler samt möjligheterna att med nu gällande lokalnorm anpassa skolans lokaler för andra verksamheter. Dessutom redovisas exempel på integrerade anläggningar.

En andra etapp avses behandla:

- 1 Vilka ytförändringar medför integrering?
Hur påverkas skolans storlek?
- 2 Hur påverkas anläggningskostnaden för skollokaler vid integration med annan verksamhet?
Hur påverkas drifts- och underhållskostnaderna?

5.2 Genomförande av etapp 2

För detta krävs ett fördjupat studium av i drift varande integrerade anläggningar genom fältstudier och enkäter.

I de flesta programkalkyler för integrerade anläggningar redovisas avsevärda ytvinster. Kalkylerna utgår i regel från ett lokalprogram med nettogolvvytor. För de ingående skollokalerna gäller en i förväg gjord lokalbehovsprövning. Storleken på övriga lokaler baseras huvudsakligen på önskemål från olika nyttjare och förändras ofta under projekteringstiden. För renodlade skollokaler finns stor erfarenhet av förhållandet mellan nettoyta och totalyta, medan man för andra lokalgrupper saknar säkra erfarenhetssiffror.

5.21 Planekonomi

För att planekonomin skall kunna bedömas krävs därför ett ingående studium av lokalprogrammen, och eventuella förändringar av dessa under planering-projektering, för ett större antal anläggningar.

Samlokalisering av flera verksamheter innebär i regel att ett stort antal lokaler av funktions- och driftstekniska skäl samlas under ett tak. Vidare innebär den att planlösningen i hög grad styrs av trafiktekniska krav, krav på tillgänglighet och på övervakning. Dessa speciella krav påverkar också planlösningen för skoldelen och beprövade modeller kan i regel ej tillämpas. För att kunna bedöma i vilken grad detta påverkar ytekonomin torde

krävas att man gör jämförande planstudier där anläggningen delas upp i flera var för sig fungerande anläggningar.

5.22 Anläggningarnas storlek

I Skolöverstyrelsen har konstaterats att de rekommendationer som ges beträffande skolstorlekar ofta överskrids i integrerade anläggningar. Ur skolsynpunkt är detta en icke önskvärd utveckling, då redan adderandet av lokaler för andra verksamheter innebär en förstoring av anläggningen.

Skälen till denna utveckling är okända. Möjligen kan ovannämnda studier av programförutsättningar och lokalprogram ge någon ledning.

5.23 Kostnader för anläggning, drift och underhåll

Med utgångspunkt från ytstudier och faktiska anläggningskostnader bör en kostnadsjämförelse mellan integrerade och separata anläggningar för t ex skolor, butiker, barnstugor och sportanläggningar vara möjlig.

Jämförelse av drifts- och underhållskostnader för separata och integrerade anläggningar bör kunna göras genom undersökningar i större kommuner med erfarenhet av bägge typerna.

5.3 Studier av lokalbehov och samordning av krav på lokaler

I Skolhus nr 1/1973 redogöres för hur behovet av fritidslokaler bedöms i Västerås. Genom insamling och sammanställanden av uppgifter från fler kommuner samt förfrågningar hos organisationer med fritidsverksamhet, bör man kunna sammanställa program för olika typer av upptagningsområden.

Som framgår av kap 2 och 3 skiljer sig ofta fritidsönskemålen på lokalutformning från den utformning som skollokaler traditionellt har.

Det vore därför av intresse att genom funktionsanalyser undersöka om skolans lokaler, eller delar av dessa, utan men för undervisningen kan anpassas till fritidsanvändning.

Genom förändring av elevantal uppstår i vissa kommuner ett överskott på skollokaler. Samtidigt kan kommunen ha brist på fritidslokaler. En studie av hur äldre skollokaler kan anpassas för sådana nya funktioner är därför angelägen.

6. LITTERATUR

Bibliotek i storstad, 1972, Utredning rörande Stockholms stadsbiblioteks verksamhetsformer.

Biblioteksarbete, 1972, Betänkande avgivet av 1970 års rationaliseringsutredning vid folkbiblioteken. (Bibliotekstjänst Lund).

Biblioteksbladet nr 7, 1972, "Kultur som boendeservice".

Byggeforskningen rapport 116, 1965, Val av skolort och skoltomt.

Centrala sjukvårdsberedningen Stockholm, 1966, Om läkarstationer.

Elevhälsovård, målbeskrivning, 1972, Skolöverstyrelsen, stencil.

Filmutredningen, 1970, Samhället och filmen, SOU 1970:73.

Flemström C och Ronnby A, 1972, Fallen Rosengård. (Bokförlaget Prisma).

FORM nr 9-10, 1971, "Öppna skolan". (Svenska Slöjdföreningen).

Fälthelm Å, 1970, Skolbyggandets villkor. (CWK Gleerup förlag).

Förskolan, del 1-2, SOU 1972:26-27, 1968 års barnstugeutredning.

Glesbygdsutredningen, 1972, Utbildning i glesbygder, Ds In 1972:1.

Gordon H och Molin P, 1972, "Man bara anpassar sig". (Bokförlaget PAN/Norstedts).

Idrottsutredningen, 1969, Idrott åt alla, SOU 1969:29.

Johansson K och Lundgren R, 1965, Metoder i öppet ungdomsarbete. (Pogo press, Solna).

Kommunerna och ungdomen, SOU 1966:32, Statens ungdomsråds arbetsgrupp kommunerna och ungdomen.

Kulturrådet, 1972, Ny kulturpolitik, SOU 1972:66.

Litteraturutredningens biblioteksstudier, 1972, Försök med bibliotek, SOU 1972:61.

Lunding Kerstin, 1973, Skolgårdar och uppehållsrum, Byggeforskningen, Rapport R33:1973.

Lärartidningen/Svensk skoltidning nr 52/1972, "Skolan i samhället".

- Läroplan för grundskolan, 1969, Skolöverstyrelsen.
- Musei- och utställningssakkunniga 1965 års-, 1973, Museerna, SOU 1973:5.
- Platen Fredrik von, 1969, Den lilla biografen, Sandrews.
- Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor, 1965, Kungl Socialstyrelsen.
- Samlingslokalutredningen 1971, Finansiering av allmänna samlingslokaler, SOU 1971:92.
- Servicekommittén, 1971, Boendeservice 1-7, SOU 1968:38, SOU 1971:24-28, SOU 1973:24.
- Skillius E, 1971, Nova rapport, Kalmar.
- Skolbyggnader, Skolöverstyrelsens skriftserie nr 20 1966-1971.(Utbildningsförlaget) Stockholm.
- Skolhus nr 1/1973, Skolöverstyrelsen. (Utbildningsförlaget) Stockholm.
- Skyddsrum, 1972, Betänkande avgivet av 1969 års skyddsrumsutredning, SOU 1972:50.
- Socialstyrelsen, 1971, Integrerat samhälle. (Allmänna Förlaget).
- Statens Planverk rapport 24, remisshandling, 1972, Bostadens grannskap.
- Svenska Kommunförbundet, 1972, Kommunala insatser för pensionärer under 70-talet.
- Svenska Kommunförbundet, 1972, Samarbete socialvård - skola - fritid m fl.
- Svenska Riksbyggen, 1970, Program för service i Södra Ryd.
- Sveriges Idrottsplatsförbund, Måttboken, 1967, Örebro.
- Teaterforum, 1971, Teaterrummet och spelplatsen. Symposium i Uppsala, stencil.
- Tekniska högskolan i Lund, Institutionen för byggnadsfunktionslära, 1967, Dimensionering av scoutlokaler.
- Tekniska högskolan i Lund, Institutionen för byggnadsfunktionslära, 1968, Programskrivning för ungdomslokaler etapp 1.
- Tekniska högskolan i Lund, Institutionen för byggnadsfunktionslära, 1971, PM angående studier av lokaler för skola-fritid.

Tekniska högskolan i Lund, Institutionen för byggnads-
funktionslära, 1970, Programskrivning för ungdomslokaler
etapp 2.

Ungdomens förenings- och fritidsliv, SOU 1966:47,
1962 års ungdomsutredning.

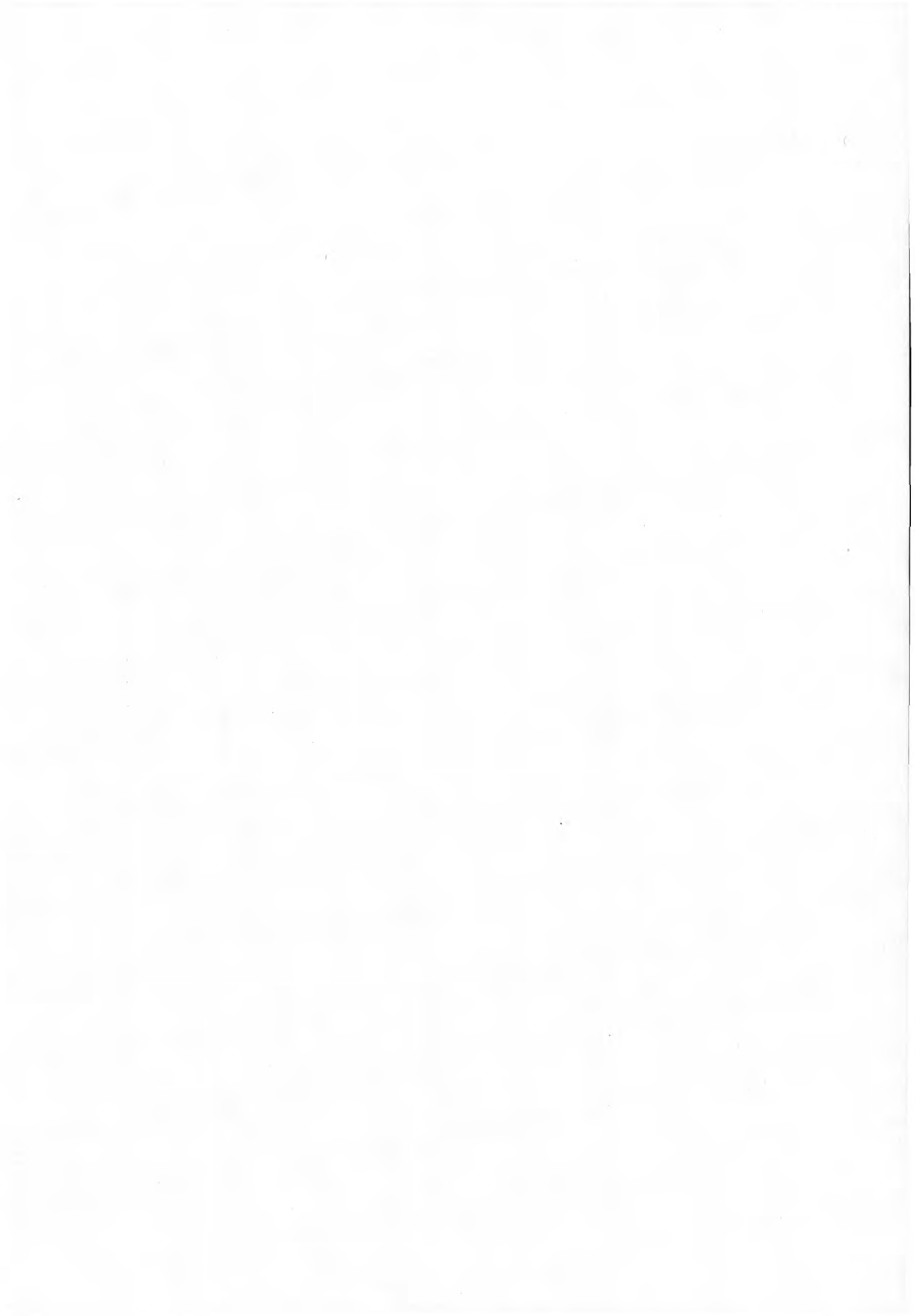
Vår bostad, HSB:s tidskrift nr 1/1971, "Skolan blir
servicekvarter för alla".

Västerås kommun Byggnadstekniska byrån, 1972, Bäckby
FLM-skola "C". Värdering av den utförda integreringen.

Ågren I, 1967, Angered fritidscentrum. (GAKO arkitekt-
kontor, Göteborg).

Ågren I, 1968, Angered-Bergum, Göteborg, stencil.

Öppenplanskolor, Byggforskningen, rapport R50:1972.

R11:1975

**Rapporten hänför sig till forskningsanslag B 994 från Statens råd
för byggnadsforskning till Arkitektgruppen Gejer Hamrin
Martinsson AB, Stockholm.**

**Distribution: Svensk Byggtjänst, Box 1403, 111 84 Stockholm
Grupp: samhällsplanering**

Pris: 20 kronor + moms